

Лезги газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!

Дагъустандин медениятдин ирсинин ц'уд объект 3D турдик акатда. Къейд ийин хьи, 3D тур алай аямдин технологийрин цийивал я. И программадин (проектдин) куьмекдалди инсандивай, компьютердихъ ацукъна, тайин са затлуни (мисал яз, дараматдин) к'алубдиз, килигиз жеда. Медениятдин ирсинин объектриз талукъ 3D тур тарихдинни медениятдин памятникар машг'ур авунин, медениятдин ирсинин объектриз мукъва мулкар авадамлаишунин рекъай к'иле тухвай грантин конкурсдин сергъятра аварадал гъанва.

“Лезги газетдиз” Ахцегъ райондин администрациядин пресс-к'уллугъди хабар гайивал, 3D турдик акатдай объектрин арада Дербентдин, Ахцегърин жуьмя мискиннар, Ахцегърин къеле ава.

Тарихдин метлеб авай имаратриз, чкадал тефена, интернетдин куьмекдалди “Google Карта”-дин платформада ва РД-дин медениятдин ирс хуьнин рекъай Агенстводин сайтада килигиз жеда.

1920 – йисалай акъатзава

N 4 (10857) хемис 24 – январь, 2019 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Хипехъанвал - менфятлу хел

22-январдиз Дагъустандин Гьукуматда Артем Здунован регъбервилек кваз совещание к'иле фена. Анал республикада хипехъанвалин хел авай гьалдиз ва ам вилик тухунин мумкинвилериз талукъ месэла веревирдна. Идан гьакъиндай “Лезги газетдиз” РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-к'уллугъди хабар гана.

Совещанида РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель - РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министр Абдулмуслим Абдулмуслимова, РД-дин экономикадин ва мулкар вилик тухунин министр Осман Хасбулатова, Россельхознадзордин Дагъустан Республикада авай Управленидин руководитель Къурбан Рамазанова, Дагъустандин государстводин аграрный университетдин ректор Зайдин Жамбулатова, РД-дин Федеральный аграрный илимдин центрадин директор Гьасан Догеева иштиракна.

Совещание ачухай Артем Здунова, къилди къачуртла, лагъана: “Халкъдин майишат кардик хьун ва вилик фин лазим я. Чун, лапагрин къадардал гьалтайла, Россиядин Федерацияда сад лагъай чкадал ала. Статистикадин делилралди, шаз чина лапагрин як къецепатан уьлквейриз маса гун са шумуд гилера артух хъана, къазанжиярни къачуна. Чна гележегда и хел гьикл идара ийидатла, гьайванриз гудай емдиз талукъ месэла гьикл гьалдатла, гьа кар аннамишун герек я. Республикадин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министерстводин инвентаризация к'иле тухванва. Чаз гила республикадин мулкарал гьикъван лапагар хуьзватла чизва. Чна сад тир къайдаяр кардик кутун ва хипехъанвал хуьруьн майишат вилик тухунин барадай кар алай хилерикай сад тирди аннамишун герек я”, - лагъана РД-дин Гьукуматдин Председателди.

Артем Здунован гафаралди, халкъдин майишатдин кар алай хел вилик тухунин жигъетдай государстводи къугъвазвай

ролдиз ва адан куьмекдиз къетлен фикир гун лазим я. Идалай гьейри, лапагар хуьдай ч'уруарин ери усал хьуниз рехъ тагунин, ч'уруарин биоресурсар акатайвал ишлемишунин вилик пад къунин месэлали важиблуди я.

“Ч'уруар пайгардик кухтун, гуьнгуьна хтун герек я. Лапагар ч'ехи авун ва маса гун регъят месэла туш. Хуьруьн майишатдин са гьихътин ят'ани жуьрейрин набататар битмишарунив эгеч'унин гьар жуьре рекъер ава ва и карда илимдини иштирак авун, и месэла гьалун патал проектрин къайда ишлемишун лазим я. Чна ахътин проектный десте арадал гьун ва рикивай к'валах тухун герек я”, - малумарна премьер-министрди ва винидихъ т'вар къунвай месэлаяр гьалун республикадиз хипехъанвалин хел еридин жигъетдай цийи дережадиз хкаждай ва адан продукция къецепатан уьлквейриз рекъе тунин мумкинвилер гегъеншардай рекъер ачухдайди къейдна.

Ахпа заседанидал агропромышленный комплексдин продукция (лапагрин як) къецепатан уьлквейриз маса гуниз талукъ месэладай 2018-йисан 25-декабрдиз тухвай совещанидал Дагъустан Республикадин Къил Владимир Васильева гайи тапшуругъар тамамарзавай гьалдиз талукъ малумат профильный министерстводин руководителди гана.

Республикада комбикормаяр гьасилунин дуьзгуьн к'валах тешкилуни муррадралди РД-дин Минсельхозпродди вичихъ санлай 76 агъзур тонн техил хуьз, сменада 300 тонн суьрсетдин гьуьр, гьайванриз гудай 400 тонн ем ва емдин къаришмаяр гьасилдай мумкинвал авай Дагъустандин карханайрикай садан къуватар желб авунин месэла веревирдзава.

Идалай гьейри, РД-дин Минсельхозпрод Хасавюрт, Бабаюрт ва Дербент районин администрациярихъ галаз санал винидихъ т'вар къунвай чкайра тум патал люцерна векъ битмишардай тумчивилин

майишатар тешкилуни месэладиз килигзава.

Къумлухриз элкьвенвай чилерин ери хъсанардай к'венк'вечи технология кардик кутунин мурадралди РД-дин федеральный аграрный илимдин центради къумлухрин эспарцет набатат битмишаруни технологиядиз, векьин культурайрин цийи сортар арадал гьуниз талукъ к'валах тухузва.

Абдулмуслим Абдулмуслимова хуьруьн майишатдин гьайванрин ичалатар ва хамар гьалунин ва маса гуни жигъетдай к'валах авай гьал ахтармишнавайдан гьакъиндай малумарна.

Вице-премьерди ичалатар ишлемишунин к'валах «хъендикай» хкудун патал герек тир шартлар яратмишуниз талукъ месэлали кудна.

Ахпа Дагъустандин экономикадин ва мулкар вилик тухунин министр Осман Хасбулатова Ногъай райондин мулкарал индустриальный парк тешкилуни к'валах к'иле физвай гьалдин гьакъиндай малумат гана. Ведомстводин руководителди къейд авурвал, и проектдиз талукъ яз “ре-кьин карта” тук'иурнава. Идалай гьейри, винидихъ т'вар къунвай пландал асаслу яз, индустриальный парк тешкилун патал чилин участок чара авунва, арадал гьизвай инженерный къурулушдин объекттар финанслаишунин месэладиз килигзава.

Ногъай райондин къил Мухтарбий Аджекова вичи идара ийизвай райондин мулкарал алафдин т'ебии мулкарин ери хъсанаруни программа тук'иурунин барадай теклифар гана.

Гуьгуьнлай рахай РД-дин федеральный аграрный илимдин центрадин заведующий Абдусалам Хожожова к'ватл хъанвайбуруз продукция гьасилун ва маса гун авай гьалдин, и к'валах вилик тухунин мумкинвилерин гьакъиндай малумат гана.

Совещанидин нетижаяр къур Артем Здунова хел вилик тухунин к'валах комплекснидаказ къилиз акъудун герек тирди къейдна.

Нумрадай к'леда:

ТАРИХ

Душмандин хура

уьтквемдиз акъвазна

12-февралдиз партизанрин иштираквални аваз чи къушунар Луга шегъердиз гьахьна. Волховдин, Ленинграддин ва Прибалтикадин фронтрин къушунри душмандиз фир-тефир чка сална, душмандин “Кеферпад” армияр барбат'на, Ленинградский, Калининский областарни азадна.

▶ 3

ОБЩЕСТВО

Дагъустандиз - ихтибар...

Халкъ дуьз рекъе твадай, адаз гьуьрметдай, ихтиярриз ва законриз къуьл тагудай гьакъикъи къагъриманар, женгчияр чаз гьамиша герек я. Дагъустандиз ихтибарни вич-вичелай арадал хкведа...

▶ 4

ЮБИЛЕЙ

Алапатдин бажарагъ авай

актёр

Абдуллагъ Тажибович мадни ч'ехи т'варариз лайихлу актёр я. Гьикл ла-гъайт'ла, адан гьар са югъ жуьреба-жуьре ве-зифайриг ац'анва. Театрдин даях ва дамах тир и режисму, сабурлу актёр санал акъвазнавач: ам гагъ сегънеда репетицияда жеда, гагъ вичин камаллу меслятралди жегъилриз дуьз рекъ к'алуриз алахънаваз аквада.

▶ 5

ИРС

Бахтунин дуьгме

Рушан ярни лаз какахъай чин гьасятда, ифей т'ланур хьиз, яру хъана, ада вичин жейрандин хътин нур гузвай вилер са легъзеда зи вилера ак'урна хьиз, чуьнуьх хъу-вуна. Тади кваз шалдин ципер дуьгмедихъ-ай галудиз клан хъана. Къисметдай хьиз, абурни анал ак'л алчуд хъанвай хьи, галудун патал хейлин вахт герек атана.

▶ 6

САГЪЛАМВАЛ

Хаталу азар

Рапар ягъуникай къил къакъудзавай диде-бубайри чпин аялар хаталувилик кутазва. Ярар гьавадик кваз къеvedaй, фад чк'лидай лап агъур азар я. Адан лишанар акунмазди, гьасятда духтуррин куьмекдикай менфят къачу!

▶ 10

СПОРТ

Агалкъунар хъун алхишзава

Красноярксда к'иле фидай Иван Ярыгинан т'варунихъ галай международный турнирда Дагъустандин хъанавай командадик кваз чи ватандаш Даурен Куругълиевани 86 кг-дин заланвал авай спортсменрин арада вичин алакьунар къалурда. Винидихъ т'вар къунвай спортдин центрада адани вичин устадвал хкажна.

▶ 15

17 млрд манат пул ахъайда

ЧИ МУХБИР

“Лезги газетдиз” РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, Дагъустандиз федеральный 48 проект уьмуьрдиз куьчуьрмишун патал 17 млрд манат пул чара ийида. Республикади РФ-дин стратегиядин максадрикай ва милли месэлайрикай ибарат проект уьмуьрдиз куьчуьрмишунин карда иштиракзава. Адак милли 12 проект акатзава. Абурун сергьятра аваз федеральный 67 проект туйкьурда ва уьмуьрдиз куьчуьрмишуда.

Алай йисан 15-февралдалди гьукумдин федеральный органрихъ галаз 48 проектдин жигьетдай икьраррал къулар эцигда. Идахъ галаз алакьалу яз, региондин ведомствойрин кьиле авайбуру талуькь документар гьазурда.

Республикадин инвестициядин программадин сергьятра аваз Дагъустанда эцигунрин 174 объектдиз пулдин такьатар чара ийида, абурукай 100 алай йисуз ишлемишиз вахкана кьанзавайбурук акатзава.

И йикъара Махачкъалада кьиле фейи совещанидал РД-дин Къил Владимир Васильева кьейд авурвал, республикадиз еке такьатар чара авунва. Адан гафаралди, эгер кьвалахди нетижая

яр тагайтла, йисан эхирдалди къуллугърал вири аламуькьдач. Региондин Къили икьраррал къулар члугун патал герек кьезвай документар вахтунда гьазуруниз кьетлен фикир гун тапшурмишна.

РД-дин образованидин ва илимдин министр Уммупазиль Омаровади кьейд авурвал, 2019-йисуз республикада аялрин 52 бахча эцигун фикирдиз къачунва. Министерстводи милли “Образование” проектдин сергьятра аваз федеральный 8 ва “Демография” проекта иштиракзава.

Дагъустандин эцигунрин ва ЖКХ-дин министр Малик Баглиева хабар гайивал, ведомстводи региондин пуд программа уьмуьрдиз куьчуьрмишунин карда иштиракзава. Санлай къачурла, и программайриз 1,3 млрд манатдилай виниз пулдин такьатар чара авунва.

РД-дин Тебиатдин ресурсрин ва экологиядин министерстводи “Экология” - “Чистая вода” ва “Обработка твердых бытовых отходов” федеральный кьве программада иштиракзава. Ведомстводин кьил Набиюла Къарачаева Владимир Васильева кьве йисан кьене зирзибил жуьрейриз килигна чара ийидай (мусорсортировочный) вири комплексар кардик кутада ва 2020-йисуз завод эцигунин проект акьалтларда лагъана гаф гана.

Кьейд ийин хьи, зирзибил жуьрейриз килигна чара ийидай сад лагъай комплексди алай йисуз вичин кьвалах гатлунда.

Важиблувал кьейдна

22-январдиз меркезда Дуствилин кьвале Дагъустан Республикадин Къил Владимир Васильева терроризмдиз акси Милли комитетдин председателдин заместитель Игорь Сироткинахъ галаз санал РД-дин терроризмдиз акси комиссиядин заседание кьиле тухвана. Идан гьакьиндай “Лезги газетдиз” РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Мярекатдин сергьятра аваз 2018-йисуз РД-дин АТК-ди кьиле тухвай кьвалахдин нетижаяр къуна, гьакни гьилевай йисуз ийидай крар веревирдна ва тайин план тестикьарна.

Кватл хъанвайбуру тебрик авуналди, Владимир Васильева дагъустанвийрин хатасузвал хуьнин ва регион вилик тухунин жигьетдай гьязвай месэлайрин важиблувал кьейдна. Кьилди къачуртла, ада лагъана: “Алатай йисуз республикада гьалар хъсанвилехъ элкьвенвайди ашкара месэла я. Гьукумдин органри къайдаяр хуьдай къурулушрихъ, общественный ва диндин организациярихъ галаз санал кьиле тухвай жуьреба-жуьре мярекатри, краи терроризмдин хаталувал тимилярна ва регионда, санлай къачурла, гьалар пайгардик кутадайвал хъана. Ида сифте нубатда республикадин общественный къурулушда ва экономикада гьалар хъсанвилехъ дегьшардай шартлар яратмишна. Идалди рази хъана акьвазна виже кьезвач, терроризмдиз акси кьвалах давамарун лазим я”.

Вичин нубатда, Игорь Сироткина тестикьарна хьи, саналди тухвай мярекатар себеб яз республикадин мулкуна терактрал эхир эцигна, терроризмдихъ галаз алакьалу дестейри ийизвай тахсиркарвилерин къадарни хейлин тимилярна. Идахъ галаз сад хьиз республикадин Минкомсвяздини профилактикадин кьвалах тухунин карда вичин роль хжажна. Алатай йисан кьвалахдин нетижаяр фикирда къуна, НАК-дин председателдин заместителди РД-дин АТК-дин кьвалахдиз дуьзгун кьимет гана.

РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Рамазан Жафарова. Дагъустан Республикада терроризмдиз акси яз тухузвай ва тешиктавай мярекатрин гьакьиндай талуькь къуллугъчийрин жавабдарвал хжажуникай лагъана.

АТК-дин заседанида РД-дин Гьукуматдин Председатель Артем Здунова, Халкьдин Собранидин Председателдин Сад лагъай заместитель Сайгидагьмед Агьмедова, АТК-дин председателдин заместитель, Россиядин ФСБ-дин РД-да авай Управленидин начальник Олег Усова, кьенепатан крарин министр Абдурашид Мегьамедова, Росгвардиядин Дагъустанда авай Управленидин начальник Мегьамед Баачилова, АТК-дин членри, НАК-дин аппаратдин векилли, республикадин министерствойрин, ведомствойрин руководителри, шегьерин ва районрин кьилери иштиракна.

Мектебдиз куьмек

ЧИ МУХБИР

И йикъара Махачкъалада, “Михьи шегьер” лешандик кваз, са жерге куьчейра ва кьвалеринни идарайрин гьаятра къулайвилер тунин суботникар тешикта.

Советский райондин Энгельсан тварунихъ галай куьчеда, 25 ва 25 а-нумрайрин кьвалерин ва 28-нумрадин юкьван школадин патарив гвай чкайра михьивилер тваз, кьвалахзавайбурук са герендилай, республикадин Къил Владимир Васильев галаз, са десте члехи руководителар, Тебиат хуьнин ва экологиядин министр Н.Къарачаев, Махачкъаладин мэриядин векилар, депутатар ва масабур аххахъна.

Михьивилер ва къулайвилер тунин кьвалахар вири уьлкведа санлай гьукуматдин дережада гуьзчивилик кутунва. Зирзибил кватлун, шегьеррай-

ни хуьрерай акьудун ва абур махсус карханайра гьялун патал еке къуватар желбнава.

И сефердани, михьивилерин кьвалахрин кьизгьинвал секин хъайила, республикадин Къилиз чкадин агьалийрихъ галаз патавай рахадай ва дерди-гьал жузадай мумкинвални хъана. Хейлин ксари чпел ацалтзавай четинвилерикай лагъана. Республикадин руководителди талуькь ведомствойрин векилриз тайин тапшургуьарни гана.

Ик, члехи руководителдин патав, халисан пионерди хьиз, рахадай ихтияр авани лагъана, хабар къуна, 28-нумрадин юкьван школадин 5-классдин ученик **Къазанфар ЖАЛИЛОВНИ** фена ва, марф къвайила, маса члмелвилер хъайилани, школадин патарив гвай майданра ятар кватл жез, аялривай тарсариз физ тежезвайдакай лагъана, чпиз куьмек гун тлаабна.

Республикадин Къили аялдин гафариз дикъетдивди яб гана ва гьиле-гьилди вичихъ галай тайин ксариз мектебдиз, гежел теьгьена, куьмек авунин тапшургуь гана. Ахпа суботникдин иштиракчияр тир аялрихъ галаз шикиларни яна. (Шикилда **Къазанфар Владимир Васильев патав гва**).

КЪЕЙД. 28-нумрадин юкьван школадин патав гвай майданра къулайвилер тваз, махсус бригада атанва.

Хазран КЪАСУМОВ

“Сулейман-Стальский район” муниципалитетдин кьил Нариман Абдулмуталибован председателвилек кваз кьиле фейи заседанида райондин депутатрин собранидин председатель Штибег Мегьамедханова, райадминистрациядин кьилин заместителри, управленийрин начальникри, общественный тешикатрин ва массовый информациядин такьатрин векилли иштиракна.

Н.Абдулмуталибова кьейд авурвал, алуькьнавай 2019-йис район патал кьетленди, лишанлуди я: цли район арадал атана 90 йис тамам хьун кьейдда. Идалайни гьейри, Дагъустандин халкьдин шаир, XX асирдин Гомер Стлал Сулейманан 150 йисни тамам жезва.

Юбилейриз гьазурвилер

- Гьам райондин, гьамни Стлал Сулейманан юбилейриз чешнелудаказ гьазурвилер акун, юбилейрин мярекатар тухун - ибур чи вилик акьвазнавай важиблу месэлаяр я, - лагъана Н.Абдулмуталибова. - Чахъ ихътин мярекатар тухудай хъсан тежрибани, хайи ерийрихъ рикл кузвай инсанарни ава. Гьавилляй завай инанмишвилелди лугьуз жеда хьи, юбилейр чна виниз тир дережада аваз тешикта. Тухудай мярекатрин планар тестикьарнава.

Райондин администрациядин аппаратдин руководитель Рамазан Абдулазизова кьейд авурвал, юбилейдихъ галаз алакьалу яз хуьрерин куьчейриз райондин экономика мягькемаруник пай кутур, маса лайихлувилер авай ксарин тварар гуда. Лайихлу инсанар РФ-дин ва РД-дин гьуьрметдин тварар, гьукуматдин наградаяр гун патални къалурда. Меценатрихъ, къуллугърал алай районгьалийрихъ, депутатрихъ галазни алакьаяр мягькемарда. Райондин сайтда, “Куьредин хабарар” газетда, Кьасумхуьруьн телевиденида махсус рубрикаяр ачухда, жуьреба-жуьре гуьруьшар теши-

килда, конкурсар тухуда. Пландик культурадин, спортдин ва массовый гзаф маса мярекатарни тухун ква.

Райондин культурадин управленидин начальник, Дагъустандин халкьдин шаир Майрудин Бабаханова лагъайвал, Стлал Сулейманан 150 йисан юбилейдин мярекатар алай йисан 18-майдиз члехи шаирдин ватанда - Агъа Стлалдал, райондин 90 йисан юбилейдин мярекатарни сентябрдин вацра Кьасумхуьрел тухуда. Райондин юбилейдиз талуькьарнавай махсус ктаб акьудзава, ам саки гьазур хъанва.

- Райондин юбилейдин мярекатрин сергьятра аваз райцентрадал 16 поселенидин майданар тешикта, - давамарна М.Бабаханова. - Анрал хуьруьн майишатдин ва лезги халкьдин милли хуьрекрин выставкаяр, концертрин программаяр, милли жуьрейрай спортдин акъажунар тешикта.

Юбилейриз гьазурвилер акунин жигьетдай тухузвай кьвалахрикай райондин образованидин управленидин начальник Къачабег Аминова, информациядин агентстводин руководитель Жабраил Асланова, спортдин, физкультурадин, туризмдин ва жегьилрин крарай комитетдин директордин заместитель Муслим Селимова, общественный палатадин председатель Алимет Мейланова гегьенш рахунар авуна, теклифар гана.

Заседанидин эхирдай Н.Абдулмуталибова кьейдна: - Юбилейдихъ галаз алакьалу яз хуьрера, иллаки райцентрадал социальный, паркар, аллеяр, рекьерин куьчейр цийикла туйкьур хъувунин еке кьвалахар гьиле кьунва. Абур юбилейдин мярекатар тухудалди акьалтларда. Михьивилер хуьниз иллаки екедаказ фикир гана кьанда. Чна райондин агьалийрилай, общественный тешикатрилай теклифарни гуьзетзава. Райондин 90 йисан ва Стлал Сулейманан 150 йисан юбилейр вини дережада аваз тухун - им гьар са районгьалидин буржи хьун лазим я.

Автобусар чара авуна

Къагьриман ИБРАГЬИМОВ

15-январдиз Дербент райондин администрациядин гьаятда образованидин идарайрин директоррив автобусар вахкунин мярекат шад гьалара кьиле фена. Ана райондин кьил Мегьамед Желилова, райсобранидин председатель Мажмудин Семедова, райондин кьилин заместителри, школайрин директорри, аялри ва диде-бубайри иштиракна.

Дербент райондиз цийи автобусар транспортдин такьатар дегишаруниз талуькь федеральный программадин сергьятра аваз ганва. Районда школайрин автобусар 2006-

йисалай ишлемишзавай. 12 школадин транспортдин такьатар дегишардай вахт фадлай алатнава.

Мярекат ачухай М. Желилова аялар чи гежегег, абуруз гуьрчег ва бахтлу уьмуьрдин шартлар яратмишун буржарикай тирди кьейдна. “Важиблу месэлайрикай сад аялар тухузвай рекьера хатасузвал хуьн я. ГОСТ-дин вири истемешунрив къазвай цийи автобусрин куьлегар кев вахкуз жедай мумкинвал хьунал зун кье гзаф шад я. Чаз цийи техника гунаи за Дагъустан Республикадин Гьукуматдиз сагърай лугьузвал”.

Райондиз ахъайнавай автобусрин куьлегар М.Желилова Хазардин, Геджухдин, Белиж поселокдин 4-нумрадин, Мамедкъаладин ва Агъа Жалгьандин школайрин директоррив вахкана.

Анал рахай Мамедкъала поселокдин школадин директор Зарема Ибрагьимовади аялриз ихътин къулай автобусар гунай Гьукуматдин ва райондин кьиле авайбуруз сагърай лагъана.

Рикелай тефидай баркалду йикъар Душмандин хура уьтквемдиз актъвазна

Хийир ЭМИРОВ

Ватандин Чехи дяведин йисара чапхун-цивилни, Советрин Союз твар алай зурба уьлкве барбатI авунин, халкъар луквиле тунин мурадар аваз атай душмандихъ галаз Яру Армиядин къшунри пара къызгын женгер киле тухвана. Чехи Гъалибвал мукъва авур гзаф вакъиаяр хъана. Пудкъанни цувад йис идалай вилик, 1944-йисан 27-январдиз, Ленинград шегъердин агъалияр ва чи къшунар Германиядин фашистрин гьалкъадай экъечунни гьа ихътин зурба вакъиайрик акатзава.

Ленинан твар алай шегъер фашистрикай хуьн патал киле фейи женгера Кеферпатан, Кефердинни Рагъакидай патан, Ленинградский, Волховский, Карельский, Прибалтийский фронтрин къшунри, уьлкведин ПВО-дин, авиациядин соединенийри, Яру пайдах авай Балтийский флотди, Чудский, Ладожский, Онежский военный флотийри, Ленинград шегъерда ва областда тешкилнавай партизанрин дестейри, гъиле яракъ къаз жедай къван агъалийри иштиракнай.

Ленинград къуниз Германиядин киле авайбуру гьам военный, гьамни политический жигъетдай еке метлеб гузвай. Ам Советрин Союздин политикадин, стратегиядин ва экономикадин зурба центр яз гьисабзавай. Эгер шегъер гъилей акъатнайта, СССР-дин кеферпатан районри душмандин гуьзчивилик акатзавай, Балтикадин флотдин Балтийский гуьлел акъваздай, душмандиз акси гъужумардай мумкинвал амукъдачир.

Гьа икI, душмандин хура акъвазун ва шегъер хуьн патал чи къшунра 540 агъзур аскер, 5000 туп ва миномет, 700 танк, 235 самолет, женгинин 19 гими авай. Душмандихъ лагъайта, 810 агъзур аскер, 5300 тупарни минометар, 440 танк, 1200 самолет авай.

Ленинград патал киле фейи женг къуд патал пай жезва. Сад лагъайди 1941-йисан июлдинни сентябрдин варцарал ацалтзава. И чIавуз фашистри шегъердиз са тIимил яргъалай тупарай ва минометрай гуьлле гузвай. Прибалтикада авай советрин къшунрин аксивал алудна, фашистрин геллегерри къиблединни рагъакидай патахъай шегъердал вегъена. Кефердихъай Ленинграддал финнин къшунри гъужумна. 14-июлдиз душман Луга вацIув агакъна ва Шимск поселоқдин рагъакидай пата авай плацдарм къуна.

Советрин къшунри игитвилелди аксивалзавайтIани, душмандин сенгеррай еке хъалхъам акъудна ва, оборонадин Лужский царцIелай чапла патай фена, Новгород къуна. 20-августдиз Чудово шегъердиз гъахъна, Ленинград уьлкведихъ галаз алакьалу ийизвай Москва-Ленинград шегъере ва ракъун рехъ атIана. Финнин виликди еримишна. 4-сентябрдиз фашистри инсафсузвилелди Ленинграддал цавайни, чилелайни бомбайрин, гуьллейрин хар къурна. 8-сентябрдиз Шлиссельбург къуналди, немсерин къшунри Ленинграддиз къураматдай фенвай рехъни агална. Шегъер лугъуз тежедай жуьреда клева гьатна. Немсер шегъердин лап мукъварив атанвай, абуру датIана гуьлле гузвай. Шегъердиз фидай кьве рехъ амай - Ладожский вирелай ва гъавадай.

Ленинград къун патал гзаф алахъунар авунатIани, душмандивай мад виликди физ хъанач. Гуьл галай патахъай немсерин вилик пад къун патал Моонзунддин островрал, Ханко полуостроврал, Таллиндин военноморской базадал алай, Ораниенбаумдин плацдармдин ва Кронштадтдин къшунри къагъриманвилелди женгер чIугуна. И жуьреда аксивал авурвилей душмандин гъужум лап зайиф хъана, сентябрдин эхирра адахъ ерли къуват амукъна. Регъядиз Ленинград къунин планни тIач хъана. Ленинграддин къваларив оборона къур душмандихъ Москва галай терефдихъ фидай ва армиядин "Центр"

группадиз куьмек гудай мумкинвални амукънач.

Женгинин къвед лагъай пай 1941-йисан октябрдиз 1943-йисан 12-январдалди давам хъана. Виридалайни четин вахт.

8-ноябрдиз немсерин къшунри Тихвин къуна ва Ладожский вирел физвай ракъун рехъни агална. Гьалкъада гъатнавай шегъердиз парар дашмишдай са мумкинвални амукънач. Советрин къшунар шегъер гьалкъадай акъудун патал са шумуд сеферда алахъна. ИкI, ноябрдиз-декабрдиз Тихвин азад авун патал 1942-йисан январдиз-апрелдиз Любандин ва августдиз-октябрдиз Синявинодин операцияр тешкилна. Абурухъ агалкъун хъаначIани, шегъер михъиз къун патал тешкилзавай немсерин гъужум тахъай мисална.

Шегъердал бомбаяр вегъин, ам тупарай, минометрай ягун гьа виликдай хъиз давамарзавай. Советрин инсанри шегъер хуьн патал чпелай алакьдай вири крар авуна. Ленинграддин промышленностдин карханаяр акъвазарнач, фронт патал яракъарни, партизанри ва маса шейэрни гъазурна. Душмандиз партизанрин дестейри еке зиянар гана.

Пуд лагъай пай 1943-йисан январдиз гатунзава. И чIавуз Ленинграддин кIаник "Искра" тIвар алаз стратегиядин гъужумдин операция киле тухванай. 12-январдиз Ленинграддин фронтдин 67-армиядин соединенийри, Волховский фронтдин 8-армиядин частари, гъавадин 13 ва 14-армиядин, Балтикадин флотдин авиациядин куьмекни галаз Шлиссельбургдинни Синявинодин арада авай душмандал гъужумар авуна. 18-январдиз чи къшунар чеб чпел ацалтна ва абуру Шлиссельбург немсерикай азадна. Ладога вири кьиблепата 18 йикъан кьене 36 километрдин ракъун рехъ чIугуна. Анай Ленинграддиз парарив ацанвай поездар фена, амма шегъердихъ галаз авай уьлкведин алакьа тамамвилелди арадал киз хъанвачир. Ленинграддиз физвай ракъун рекъер душмандай къатI-къатIнавай. Къураматдай фенвай рекъерин иесивал авун патал чи къшунри тешкилай гъужумрихъни агалкъун хъаначир.

1943-йисан гатуз ва зулуз Ленинграддинни Волховдин фронтрин къшунри авур алахъунри душмандин шегъер мад тамамвилелди гьалкъада хутадай мумкинвал гана. Гьа са вахтунда чи къшунри душмандай Волхов вацIал алай Киришский плацдарм азадна, еке метлеб авай Синявино къуна ва санлай гьалар хъсанарна.

Къуд лагъай пай 1944-йисан январь-февраль варцарал ацалтзава. Йисан сифте килей советрин къшунри Ленинграддинни Новгороддин стратегиядин метлеб авай операция киле тухвана. 14-январдиз Балтийский флотдин куьмекни галаз Ленинграддин фронтдин къшунри Ораниенбаумдин плацдармдиз Ропша шегъердал ва Яру хуьрел гъужум башламишна. 20-январдиз Ропшадин района гъужумдиз фенвай чи частар сад-садак какахъна, Петергофдин къваларив гвай душмандин дестеяр кьирмишна ва мадни виликди еримишна, Новгород фашистрин гъилей ахкъудна. Январдин эхирра Пушкин, Красногвардейск ва Тосно шегъерарни азадна. 1944-йисан 27-январдиз Ленинград шегъер михъиз гьалкъадай акъудна ва ана салют гана.

12-февралдиз партизанрин иштираквални аваз чи къшунар Луга шегъердиз гъахъна. Волховдин, Ленинграддин ва Прибалтикадин фронтрин къшунри душмандиз фиртефир чка сална, душмандин "Кеферпад" армияр барбатIана, Ленинградский, Калининский областарни азадна. 1-мартдиз чи къшунар Латвия ССР-дин сергъятдив агакъна.

Ленинград шегъер ва област фашистрикай хуьнин ва азад авунин къызгын женгера Советрин Союздин вири миллиетрин векилри, гьа жергедай яз, дагъустанвийрини иштиракна.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Гзаф тарихчийри, военный пешекарри, генералри гьисабзавайвал, Дуьньядин къвед лагъай ва Ватандин Чехи дявейрин нетижаяр советрин халкъар патал масадбур, мадни мусибатдинбур, жедай, эгер Верховный Главнокомандующий Иосиф Сталина, Генеральный штабди стратегиядин, тактикадин, военный операциядин дуьзгун планар туькIуьр тавунайта, фронтрин, армиярин, частарин, полкарин командирри абуру галай-галайвал кьилиз акъуд ва офицерри, аскерри, морякри, партизанри гьар са кIвал, хуьр, шегъер, хайи чилин гьар са чIиб алай чкани хуьн паталди азгун, инсафсуз душмандихъ, Гитлеран военный машиндихъ галаз жуьретлувилелди, къагъриманвилелди женгер чIугун тавунайта, халкъни армия сад тахъанайта. Кьилди-кьилдин офицерри, аскерри фрицриз рикелай тефидай ягъунар къуначирта. Гьа ихътин викегъ, уьтквем, дирибаш рухвайрик, игитрин несилдик лезги халкъдин векиларни квай. Абурукайни сад дидедиз хъайидалай инихъ цIи 100, телеф хъайидалай инихъ 75 йис тамам жезвай Советрин Союздин Игит САЛИГЪОВ Эсед Бабастанович я.

пияда къшунрин 599-полкунин штабдал гъужумна. Фашистар чпи сенгер къунвай хуьр советрин аскеррин гъиле гьат тавун патал гзаф алахъна, амма чи кьегъалри 200-лай виниз фашистар тергна. Абурун чехи пай офицерар тир.

- Хуьр чна къуна, - лагъана майорди, - амма душмандин чун секиндиз тадач. Чун тIимил аматIани, элкьвена сенгерар къуна кIанда, фрицриз хъсан жаваб гудайвал.

Салигъова лагъайвал хъана. Пакадин юкъуз немсер мадни гужлу къувар гваз атана. Авайвал лагъайта, Са-

Игитрин несил

1944-йисан сифте килер. Яру Армиядин къшунри немсерикай сад-садан гуьгъуьналлаз чи хуьрер, шегъерар азадзавай. Нубат Псковдин областдал агакънавай. Ам 1941-йисан гаталай душмандин пацук акатнавай, амма советрин инсанри душмандиз муьтIуьгъвал къалурначир. Областдин мулкуна партизанрин 29 бригада арадал атанвай ва анра 60 агъзур касдив агакъна ялавлу аскерар авай. Абуру душмандин датIана зиянар гузвай. Гьа ина сифте яз «рельсерин дявеяр» тухузни гатIуннай. Партизанри агъавалзавай мулкара 400 хуьр эки хъанвай. Чкадин агъалийрини партизанриз чпелай алакьдай куьмекар гузвай.

Душмандин инсафсузвилер инсандин рикI къарсатмишдайбур тир. Фашистри Псковдин областдин 4 агъзур хуьр цIай яна кана, 150 агъзур агъали Германиядиз тухвана, чкадин 7 агъзур агъали ва 6 агъзур партизан телефна.

Виликди гъужумзавай Яру Армиядин къшунриз кар къун патал душмандин Псков вири ва Великая вацIун къеркар тирвал 175 километрдиз къван "Пантера" лугъудай зурба сенгерар туькIуьрнавай. Немсерин "Север" армиядин командованиди сенгеррал тIем гъиз жедач лугъузвай, амма... Абурай пад акъудун патал Яру Армияди къуд вацра гъазурвал ахуна.

1944-йисан 15-январь. Прибалтикадин И. Масленникова регъбервал гузвай 3-фронтдин вири армияриз, частариз кар алай гъужумдиз гъазур хуьнихъ галаз сад хъиз, душмандин далу патаз физ, сенгерин, немсерин къуватрин, техникдин гьакъиндай малуматар къватIунни, абуруз жезмай къван зиянар гунин, хуьрер азад авунин тапшуругъарни ганвай.

Майор Эсед Салигъова регъбервал гузвай, автоматралди, гранатралди, пулеметралди яракъламиш хъанвай 30 касдикай ибарат дестени Новоскольниковский района сенгерар къунвай душмандин далу патаз фена. ХуьтIуьн йиф. Къуд пад живеди къунва. Чайгунди ав язава. Яргъалай тарар, тамар зурба аждагъанар хъиз аквазва. Эседни аскерар, ван-сес акъуд тийиз, виликди физва. Ингъе хуьрни. Чка-чкадилай къаравулрин къаралтуяр аквазва. Хуьруьз гьахъдалди кьегъалри "Новоскольниковский-Дно" ракъун рехъ къатIана ва ахпа хуьруьз мукъвал хъана, къаравулар кисна тергна. Командирдин буйругъалди дестеди Заболотье хуьре авай немсерин

лигъован десте душмандин гьалкъада гьатна. Инай экъечунни регъят месэла тушир. Гьа са вахтунда чи кар алай къуватар агакъдалди хуьр хвена кIанзавай. Имни акI лагъай чIал тир хьи, эхир нефесдалди гъилей яракъ ахъайна виже кьезвечир.

Командирдини чан аламай аскерри душмандин са шумуд гъужумдиз жаваб гана, ара-бир какахъай бягъсиниз экъечIна. И женгина Эседал гуьллейрин, чукIулрин са шумуд хер хъана, ятIани ада вичин аскерриз буйругъар гузмай. Куьмек агакъайла, дестедик кIвачел аламай касни кумачир. Хирер хъанвай, иви физвай игитар санитарри вахчуна, амма гъайи авай хкатнавай Эсед Салигъова медсанчастуниз тухудай рекъе чан гана.

Фашистрин чапхунчийрихъ галаз киле фейи женгера къалурай кьегъалвилерай Эсед Салигъовиз 1944-йисан 4-июндиз СССР-дин Верховный Советдин Президиумдин Указдин бинедаллаз Советрин Союздин Игит лагъай тIвар гана. 1940-йисалай Яру Армиядин жергеяра къуллугъ авур ва фашистрихъ галаз викегъвилелди женгер киле тухвай офицердин лайихлувилер Советрин Гъукуматди Ленинан, Яру Пайдахдин, Ватандин дяведин I-дережадин, Александр Невскийдин орденралди ва "Дирибашвилей" медалдалди кьейдна.

Садан тIемни акакъдач лугъудай "Пантера" сенгеррайни Яру Армиядин къшунри пад акъудна, 23-июлдиз Псков ва областни фашистрикай азадна. И гъалибвилек кIириви хва Эседан лайихлу пайни кьва.

Лезги халкъдин игит хва сифте Великолукский райондин Сопки хуьре кучукнай. Дяведилай гуьгъуьниз ам Новоскольниковский райондин Слободка хуьруьн аскеррин стхавилин сурара кучук къузуна. Заболотье хуьре Советрин Союздин Игитдиз памятник эцигнава. Адал ихътин гафар кьенва: "Чпин чанарни гъайиф татана, Заболотье хуьр азад хуьвур Советрин Союздин Игит Э.Б. Салигъовиз ав адан аскерриз!". Чпин хуьр азад авун патал чан гайи кьегъалар къени несилдини рикел хуьзва.

Памятник игитдиз хайи хуьрени хкажнава. Адан тIварцIихъ республикадин шегъерра, хуьрера школяр, куьчяр янава. Игитрикай сад тир Эсед Салигъов акъалтзавай несилдиз ватанперсвилдин тербия гунин карда акъалтI тийидай чешнени я, чешмени.

Веревирдер Дагъустандиз - ихтибар...

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделедин редактор

Ихтибар, ихтияр, итиж, инанмишвал... Ихтин гафар эхиримжи йисара гьам печатда, гьам рахунрани гзаф тикрар жезва. "Дагъустандиз ихтибар арадал хкин" гафар ван хъайила, киле агъзур суалдал чан къевезва. Гьик? Мус? Гьи тегьерда

Дагъустандивай "ихтибар" квахъайди ятла? Себег вуч я ихтин усалвилени?..

Ихтибар квадарун садазни, гьатта аял-дизни къулайвал гьизвай кар туш эхир. Ина ихтилат члехи республикадикай, агъзур йисара санал яшамеш хъайи къадим халкъарикай, абурун тарихдикай, адетрикай, къенин йикъан гьаларикай физвайди къатлайла, риклиз генани тлар жезва. Яраб чун гьакъван усал халкъар, гьакъван "ихтибар" ийиз тежер тарих, адетар, къалихар, къайдаяр авайбур я жал? Чи хванахвал, чи игитвал, зегьметдал ашуквал, сад-садан къаршидиз фин?.. Дагъустан! Акъван къецепатан душманрин хура акъвазай, вичин хурал акъван чапун-чийри чпин чиркин гелер, сурар тунвай чил... Са къадим Дербентдин тарих риклел хун ку-тугнава. Анаг исятдани дуьньядин халкъарин вири динар, культураяр, гьакъван члалар, адетар, къайдаяр санал алай, вичихъ гекъигун авачир тарихдин музей, руьгьдинни къанажагьдин зурба имарат тушни! "Дербентдин халкъ" гафарин мана нивай ачухариз хъана! Ихтин имаратар чи республикадин чилел гьикъван алатла! Члаларинни, адетринни, культурайринни, литературайринни дагъларикай ибарат тир чи республикадиз "ихтибар" жезмач?..

Акъул къакъуддай суал я. Амма адакай чи газетра, гьатта Цийи йисан ва адалай вилкан нумрайрани, гегьенш материалар чапнава. ("ДП", 355-нумра, "Черновик", 51-52-нумраяр, "МИ", 52-нумра ва мсб) Гьабур зун и веревирдер кхьиниз мажбурна.

Ихтибар гьи члавуз квахъайди я? Ингье жавабар:

*Тахсир вуч хъуй, Эмин ик! куз,
Гьар вахтунда квалер атлуз?
Гьиле кьуна, зав гъач лугъуз,
Кесибар хуп! канавачни!..*

(Е.Эмин. "Гьарай, элдер")

*Вич хинни яз, гъур хъиз акваз,
Яргъалай фекър хъиз акваз,
Вич са умун кьур хъиз акваз,
Чинеба - "асланвал" ийиз...*

(Стлал Сулейман. "Тапан коммунист")

*Лугъун гила за ваз са-сад -
Гафар ширин, амал фасад:
Ви гьугъуьна шумудни сад
Гьатна, вичиз къаз, Дагъустан...*

(Хуьруьг Тагьир.
"Дяведавай Дагъустандиз")

*Зи намус, зи ихтибар
Экуь я михи цав хъиз.
Хъенач хь на икьрар,
Гьахьна рикле цай хъиз,
Куьз хъана вун вафасуз?..*

(Шагь-Эмир МУРАДОВ.
"Зи намус, зи ихтибар")

Гьанвай мисалрай аквазвайвал, "ихтибар" гафунихъ жуван патав гвай касдихъ, жувахъ хъиз, инанмиш хъуни, адакай арха, ви серфе, тереф акладар тийидай михи къуват (ният) хъунин манаяр ава. Амма ада вун алдатмишиз, ви мал чуьнуьхиз, винелай къизил хъиз къалуриз, гьакъикъатда гьуьлягь-

ди хъиз вич тухузватла?.. Намусдилай цлар чугуна, икьрар квадарзаватла?.. Тарихда ихтин мисалар гьикъван аватла ни гьисабна?..

Идалайни башкъа, ихтибар квадарунин крар, гьалар са гилан девирда ваъ, вири девирриз хас хъана. Тек са мисал: лезгийрин машгур полководец, женчи пачагъ Гьажи Давуд маса гайибур гьа вичин патав гвай ихтибарлу ксар туширни?

Амма кье чун "ихтибар" арадал хкуникай пара рахазва. Кар анал ала хь, чун яшамеш жезвай дуьньяда лап къуватлу ва гьакъван хаталу къуватри агъвалзаватла, гьарда вичихъ пара ялзавай гьерекатрал звал ала... Ина "ихтибар" квадарунин инсан ва санлай чи общество гьихьтин чкадал гьун мумкин ятла, лугъун четин я.

Дагъустандиз "ихтибар арадал хкунин" месэла эхиримжи сеферда республикадин лап вири дережадин руководителри санал (21-декабрдиз киле фейи Стратегиядин сессиядал) веревирдна. Асул гьисабдай, чун гьавурда акъазвайвал, Дагъустан девирди истемиззавайвал виликди фин патал адан вири къурулушри сигъалдик кваз къвалахун, гьар сада вичин хивевай везифаяр намуслу-вилелди къилиз акъудун лазим я. Эгер ик! алакъзаватла, рехъ масадаз ачухун, алакъдай ксар вилик кутун лазим я. Идан гьакъиндай РФ-дин Президентдини, чи республикадин Кьилини гзаф мярекатрал лагъана, лугъуьзва. Виридалайни четинди, чун шагьидар хъайи эхиримжи вакъийрини къалурвайвал, крар чпелай аслубурухъ пешекарвиллин, тешкилатчивиллин ва гьакъни марифатдин рекъерай ерияр тахъун я.

Коррупциядини протекцияди хкажнавай чиновникри (чебни вири сад-садалай аслу мукъва-къиливиллин, тухум-тарадин, сада-сад маса къачунин, сада-муькуьдан чин чуьхунин ва ик! мадни маса алакъайри арадал гьанвайбуру) халкъдин ихтибар фадлай квадарнавайди садазни сир туш. Агъадай винелди, гьатта гьукумдин вири дережайриз акъатнвай ксарив агакъна, са чпин нефсинин, хусуси итижрин, чпин тухум-тара хъунин, идан нетижада угьривиллинни уюнбазвиллин рекъе гьатнавай ксарихъ гьик! инанмиш хъжедайдиди я? Некеледи кайида тугъвадизни уф гуда, гьуьлягьди ягъайдаз кашудихъайни кичле жеда лугъуда.

200 касдилай виниз лап вири дережадин чиновникри йисаралди чи республика вилик финиз анжас зиянар гайиди бес гила гьик! дуьздаль акъатзава? Республикадин къилиз цийи кас атаначиртла?..

Шак алач, неинки республикадин Кьилиз, гьак! адан патав гвай амай ксаризни (члехидалай гьевчидалди) ихтин чкада къвалахиз, гьелбетда, четин жеда. Бубадин усалвили хцелни леке гьидайди чир хъун лазим я.

И мисалри са кар субутзава: Дагъустандиз "ихтибар", сифте нубатда, адан къилин векилри, гьукумдин жулавар ва мумкинвилер гьиле авайбуру квадарна. Хуьн ни ийизва? Дагъустандин халкъарин, адетдин инсанрин ихтибар, зун инанмиш я, чпин чкадал аламайди я. Намуслувал, зегьметчивал, гекрек члавуз игитвал къалурун, Ватан хуьдайла, вилик жергеда хъун - и кар чаз 1999-йисан август-сентябрдин варцарин вакъийрини субутна. Радим Халиков, Артур Бабаев, Мегьамед Нурбагандов, Зейнудин Батманов хътин тварарини чи гьейратлувиллин, чахъ ихтибар жедайвиллин къетген чешнеяр авайди раижзава.

Халкъ дуьз рекъе твадай, адаз гьуьрметдай, ихтиярриз ва законриз къуьл тагудай гьакъикъи къагъриманар, женгчияр чаз гьамиша гекер я. Дагъустандиз ихтибарни вичивчелай арадал хкведа... Шад жедай кар ам я хь, республикадин къилиз атанвай цийи касни халкъдин патай ихтибар чкадал хкиз алахънава.

Библиография

Шагъабудин ШАБАТОВ

САРДАР АБИЛ... И кас заз чир хъана саки къад йисав агакъзава. Амни чи къелемдин дуст, адан буба, лап хъсан инсан, муаллим, машгур шаир, драматург Межидов Абдурагъманалди хъайи кар я.

Рагъметлу Абдурагъман муаллимдиз вичин хва гзаф кландай, адал дамахдай. "Зи рик! алай хва я!" лугъудай рагъметлуда, вичел къил чуьгуьз, мугъманар атайла.

За жувакди лугъудай: гьи бубадиз вичин велед клан жедач? Абдурагъман муаллимдиз дустар гзаф авай, абуруз вафалу касни тир. Абурун арада писатель Гьаким Къурбан, шаир Мерд Али, писатель Абдулбари Магъмудов ва масабур ава. Абуру дуствал хуьнни авуна. Вичин хъизни дустар рикелай алуд тавунин веси тунай. Абила бубадин веси вафалувилелди къилиз акъудзава.

За 2008-йисуз "Лезги газетдиз" Абдурагъманан, Къурбанан, Саидагъмедан ва гзаф масабур зур асирдин дуствилекай, "Вафалу дустар" къил гана, члехи макъала кхъенай. Са къуд йис вилик Абил зал къил чуьгуьз атанай. Ада заз вичин патай пишкеш яз "Къве дидедин хва" ктабдин сад лагъай пай гъанай. За

мунин чинал гьизвайди хъиз, и ктабдин автордини гьар са гаф, гьар са цлар, кагърабаяр хъиз, чпин чкайрал эцигнава. Ам, гьавурда акъунин жигетдай хъиз, келизни регъят, манадиз деринди хъанва.

Ктабдин мана, адан гьайбатлувал, ам мукъуфди келайла гузвай лезет, автордин устадвал гьак! гафаралди къалуриз хъун мумкин туш. За, ктаб жагъурна, ам келун теклифзава.

Девирдин чин къалурзава

("Къве дидедин хва" ктабдикай)

ам са нефесдал, саки кье йикъан къене келнай. Ктабдин къвед лагъай пай акъатзавайди я лагъайла, зун адал вил алаз хъана.

Ингье и йикъара Абил, Аллагъди хуьрай вич, цийи ктабни гваз мад заз мугъман хъана. 720 чин авай ктабдин редактор Мерд Али Жалилов, корректорни РД-дин лайихлу муаллим, методист Зиядхан Къараханов я. Фикирна за: гьеле-меле ахьтин бажарагълу инсанри акатай затлуниз къимет гудайди туш. Чпин хивез абуру ахьтин жавабар пар къачунватла, и ктабни вири патарихъай пар квайди хъун лазим я.

За ам мукъуфдивди келна. Гила зун гьавурда акъуна вучиз Абдурагъман муаллимдиз вичин хцел дамазавайди тиртла.

Межлисдал садаз сифте гаф гайила, гуьгъуьнлай рахазвайбур, флан касди лагъайвал лугъуз, адан гафар тикрар авуниз мажбур жеда. Гуьгъуьнлай рахазвайбуруз вуч амукъда?..

Зунни гила гьак! хъанва. Залай вилик Мерд Али, Зиядхан хътин бажарагълу инсанар и ктабдикай раханва. За вуч хълагдай къван?.. Амма заз лугъудай гафар жагъизва.

Ктаб а саягда кхъенва хь, Зиядхана лагъайвал, "Ам неинки лезги литературада, гьак! Дагъустандин вири халкъарин литературайрини цийивал я". Мерд Алиди лагъайвал, "...Ктаб чи алай аямдин гьакъикъатдиз, гьак! тарихдизни лап мукъва я. Ам гьар садан рикли чуьгуьздай хътин сегнейралди, шикилралди, къисайралди, гьуьжетралди, суьретралди девлетлу я. Гьа са вахтунда ада чи хайи члалан дерин къатарни кардик кутунва".

Ктабдин мана-метлебдиз лайихлу, акъалтлай къимет ганва. Ада гзаф вил экъурна за. Алава хъийиз кланзава: дугьриданни, авторди вичин твар Абид кхъена, ам ктабдин къилин игитни я. Вири кра-ра, хъанвай къвалахар, вичин къилел атанвай дуьшуьшар, агъвалатар, уьмуьрдин вакъияяр я. Абурукай устадвилелди кхъена, чал, келзавайбурал, агакъарнава.

Гамар храдай хъсан устларди, чебчпив къадай, гьар жуьре рангарин гьаларикай кваквар ягъиз, гуьзел нехишар га-

Абила келдайбур патал менфятлу къвалах авунва. Ам келайла, автордин жумартвал, ам уьмуьрда квел машгур хъана, адалай вуч алакъайди ятла, вичин гьилелай инсанриз гьихьтин хъсанвилер хъанатла, дустари ам риклин сидкьидай гьик! тебрикзаватла, чир жезва. Гьам Афгъандин дяведа, адалай къулухъни, дустарикай са низ ятла четин хъана лагъай макъамда, гьиле-гьил аваз, арадавай мензилризни, акъатзавай харжаризни килиг тийиз, абурул къил чуьгуьз физ-хтун, абурун хизанрин дерди-гьал акун - ибур гьевчи крар яни? Къилинди ктаб адалатлувал, хуьре-къвале, шегьерда къанун-къайда, низам хуьнин крара вич тухвай ва тухузвай тегьерар къалурзавай сегнейрив ацланва. Гьа са вахтунда ам вич хизан, яр-дуст, мукъва-къилияр агудзавай, гьахъсуз тахсирар кутаз, беябур ийиз, алдатмишиз алахъзавайбурузни акъалтлай дуьз жавабар гузвай касни я.

Винелай ам адетдин инсан хъиз аквада. Амма акъалтлай хъсан спортсмен, 60 йис хъайилани, турникрал "солнце" ийизвай инсан, гьилелни, акъулдални тамам кас тирди, ктаб келайла, чир жезва. За адакай жуван фикрар агъадихъ галай шиирдин цларалди давамарзава:

*Гьар са цлар вуна кхъей гевгьер я,
Келзава, фикиррик ква, серсер я.
Къанунни къайда дуьз хуьзвай кас я.
Медениятдин рекъени "ас" я.*

*Гьалтай гьар садан акваз дерди-гьал,
Вал ашукъ хъанва чи Куьре магъал.
Авачирдаз хва, стха я халис,
Вак амалар квач са клусни иблис.*

*Гьил яргъи ийиз куьмек кланидал,
Рагъметар гьизва на вун хайидал.
На бубадин рехъ ийизва давам,
"Къве дидедин хва" акъудна роман.*

*Чи Абдурагъман муаллимдин цуьк!
Хас я ваз къекъуьн кье кил
къуна тик!..*

Мерд Алиди лагъайвал, вун авай рехъ дуьзди я. Зани хълагъзава: а дуьз рекъай ви араба са члавузни патаз акъат тавурай. Хизанни, яр-дустни галаз, вун сагъ-саламат хуьрай!..

Алааматдин бажарагъ авай актёр

Эминат ЗАГЫРБЕГОВА

Россиядин лайихлу артист, Лезгийрин Стал Сулейманан тварунихъ галай госмуздравтеатрдин актёр **ГЪАБИБОВ** Абдуллагъ Тажибан хва зурба бажарагъ авай сегънедин устад я лагъайтла, ягъалмиш жедач. Адан пешекарвиллин, устадвиллин, инсанвиллин виниз тир ерияр виридаз малум я. Гъавилляй хайи Лезги театрдин коллективдиз Абдуллагъ Гъабибов чпин къилин винизвал тирди чизва, адак екез умудни кутазва.

Хъсан крарик къил кутадай, дерин чирвилер авай актёрдиз хайи театрдин тарих хъсандиз чир хъунихъ галаз сад хъиз, ада театрдин культура хуьнин, виликди тухунин рекъени еке зегъмет члугвазва. Абдуллагъ Гъабибова режиссёрвиллин везифаярни къилиз акъудзава. Жуьреба-жуьре мярекатриз сегънеяр гъазурзава, пьесаяр таржума ийизва, манийриз члалар, мугъамар кхъизва, вичин ширин ванцелди тамашачияр шадарзава. Гзаф месэлайрин гъавурда авай гъурметлу насигъатчи мукъвал-мукъвал Дербент шегъердин мектебризни мугъман жезва. Ам анра къиле тухузвай лезги члалан конкурсрин жюридин председателни я.

Икъван крар къилиз акъудиз гъикл алакъзава лагъана суал гайитла, жаваб ихътинди я: еке гъевесди, гъевчи члалай искусстводал рикл хъуни адаз къуват гузва.

- Зи буба Тажиба, хуьруьн школада муаллимвални ийиз, хъсандиз тарни ядай. Члехи стха Гъабиба члэгъан ягъиз, за манияр лугъудай, - риклел кхъизва Абдуллагъа. - Амма аз чи Чахчарин-Къазмайрал Лезги театрдин артистар атайла виридалайни гзаф шад жедай.

А.Гъабибов
“Дагълари эверзава” тамашада Мегъамедан ролда

Зун тамаша къалурдалди абурун патав фидай, ихтилатар ийидай. Гъа икл зун пешекар артистар тир Мурадхан ва Шемси Къухмазоврихъ, Къумбай ва Зуьгъре Рама-

зановрихъ, Зуьлейха Давудовдрихъ ва са гзаф маса бажарагълу артистрихъ галаз ташиш хъанай.

Мектеб къутягъай жегъил гъи пеше хкъада лугъудай суалди клева тунач. 1964-йисуз Абдуллагъ Гъабибов Дербентдин культпросветучилищедин актёрвиллин отделенидиз гъахъна. Адан бахтунни гъана. А.Гъабибова риклел кхъизвайвал, артиствиллин пешедай тарсар гуз, училище-

Диз Россиядин лайихлу артист Багъиш Айдаев атанай. "Ам зи къисметда актёрвиллин пешедикай аз хъсан чирвилер гайи сифте муаллим хъана. Гуьгъуьнлай зи еке ашкъи, гъевес акурла, и члехи касди аз Лезги театрдин атун теклифна. Гълбетда, за теклиф шадвилелди къабулнай", - суьгъбетзава ада. Абдуллагъ Тажибович Лезги театрди

цукъ акъуднавай 70-йисара вичин уьмуьр сегънедрихъ галаз алакъа авур актёррикай сад я.

Багъиш Айдаева Абдуллагъ Гъабибов бажарагълу актёр хъун патал лап еке зегъмет члугуна, ам лап хъсандиз лигимарна. Зурба режиссёрдрихъ галаз санал къвалахай йисар А.Гъабибова вичин уьмуьрда виридалайни хушбахтлубур яз гъисабзава. Багъиш Айдаеван экуь къамат актерди гъамиша рикле хуьзва.

Амма и зурба режиссёрди гайи тарсарал, меслятрал артист архайин хъана акъвазнач. Ам гъа са вахтунда, вичихъ галаз санал къвалахай Лезги театрдин члехи агъсакъалар тир Мурадхан ва Шемси Къухмазовар, Седредин Велиханов, Дурия Рагъимова, Абдурашид Магъсудов, Абдулкъадир Сайдумов ва маса актёррин устадвиллини фикир гуз, чин тийидай крар абурувайни чириз алахъдай.

Гъа икл

члехи куклушрихъ ялзавай жегъил актёр, вичин чирвилер хкажиз, Краснодардин культурадин институтдин режиссёрвиллин факультетдиз гъахъна. Члугур зегъметди бегъерни гана. Ингъе атана яхълурни цлуд йисалайни гзаф вахт хъанва ада Лезги театрда къвалахиз, сегънедилай вичин зурба устадвал къалуриз, тамашачияр гъейранариз...

Алатнавай йисара Абдуллагъ Гъабибоваз цлудралди багъа пишкешар, грамотаяр, 1986-йисуз Дагъустандин лайихлу, 1995-йисуз Дагъустандин халкъдин, 2005-йисуз Россиядин лайихлу артиствиллин гъурметдин тварар гана.

Зи фикирдалди, Абдуллагъ Тажибович мадни члехи тварариз лайихлу актёр я. Гъиклагъайтла, адан гъар са югъ жуьреба-жуьре везифайрив ацланва. Театрдин даях ва

дамах тир и регимлу, сабурулу актёр санал акъвазнавач: ам гагъ сегънеда репетицияда жеда, гагъ вичин камаллу меслятралди жегъилриз дуьз рехъ къалуриз алахънаваз аквада. Са гафуналди, Гъабибова гъа сифтедай хъиз, жегъилвиллин ашкъидалди вичин къвалах къенин юкъузни давамарзава.

Вири санлай ада сегънеда 160-дав агакъна къаматар яратмишнава. Сегънедин вири жанрайра ада вичин устадвал вини дережада аваз къалурзава. Абдуллагъа лезги халкъдин саки вири къагъриманрин ва руьгъдин дестекрин - Къуьчхуьр Саидан, Етим Эминан, Алкъвадар Гъасан эфендидин, Ярагъ Мегъамедан, Касбуадин, Къири Бубадин ва маса-

А.Гъабибов А.Пушкинан “Къванцин мугъман” тамашада Дон Гуанан ролда

бурун къаматрал чан гъанва. Дагъустандин халкъдин шаир Стал Сулейманан къаматда ам къанни цлуд сеферда къугъвана. Гъа и къаматда аваз Абдуллагъ Гъабибова Дагъустандин твар Москвада, Парижда, Бакуда виниз хкажна.

А.Гъабибов къазанмишнавай агалкъунрал рази хъана акъвазнавач, цийи мумкинвилер жагъуриз, яратмишунрин рехъ мадни геьеншариз алахъзава.

Гъикъван алахъайтлани, и алааматдин бажарагъ авай актёрдикай ва адан яратмишунрикай вири хкъиз хъун мумкин туш. Са гафуналди, ада Лезги театрдин къвалах вилик тухунин карда екез чалишмишвалзава.

Лезги театрдин дамах, тамашачийрин рикла алай бажарагълу актёрди и йикъара вичин 70 йисан юбилей къаршиламишна.

Лезги театрдин коллективди Абдуллагъ Гъабибовахъ яргъал йисарин сагълам уьмуьр, лезги халкъдин руьгъ хкажунин, шадарунин карда мадни члехи агалкъунар, уьмуьрда шадвилер хъун алхишзава.

А.Гъабибов И.Гъуьсейинован “Етим Эмин” тамашада Етим Эминан ролда

Бахтунин дуьгме

Гьемдуллагь БАБАЕВ

Фадлай клеви дустар тир Казимни Рамиз вад йисалай чеб-чпел дуьшуьш хъхъана. Абуру сада-садаз чпин уьмуьрда хъанвай дегишвилерикай, кьилел атай вакъийрикай суьгьбетарна...

- Бес вун эвленмиш мус хъана? - хабар кьуна Казима.

- Ци.

- Ци?! - тажуб хъана Казим. - Чара хъхъана, гила цийи свас хъанвани?

- Ваь, икьван чавалди эвленмиш хъанвачир. Дуьз лагъайтла, ирид хуьрел цар элкъурнатлани, садни заз бегенмиш хъанач, - лагъана Рамиза. - Мадни са пуд йисуз акъваз хъуьуна. Эхирни, са гуж-баладалди жув авай шегьердин кьил-кьилел гъана, за жуваз кутугай руш хъана. Ци мехъерарни авуна. Алай вахтунда чна санал заводда кваллахзава. Свас лаборантка я, зунни - инженер-технолог.

- Мубаракрай!

- Вун эвленмиш хъанвачни? - жузуна Рамиза.

- Эхь. Зун анжах вун кьван клева гъатнач. Заз зи кланиди лап регъатдиз жагъана.

Казима, чина хуш хъвер аваз, вичин суьгьбет давамарна: - Са сеферда, чна клубда тамаша кьалурна. Жемьят хъфидайла, са марал хътин рушан шалдин цилер зи пенжекдин хурудал алай дуьгмедихъ галклана.

Рушан ярни лаз какахъай чин гъасятда, ифей тланур хъиз, яру хъана, ада вичин жейрандин хътин нур гузвай вилер са легъеда

зи вилера аклурна хъиз, чуьнуьх хъуьуна. Тади кваз шалдин цилер дуьгмедихъай галудиз клан хъана. Къисметдай хъиз, абурни анал акл алчуд хъанвай хъи, галудун патал хейлин вахт герек атана. Зазни а руш акунмазди бегенмиш хъана.

Вацран мичлера дагъдихъай экъечай цуьватарин ацлай варз хътин руша зи рикле ишигъ куькьурна. Завай кьарай хуьз хъанач. "Хуп! туширни, и шалдин цилер дуьгмедихъ галклайвал, вунни зи уьмуьрдин жигъирдихъ галклайтла", - лугъун хъана завай. Ада заз явашдиз, амма уьткъемдиз атлай жаваб хъана: "Къисмет хъайитла, гъамни жедай кваллах я".

Адалай гуьгъуьниз, дуст кас Рамиз, ваз чир хъун лазим я, за вуч авунатла. Къисметди зун, микънатлисди ракъ хъиз, бахтунин кваллиз члугуна. Рушан ери-бине акуна, эвленмиш хъана. Анлай инихъ пуд йис алатнава. Чахъ вад аялни ава.

- Вунани гъа вуч хъайитлани лагъана тада. Пуд йисан кьене вад аял?! Жедай кар туш!

- Ина тажуб жедай вуч ава кьван? Суса кьве сеферда заз къветхверар багъишна, дуст кас!

- Гьакл лагъ ман, хизан сагъ хъайиди! Зун гила гъавурда акъуна. Бахтлугур хъурай!

Казима, вичин жибиндай акъудна, Рамиз аз азизламишнавай ядигар дуьгме кьалурна: - Ингъе и дуьгме за ядигар яз хуьзва. Эгер и дуьгме хъаначиртла...

Бес гъавилляй тушни, кьилел шал алачиз къекъезвай рушарни дуьгмеяр квачир костюмар алаз къекъезвай гадаяр субайдиз амукъзавайди...

Тахай дидейрикай

Роза МИНГЪАЖИДИНОВА

"Диде дуьньядал гьардаз сад я". "Дидедин чимивал садавни гъач". "Дидедин чларар веледри рехи ийида". "Дидедиз вичин балайрилай ширинди авач"... Гьелбетда, ибур гъахълу гафар я. Заз тахай дидейрикай лугъуз кланзава.

Гъатта махарани кваз тахай диде зулумкар яз кьалурзава. Амма вири тахай дидеяр акл туш. Ахътин дишегълияр ава хъи, абурун кьуват тимил, амал гзаф жеда. Дишегълияр ава, дуьз лугъуьндай, квал туькьурдай. Зун аял яз, чаз таниш са дишегълиди ахъайдай. Буба дяведа авайла, чеб вад аял квалел амалдай. Дидени абурун тахайди тир. Амма а игит дидеди аялар вири вичин чан эцигна хвена.

Къуьд алуькьайла, гъаятда са кларасни амачирла, чпин тахай дидеди, еке тапуз куькварна, аялриз чимивал ганалдай. "Ваь, тапусар хъжедайди я, зи аялриз меьки тахъурай. Абурун заз виридалайни багъа я", - лугъудай тахая.

И йикъара за З.Ризванова вичин тахай бадедикай хъенвай рикел хунар келна. Амни вичин хизандиз вафалудити тир. Баде кечмиш хъайила, сандухдин куьлегар члехи бубади квалевай сусав (З.Ризванован дидедив) вахкана. Дяведин вахтунда а ацлай

сандухди чпин хизан хвена лугъудай. Гьар сеферда сандухда авай пек-парча маса гана, аялриз недай ризки кьачурла, З.Ризванован дидеди вичин тахай кьаридин руьгъдиз ясин келдалдай.

И мукъвал вахтара рагъметдиз фенвай дишегълидикайни лугъуз кланзава. Вичиз веледар тахай ам агакънавай аялар авай, паб кьенвай са итимдиз гуьлуьз хъфена. Ам гъакъван гъурметлу хъана вичин хизандиз, тахай гададиз, адан сусаз ва хтулриз. Бакуда авай вичин квалерни ада хтулриз багъишна.. "Дишегълияр ава агъзур итимдив барабар" - ибур гъахълу гафар я.

Тахай дидеди вичин тахай хъиз мехъерардай пул квалтлава. Бубани кечмиш хъанвай. Хъиз Бакуда университет куьтгъайла, ам кваллахиз лап яргъал хуьруьз ракъурзавай. Квалтай мехъерин пул гана, дидеди тахай хва вичин патав хкана, хуьре кваллахал эцигна...

Эхь, дишегъли кваллин берекаят я. Заз са хизан чиде. Буба кечмиш хъана. Тахай диде вад аял (эркекар) квалчел акъалдарна. Дяведилай гуьгъуьнин йисара вичихъ авай безекар маса гана, ада вад хъивни кьилин образование кьачуз туна...

Эхь, гъавилляй чавай лугъуз жеда: дишегълидин нукъсанрилай лайихлувилер гзаф я. Баркалла гъахътин дишегълиризи!..

вачиртлани, зи риклиз сугъул жезвай. Гила гъахътин азият вичелни акъалтрай! Килигин, вичиз гьикл жедатла... - Ваь, я къадаш, ик дуьз къезвач. За фена пул вахкуда... Кардин рекъай члехи кьуллугъчийрихъ галаз шейтанвиллин алакъаяр аватлани. Аплагъди хъша лагъайла, дуьньядилай затлани тухуз тежезвайдакай, нефсиникай, регимлувликай, инсанвилкай ихтиллатда. Белки, пенсияр гузвай дишегъли уях жен.

Веревирдери аклажнавай итимдин гьал кьатлай папа: - Вун цийи пулариз килигнани? 200 ва 2000 манатдин чарара тимил дегишвилер ава...

Вичин гъалат! - пенсиядин пулуник квай 200 манатдин кьве чар, гьар сад 2000 манат хъиз гьисабун чир хъайи Къули, пенсияр гузвай дишегъли къеззва лагъайла, гуьгъуьл члур тахъун патал икьван гагда салахъ физвайтла, гила тамуз физва...

Азедин ЭСЕТОВ

Меьгарамдхуьруьн райондин са мектебда пуд лагъай тарсунилай гуьгъуьниз муаллимри, учителрин кваллиз хтана, ял язавай. Муаллимар саки вирибур дишегълияр тир. Чпин гьар йикъан дердияр гъализни агакънач, садан трубкадай зенгинин ван акъатна. Трубка япал кьуна, рахаз эгечна. Са арадилай адай цавар рахай хътин хъвер акъатна. Вири гъадахъ элкьвена.

Пагъ, устлар!..

- Я, чан вах, вуч хъанватла чазни лагъ, - рахазвайди юлдаши юкъва туна. Малум хъайивал, зенг авунвайди адан итим яз хъана. Экуьнахъ, кваллахдал рекъе гъатдалди, папа адаз тапшургуьр ганвай. Мектебдиз ахтармишунардай комиссия атанвайди, гъавилляй вич няналди гъана амукъдайдини лагъанвай.

Тапшургуьрин сиягъда виридалайни кар алайди пекер чуьхуьн тир. Гъаниз килигна, итим гъадалай эгечна.

Пекер чуьхуьдай машинкадин бакдиз, вичин гьисабрай, лазим къадар чими яд цана, порошок какадарна, ахпа пекерни веьена, машинка худда туна. Гьикъван итим гъавалат хъанатлани, бакда авай пекериз каф акъатзавачир, жудна

килигайла, абур ерли михъини хъанвачир.

Амукъай чара кайванидиз зенг авун хъана. Яб гузвайдани итимдин докладдиз куьтлани тавуна дикъет гузвай. Итимди, гьикъван порошок веьенатлани, яд лап лацу хъанватлани, бакда авай цел каф акъалт тийизвайди, пекарни эсиллагъ михъи тежезвайди лагъайла, папа хабар кьуна: "Вуна циз гьи порошок веьена?"

Итимди, - "Винел калин шикил алай пакетда авайди", - жаваб гана.

Пекер чуьхуьзвай "устлардин" гафарин ван хъайивалди, папай кьав хъиткьинардай хътин хуьруьн акъатна. Са хейлин вахт фена. Эхирни, ам секин хъайила, муаллимар гъавурда акъуна. Пекер чуьхуьдай порошокдин чкадал итимди бакдиз кьуру некледин порошок веьенвай кьван!..

И дуьшуьш мектебдин муаллимриз сиве жакъвадай клашкьумдиз элкьвена. Гьар сеферда чпин юлдаш гьалтайла, абуру хуьруьнрал веьез, пекер чуьхуьдай "цийи кьайдадихъ" галаз чпин гъуьлерни танишарун тлаабиз хъанай...

Итимар! Мукъаят хуьхъ! Куь папарин тапшургуьр сифте чира, ахпа кьилиз акъуд. Папарин бажарагъар итимрихъ?..

А югъ ваз аквадач!..

Шагъламаз хуьре твар-ван авай итирикай тир. Ийидай ихтилатрикай рахайтлани, ам ацукьун-къарагъунин гъавурда авай, атай гаф, чин кьун тавуна, лугъудай, мугъман - итимдал рикл алай мерд кас яз машгур хъанвай.

Гзаф вахтара ам хуьруьн жемьятдиз никлериз куьлуьн, мухан тум веьедай устлар язни бакара къеззвай. Адан гьилихъ хъсан бегъерар жеда лугъудай.

Бязибуру, мукъва-кьили туширтлани, чпихъ галаз свас хъагдай, це лугъудай мрекатризни адаз теклифдай. Са кар ийидайди адал алуькьдай, меслят къачудай...

Гъа ихътин гурлу уьмуьрди акуна-такуна ам кьуьзуьвилев агудна. Зайиф хъайи асландал чакъалдини гъужумда лугъудайвал, яшариз акъатай инсандивайни уьмуьрдин татугайвилериз таб гуз жезмачир. Вичиз хабарни авачиз, ам месе гъатна. Азарни твар алачирди хъана. Квалел регъатвал гьисс тавур кьуьзуь кас больницадиз аватна. Ина ам саки пуд гъафтада кьван хъана. Тежрибалу духтуррин алахъунар, вич руьгъдай ават тавун, мукъва-кьилийрин ва ярар-дустарин кьайгъударвал себеб хъана, ам яваш-яваш квалчел ахкъалтна.

Хуьряй адал кьил члугъаз татай кас саки амукънач, тек садалай гъейри. Вични - Шагъламазан садрани къакъат тавур рикл алай дуст. Азарлудан вилер ракарал хъана. Амма, вучиз ятлани, дустуни кьил кьалурнач. Манида лугъуз-вайвал, эл атана, дуст атанач...

Дуьз лагъайтла, Мусайиб халудин рикликайни дуст хъатзавачир. Вахт алатнавайтлани, эхирни, хивяй гунагъ кьванни

акъудин лагъана, гьилихъ затл-матлани веьена, гъатна ам рекъе дустунин кваллиз.

- Гьикл хъана, я кьей хва Мусайиб (им абурун арада ширин гаф тир), вири атана зи патав, таниш туширбуруни! Фикирлу хъана, заз жуван азарни аквазмачир. Тахъайтла, вуна зун "исписать" хъувунвайни? - атанвайди ацукьун патал кваллин исиди квалдин цен аладарна, дустуниз чка авуна.

- Акл жедач, Шагъламаз, хъсандиз аквадайвал, зун ви кьаршида ацукьуда. Ястухрикай къвед къачуна, кутуна кланик, динж хъана.

- Гьикл хъанатла за ахъайда, жува яб це, - башламишна Мусайиба, вичин члар аламачир, кака хътин кьиледай гьил алтадна. Заз лап гъа сифтедилай къведай хиял авай. Амма агакънач, са вуч ятлани себеб хъанай. Гъан, рикел хтана: гададивай машин авария хъана, зун Дербентдиз акъатна. Элкьвена кхведалди вахт фена, геж хъана. Ахпа къезз хъанач, регъуьвилляй. Вун такурла, генани фикирна за, азар яргъал физва, гила-мад дуст атла дуьньядиз хъфида... Ахпа ам рекъе тваз гьикл фида? Чара амукънач, атуниз мажбур хъана. Урусри лагъайвал, ерли тефинилай геж финни хъсан я. Гила ахъая, дуст, такур кьара кьилел атай-татайдакай, - саки са нефесдал лагъана Мусайиб халуди.

- Зун атла дуьньядиз рекъе туникай раханай вун.

А югъ ваз аквадач, дуст. На лугъудай кьван зун ажуз хъанвач. Буш рахунрилай кьве исткан чай хъсан я, - лагъана, Шагъламаза вичин хъин свас буюрмишна.

Цийи пул

Гъасан ГЪУЬСЕЙНОВ

Цийи 200 ва 2000 манатдин пулар акъатай вахт тир. Къулидиз и дегишвилерикай ванер атанвайтлани, гьелелиг акунвачир.

Салахъай хтай Къулидив кайваниди, чекинин юкъва аваз, пенсия вахкана.

Пул гьисабайла, пенсионер аламат хъана... Къах хъана амукъна. 3600 манат гзаф ганва!.. Къеззвайди - 10800 манат, гъиле - 14400манат!.. Мад гьисабна, мад гьакла.

Къулиди вичи-вичик фикирна:

- Бес зи гьалалдин пенсиядикай багънайралди гьар вацра 30-40 манат тазвайла, кашу хътин мецери килигна, дуьздак акъудиз жез-

Чан алай фикирар

Демир БЕГ

- ✓ *Авунвай писвал тикрар тавунни хъсанвал я.*
- ✓ *Авайвили ганвай авамвал виридалайни хаталуди я.*
- ✓ *Агъа дуьньядиз фидай рехъ четинди туш, гъатта сурни, жув инжикли тавуна, дустари атлугъва.*
- ✓ *Адаз душманар ерли авач - ам акъалтлай кесиб я.*
- ✓ *Адан ктабдин эсилд акъван залан тир хъи, ам къвед лагъай сеферда ахъайиз жедачир.*
- ✓ *Адет яз, вичин члехидалай вич акъуллу яз къазвайди ахмакъ я.*
- ✓ *Ажсал агакъ тавунвайдал ажсал ажугъ кваз къведа.*
- ✓ *Ажсал Аллагъди виридалайни эхирдай ишлемиззавай алат я.*

Са майдандал кватда

Жасмина САИДОВА

21-23-февралдиз республикадин меркезда регионрин уртах "ТРАНСПОРТ. ЛОГИСТИКА. СВЯЗЬ 2019" выставка кыле фида. Адет ханвайвал, выставка Махачкьаладин Р.Гамзатован тварунихь галай Милли библиотеканин дараматда ачухда.

Къейдна кланда хьи, "ТРАНСПОРТ. ЛОГИСТИКА. СВЯЗЬ 2019" выставка республикада сифте сеферда яз кыле тухузва. Ам тешкилуни карда выставкайрин "АНЖИЭКСПО" компаниядиз РД-дин Гьукуматдин, транспортдин ва рекьерин майишатдин, гьакни информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациядин министерствойри, карчивилин ва инвестициядин рекьяй Агентстводи, РД-дин алишверишдинни промышленный палатади куьмек гузва.

Выставкандиз гьазурвал акун гьик кыле физватла, гьихьтин компанийри ва карханайри чпиз иштиракиз кланзавайдакы малумарнаватла, гьадакы ва мярекатдиз талухь са жерге маса меслаиркай арбе юкьуз республикадин журналистрихь галаз "Дагъустандин правда" газетдин майдандал кыле фейи пресс-конференциядал "АНЖИЭКСПО" компаниядин генеральный директор Мукаил Исмаилова сугьбетна. Пресс-конференцияда гьакни РД-дин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациядин министрдин сад лагьай заместитель Бадрудин Мегьамедова, РД-дин ТПП-дин вице-президент Александр Шевченкоди ва выставкайрин отделдин руководитель Гуьлпери Гамзатоводи иштиракна.

Малум тирвал, Дагъустандин мулкунал транспортдин са жерге важиблу рекьер тукьлуьруни кваллахар активнидаказ кыле тухузва, Махачкьаладин гьуьлуьн международный порт ва аэропорт алай аямдин истемешунрив къадайвал цийикла тукьлуьр хьийизва, логистикадин центрай арадал гьизва ва икI мад. Ибур вири алишвериш вилик тухун, республикадин мулкуналай тухузвай метягрин кьадаар артухарун ва и карда хатасузвал таъминарун, транспортдинни логистикадин хилез инвестицияр желб авун ва международный кооперация виликди тухун, идахь галаз алакьалу яз Дагъустандин твар международный транспортдин "Кеферпад-Кьиблепад" коридорда Россиядинни Каспийдин патав гвай уьлквейрин амадагвилин алакьаяр мягькемаруни карда ихтибар ийиз жедай иштиракчи яз раиж авун патал ва икI мад кыле тухузвай кваллахар я. Транспортдин кьурулуш вилик финин дережадихь галаз региондин экономика сихдаказ алакьалу я.

"ТРАНСПОРТ. ЛОГИСТИКА. СВЯЗЬ 2019" выставка агьадихь галай разделрикой ибарат жедат.

Санай масаниз тухудай такьатар: автодорожный, авиациядин, гьуьлуьн ва вацарин, ракъун рекьин, коммунальный, промышленный транспорт.

Транспортдин ва адахь галаз алакьалу кьурулуьгьар: пассажирар ва пар тухун, экспресс ва курьервилин почта, таможнядин кьурулуьгьар, финансрин кьурулуьгьар ва лизинг, транспортдин та-

кьатар ремонт ва абуруз кьурулуьгьар авунин кваллахарин жерге, санай-масаниз тухунин хатасузвал.

Автотранспорт ва запчастар маса гун. Страхование. Навигациядин ва мониторингдин системаяр. Логистикада информациядин технологияр ва коммуникациядин такьатар. Модульный системаяр. Телематический системаяр. Транспортдин ва логистикадин алакьадин хиле илим ва образование. Акьуллу шегьер. Телекоммуникациядин тадаракар, технологияр, кьурулуьгьар. Радиоалакьа. Мобильный алакьа. Алакьадин кабелар, тадаракар. Искусственный интеллект. IT-кьурулуьгьар ва икI мад.

Мукаил Исмаилова малумарайвал, выставкадал транспортдихь ва логистикадихь галаз алакьалу вири месэляяр веревирддай мумкинвал ава. "Алакьа" разделдик кваз ачухнавай экспозициядин сергьятра аваз неинки теле-ва радиокоммуникациядинни IT-хилера цийи жуьредин технологиярхь галаз таниш жез, гьакни амадагрехь галаз тIал алай месэляяр веревирд ийиз, садавай масадан тежрибадикай менфят къачуз, карчивилин алакьаяр тайинариз жедат.

"Чна IT месэляяр гьалдай виридалайни хьсан къайдаяр са майдандал кватда: жележегдин технологияр ва кьенин йикьан квал ва офис, гьар йикьан яшайиш патал важиблу цийивилер. Инал зун вири жуьрейрин алакьайрин такьатрикай ва кьурулуьшрикай, телекоммуникациярикай, операторрин кьурулуьгьарикай, гьакни интернет-провайдерин кьурулуьгьарикай - web-хостингдикай, web-сервисар арадал гьуникай ва абурун кваллах дурумлуьдаказ кыле тухуникай, web-дизайндикай рахазва. Ибур вири чи республикада выставкадин сергьятра аваз сифте яз майдандиз акьудзавай месэляяр я", - къейдна "Анжиксподин" руководителди.

М.Исмаилова хабар гайивал, талухь тир икьрарал кьулар чIугурдалай кьулухь "ТРАНСПОРТ. ЛОГИСТИКА. СВЯЗЬ 2019" выставкадин генеральный спонсор Navion компания, официальный автомашин Hyundai тирди тестикь хьанва.

"Выставкандиз итиж ийизвайбурун кьадаар гзаф я. И мярекат чна гьиле кьурдалай кьулухь алатнавайди са гьафте ятлани, чаз маса регионрайни кваз зенгер ийизвайбурун кьадаар кьвердавай артух жезва. Выставка чна цийи форматда аваз гьазурзава. Им "Анжикспо" компаниядин асул кьетленвал я - чна вилик эцигнавай максад республикада международный дережадин выставкаяр тешкилуьн я. И кар патал вири мумкинвилер ва такьатар желбзава, нетижаяз, чи выставкайрин иштиракчири рази яз амуькьзава", - алава хьувуна М.Исмаилова. Ада лагьайвал, кьенин йикьалди чпиз выставкада иштиракиз кланзавайдакы Махачкьаладин аэропортуни, Гьуьлуьн алишверишдин портуни, РЖД-ди, Россиядин Почтади, "Мега Транс" ва "Интерсвязь" компанийри малумарнава.

Б.Мегьамедова телекоммуникациярин хиле кыле тухузвай кваллахдикай, гьакни министерстводи итиж ийизвай "Михьи цав" ва "Акьуллу Дербент" проекрикай, абуру кьилиз акьудунин нетижата хьун лазим тир дегишвилерикай лагьана.

Выставкадин программадик транспортдин ва алакьадин хилериз талухь министерствойрин ва ассоциациярин пешекаррин иштираквал аваз конференцияр, семинарар, бизнес-гуьруьшар, презентацияр кыле тухун кьа.

Выставкада иштиракиз кланзавайбурувай тамам делилар "АНЖИЭКСПО" ВК-дин официальный сайтдай жагьуриз жедат: www.anjexpo.ru. E-mail: info@anjexpo.ru.

И мукьвара Мегьарамдхуьруьн райондин кьил Фарид Агьмедов, инвестициярин такьатар желбна, зурба эцигунар кыле тухузвай чкадиз мугьман хьана. Рикел хкин, Мегьарамдхуьруьн райондин мулкунал республикадин хуьруьн майишатдин хиле виридалайни екеди тир инвестициярин проект уьмуьрдиз куьчуьрмишзава. Чна идалай вилик хабар гайивал, Чепелрин хуьруьн патав гвай берекатлу 140 гектар чилерал, алай аямдин технологияр ишлемишуналди, фад арадал кьведай ва акьалтIай булдаказ бегьер гьидай (суперинтенсивный) жуьредин багь кутаз гьеле са йис идалай вилик башламышнай.

Багь кутазвай чкада

Райондин информациядин центради хабар гузайвал, проектда багьдин майдан 300 гектардив агакьалди гегьеншарун фикирда кьунва. Багь арадал гьун патал серфнавай анжах сифтегьан такьатрин кьадаар 250 миллион манатдив агакьнава. Проектдин бинедаллаз, ина гьакни бегьер хуьдай гьамбарханани, емишар хуьз ва гьализ жедай цехни эцигдайвал я.

Проект Мегьарамдхуьруьн районди "Багь" КФХ-дихь галаз санал кьилиз акьудзава. Фарид Агьмедова къейдзавайвал, инвестициярин и проект кьилиз акьудунихь галаз алакьалу яз патарив гвай Чепелрин, Гилийрин, Кьуйсунрин, Хуьрелрин, Муьгьверганрин са шумуд виш агьали кваллахдалди таъмин жедат.

"Кваллахдин алава тир 250-270 чка, налогар кьведай цийи рекьер - им райондин агропромышленный комплекс вилик тухунин сергьятра аваз кьилиз акьудзавай и проектди гьун лазим тир нетижайрин анжах са пай я", - къейдзава райондин кьили.

Лежбервилини фермервилини "Багь" майишатдин векилрихь галаз санал Ф.Агьмедов инвестициярин куьмекдалди багь кутазвай майдандал фена. Ина ада сад лагьай заместитель Гьабибуллагуь Мурадалиевахь, "Багь" КФХ-дин председатель Заур Аразовахь, Керимхан Абасовахь ва Кьазиагьмед Букаровахь галаз санал тамамарнавай кваллахар ахтармишна.

Проектда кьалурнавайвал, ина стIал-стIал яд гудай автоматламишнавай системадин куьмекдалди дигидай ва 2 гектар чилел цин гьамбархана жедай, фад арадал кьведай ва акьалтIай булдаказ бегьер гьидай жуьредин багь кутазва. Заур Аразова къейд авурвал, ина тахминан 90 процентдин кваллахар тамамарна куьтягьнава, кьилди къачуртIа, ракъунни бетондин даяхрикай шпалеррин система тукьлуьрнава, стIал-стIал яд гудай системадин турбаяр агакьарнава, алай вахтунда къелемар цун гуьзлемишзава. Абуру лагьайтIа, Сербиядай гьидайвал я - ина махсусдаказ хьанавай сортарин ичин багь жедат. Тамамарна кланзавай вири кваллахар алимин гьуьзчивилик кьа.

Рикел хкин, проектдин кваллахар гьиле кьадалди вилик Кубандин багьманчирийн союздин векилри Воронеждай тир яд гудай технологиярин рекьяй пешекаррихь галаз санал багь кутай чка ахтармишна. Лазим тир вири микроэлементар квай берекатлу чил ва яд, гьакни кьиблепатан гуьзел гьава - ихьтин кьимет ганай илимдин векилри. Проектдин тереф РД-дин хуьруьн майишатдин ва недей суьрсетдин министерстводини хвенай.

Чепелрин патав кутазвай лап гзаф бегьер гьидай шегьер-багь алай аямдин технологияралди 140 гектар чилел арадал гьизва. СтIал-стIал яд гудай системадилай гьейри, ина багьдин винел пад махсус сеткадалдини клевирда, ада къелемар гьам харцикай, гьамни акьалтIай чимивиликай хуьда. АкьалтIай гзаф бегьер гьидай жуьредин багьдин артуханвал адакай ибарат я хьи, эгер интенсивный багьманчирийн технологиядалди са гектар чилел агьузурдав агакьна къелемар цаз жезватIа, суперинтенсивный къайдада кутунвай багьда абурун кьадаар 3,5 агьузурдив агакьзава.

Фарид Агьмедова и проект неинки район, гьакI республика патални важиблуркай сад тирди къейдна. Райондиз, кьилди къачуртIа, хуьруьн майишатдин хилез инвестицияр желб авуни райондин руководстводи кыле тухузвай сиясатда кьилин чка къазва.

Парк-бахча - цийи кьаматда

Хазран КЬАСУМОВ

И йикьара Кьасумхуьрел цийикIа тукьлуьр хьувурдалай гуьгуьниз стIал Сулейманан парк - гьевчи бахча (сквер) ачухунин шадвилин мярекат кыле фена. Ам "Сулейман-Стальский муниципальный районда 2018-2022-йисарин вахтунда алай аямдин шегьердин шартIар яратмишун" кар алай

программадин "Кьасумхуьрел общественный мулкар яратмишун" проект уьмуьрдиз куьчуьрмишунин сергьятра аваз кыле тухвана. Тадаракламишнавай мулкуник стIал Сулейманан бюст, 200 квадратный метрдин майдан кьунвай ва аялар кьугьвадай 10 тадарак эцигнавай майдан, экв гудай 34 прибор, 15 куьсруь, зирзибил веьведай 15 ящик, хьвадай цин булах эцигнавай чка акатзава. Санлай къачурла, паркуни-бахчади саки 3000 квадратный метрдин майдан кьунва. Идакай

1100 квадратный метр гьевчи майданар ва инсанар кьекьведай (тротуардин плитка тунвай) рекьер я.

Парк-бахча къайдадиз гьун ва дуьзмишун патал, 504 кубический метрдив агакьна бегьерлу накьв гьана, жуьреба-жуьре жинсерин 50 кьелем, гьамиша къацуз амуькьдай кул-кусар чана.

Парк ачухунин мярекатда райондин кьил Нариман Абдулмуталибова, райондин собранидин председатель Штибег Мегьамедханова, райадминистрациядин ва хуьруьн векилри, Кьасумхуьруьн 1-нумрадин юкьван школадин муаллимири ва школьникри, агьалийри иштиракна.

- Парк-бахча, "Шегьердин кьулай шартIар" программадин сергьятра аваз, райондин - 90, стIал Сулейманан 150 йис тамам жезвай йисуз цийикIа тукьлуьр хьувурдалай гуьгуьниз ачух хьувун - им важиблу вакия яз гьисабиз жедат, - лагьана Н.Абдулмуталибова. - Им РД-дин Кьилин программадай районда ачухзавай 4 лагьай объект я. И программа себеб яз, чаз райондин центрадин мулкар къайдадиз гьидай ва дуьзмишдай мумкинвал хьана. Умудлу я хьи, цийи парк райондин агьалийри ва мугьманри ял ядай ва абурун рикI алай чкадиз элкьведа.

Мярекатдал райондин Общественный палатадин председатель Алимет Мейланов, райондин дишегьлийрин Советдин председатель Айишат Кьасумовани рахана.

Нариман Абдулмуталибова, Алимет Мейланова ва Айишат Кьасумовади яру лент атIана, парк-бахча ачухна.

Папан дидедикай мад сеферда

Абдул АШУРАГЪАЕВ,
Дагъустандин лайихлу муаллим

Куьне зун айбмир, гуьрметлу газет келзавай-бур, "ирандиде" гафуни зи рикле цлурзава. А дишеглияр алакьунар авай инсанар я. Чпизни и кар геле фадлай чизва. Ятлани абуру, дамах-фурс къачун тийиз, уьмуьр тухузва. Ислягдаказ, секинвилелди, сабурулдаказ. Гъавилляй чи арада ахтин инсанрикай, урус халкъдин арада хьиз, къаравилляй, къисаяр авач. Езнейри, вирида тахьайтлани, ирандидизгафбуру екез гуьрметзава.

Къилинди ам я хьи, жегиндин вири гиссер адаз бегенмиш хьанвай гуьзелдилай башламиш жезва. Рикли чуьгунни, таниш хьуну ва руш це лугьунни жегил касди гележегдин ирандидедин къамат къабулзава. Амма ирандиде адакай мехъерилай къулухъ жезва. И кардикай "Лезги газетда" (№ 42, 18-октябрь, 2018-й.) М.Куьревиди вичин "Ирандай тир дидединни ярдин дидедин арада" макъалада гегеншидиз хьенва.

Зун дегънейриз эвчидач. Макъалада адан автор гегенш веревирдерал акъвазнава ва "ирандиде" дуьз тирди тестикъарзава. Ихьтин вахтара гьар садаз вич гьахълуз аквазва. Садани члалан битавиликай, девлетлувиликай фикризавач. Гьар сана гьар жуьреда лугьунал аламат хьун дуьз туш. Чахъ 3 нугъат, нугъатрин б жел ва гьа хилерин рахунар авайди рикле хвена клада. Члалан цлакай са-са керлич худиз алахъзава чи жегил бязи пешекарар. Ирандидедин манада аваз "ирандиде", "ирандиде", гьатта "къайинине" (Ахцегь пата) лугьунни члалан хийридиз я, аз чиз. Синонимар члалан дамах, къуват я. Чна чи члалан гуьрчегвал инкардани? Синонимар бес члалан девлет тушни!

Винидихъ твар къунвай макъаладин авторди хъизва: "Гьелбетда, ик хьанайтла, хьсан тир, ак хьанайтла дуьз тир лугьудайбур пара я. Амма вучиз "хьсан" ятла ва вучиз "дуьз" ятла лугьудайбур авач".

Вучиз авач? Ава ва мад сеферда - ава. Садра макъаладин сифте къил хьсандиз кел хьия. "1964-йисуз лезги филологар папан дидедиз "ирандиде" лугьуда лагъана, икьрар хьанатлани, къени литературади гаф гагъ "ирандиде" хьиз, гагъни "ирандиде" хьиз хъизва".

Вучиз? Винидихъ къалурнавай алимрин икьрар, своддал къа-булнавай къанун вучиз уьмуьрдиз куьчурмишзавач? Куьне аз багъишламиша, а икьрардал амал тавун, гуьжетар къарагъарун, герексуз руьвар акъудун чи агъалийрин са бязи къатарин савадсузвал хьиз я аз. Ихьтин вахтара аз чи "алимар" муаллимдин суьгьбетдиз яб тагузвай аялар хьиз аквазва. Бес тушни аз акъатнавай къван словарар? 1964, 1978, 2001-йисара акъатнавай орфографиядин словарра чехи алимар тир М.Гъажиева, Р.Гъайдарова, У.Мейлановади хьенва: "ирандиде", "иранвах", "иранстха", "иранбуьба". Зи фикрдалди, гьа ибур литературадин члал гуьрчегарзавай такъатар хьун лазим я. Амма 1966-йисуз акъатай "Лезги члалани урус члалан словарда", Б.Талибов галаз акъатнавай словарра, мад къушабавал гьат хьувунва. **Ирандиде (килиг ярандиде), иранвах (килиг яранвах)** ва гьак мад.

2013-йисуз акъатай Г.Сардарован, Ф.Насрединован гафарганра Б.Талибован къайда давам хьанва, амма Ф.Насрединова вичин жуьрейра скобкяяр ишлемишнава: **ирандиде (ярандиде), иранвах (яранвах)** ва ик мад. Яни къилинди сад лагъай вариантдин гафар яз гьисабзава.

"Папан диде" манадикай ихтилат кватайла, зи рикле гьамиша са ихьтин мах-ихтилат хъезва. Хьана къван, хьанач къван са кесиб кас. Ада хизан, кавалар цваз, са бубат хуьзвай. Ам вичин къуд руш авай хизанни галаз хуьрйя-хуьруьз финиз мажбур хьанвай. Вахтар алатна, рушарни чехи хьана. Бубади абур лезги магалра къисмет хьайивал гуьлери гана, секинарна. Вич пабни галаз хуьруьз хтана, архайиндиз яшамаш жез башламишна.

Вахтар алатна. Са къадар яшар хьанвай къуьзуь кас рагъметдиз фена. Текдиз амуькай дидеди, къасумхуьруьн гьафте базардиз фена, и кардикай вичиз чизвай инсанрин куьмекдалди рушарив хабар агакъарна.

Хабар нивай? Хабар езнейривай. Гьа пакад юкьуз чпиз чеб теизвай бажанар хуьруьз къезвай Кьуд рекин хев твар алай тлупал дуьшуйш хьана, къуд рекьяй атана, тлупал ял ягъиз ацукьнавай бажанарни чпиз чпизвай физвай сефердикай хабар къуна. Сада - ирандидедин, къвед лагъайда - ярандидедин, пуд лагъайда ирандидедин патав физвайди я лагъана. Кьуд лагъайда вични гьаниз я, - лагъана.

Иранбуьба фаракъатна, къвализ хтайла, къуд лагъай езнеди вичин ирандидедиз лагъаналда: "Агъ, чан къайинине! Чна къуд бажанарди гьар жуьре лугьузвайди, гуьрметзавайди гьа вун тир къван".

Алатай асирдин 60-70-йисара "Хважамжам" гафунин къилелни гьа ик къванер хаз хьайидини зи рикле алама. Литературадин сеслу гаф "хважамжам" "яргъируш" гафунин синоним туш лугьузвай-бурни хьана. Зун гьалатл туштла, а члалуз рагъметлу шаир Ибрагъим Гуьсейнова "Яргъируш ва Хважамжам" твар алай поэмане теснифнай. Гьа члалузни члалан суфрадал атай берекат хьаначир. Вучиз лагъайтла, къилдин ксаривай я члал, я халкъ алдатмишиз жедач. Гьак хьайила, члалахъ вичин мягъкем къайдаяр авайди малум кар ятлани, аз гьавурда акъаз кланзавач. Бязибуруз, мумкин я, члала къурмиш тежер "инкъилаб" тухуз клан хьунни

Гуьрметлу газет келзавай ватангълияр, члалал рикл алайбур, алимар ва пешекарар! Ша чна чи

активный лексикада гьатнавай жавагъирир къарадани руквада экъур тийин! Гьа члалузни абур жавагъирир яз амуькдайди рикле хуьх.

"Селдин хура дагъларивайни акъвазиз жедач", лугьуда бубайри. А сел чи члал я, халкъ, вахт я. Чна чи вахт "Лезги газет" келуниз ва маса хийирлу месэлайриз серф авуртла, хьсан я. И кар менфятлуди хьун патал чи халкъдин руьгъ тир "Лезги газет" гзафбуру хьена клада. Чаз адан ашкъи, гьевес, меслят ва чи веревирдер багъа хьун лазим я. Литературадин жавагъирир тир "ирандиде" ва нугъатра синонимар тир "ярандиде", "ирандиде", "къайинине" гафари азадиз чи рахунра нефес къачуниз бязибур ачухдиз вучиз акси ятла, зи къил акъатзавач. Ихьтин "къугъунри" чи члалаз хийирдилай гзаф зиян гун мумкин я.

Ирандиде

*Ацанва зи къвал нурарив зи ярдин,
Сад Аллагъди абур ганвай тамамдиз.
Куркурди хьиз, зенгер ягъиз хабардин,
Зи ашкъидин танар гьайи уламдиз.
Тербияни гана вуна
Тирвал инсандиз,
Захавализ, гьайиф текъвез
Затл, ирандиде.
Насигъатар зи кланида
Кьуна хьсандиз,
Масакла ваь, хьиз Кьурьандин
Хатл, ирандиде.*

*Сифте адал на дамахна, ахпа за,
Сергъятсуз тир чи къведани илгъамар.
Адалай ваз авунач гьич за арза
Кайванидин кар ийизвай тамамар.
Намус, гуьрмет вуч затл ятла
На чирна адаз,
Атана ам сабурулувал
Гьаз, ирандиде.
Къенин къалди наз маса гун
Чир хьанач адаз,
Кичле я аз адан хатур
Хаз, ирандиде.*

*Багъишна аз шумуд бицлек шумудра,
Акьудай захъ галаз халкъдин арадиз.
Хьана, на хьиз, тербия гун умудра,
Зарлу кардин бегъер ягъиз харадиз.
Чи бубайрин руьгъдин девлет -
Члал хвена чна,
Адетарни, куьне хвейи
Хьиз, ирандиде.
Рикле халкъдин шадвилерни
Тлал хвена чна,
Югъ-къандавай гележегдихъ
Физ, ирандиде.*

вайни лугьун хьана: "Чан муаллим, вири хьсан я, анжах аялар четиндаказ гьавурда гьатзава". "Вуна аз чин-чинал ик лугьун? Ви къимет "пуд" я" лагъана, азчеткада къимет эцигнай...

Пер ханай зи. Къецел рагъметлу Абдужамалов Надир муаллимди завай вуч къимет къачуна лагъана жузуна. Зани хьайивал лагъана. Ада аз: "Я хва текъейди, къанни вад йисуз илимрин кандидат яз къвалахзавай завай адаз а гаф лугьуз хьайиди туш. Хьсан хьана, ваз ина "къвед" эцигнай".

Бязибуру фикирни авун мумкин я: "Вун Ражидин Идаятовичахъ галаз гуьжетардай кас яни?" Ваь, гуьрметлугур, зиди гуьжет туш, зиди гьакъикъат хьайивал лугьун я.

Школайра аялрихъ галаз къвалахзавайбур ктабар хъизвай алимар туш, муаллимар я. Гьак хьайила, алимдин ктабдиз къимет гузвай хьсан рецензентни, аз чиз, муаллим я.

Алимар, аз къатлузвайвал, югъ-къандавай артух жезва. Гьайиф хьи, хайи дидед члал, тупларин арайрай яд хьиз, авахьна физва.

Са къве гаф мад гьа ктабрикай. Вучиз Дагъустандин милли члаларин къадар-къисмет Москвада авай министрстводи гьалзавайди ятла? Гьнава Госдумда ацукьнавай чи Дагъустандин депутатар? Вучиз абуру чи милли члаларикай чпин фикирар лугьузвач? Вучиз гьар келунин цийи йис алуькайла, "ктабар авач" гафар я япарихъ галуькзавайбур?

Рекъимир цегъ, гатфар жед. Икъван алимар авай чагда гьечин классар патал ктабар къийдай ксар жагъизвач...? Гьич члалахъ туш.

Эгер алмиривай члал хуьниз куьмек гуз жезвачтла, ша чна Сад Аллагъдивай хьайитлани, ам гьа авайвал хуьз, куьмек тлалабин! Халкъ сад ийизвайди члал тирди риклелай алуд тийин.

Райсудин НАБИЕВ

Чан зи газет!

Вун газетрин я чи буба,
Сад ийизвай къвални уба.
Ахцегъ, Куьре, гьамни Кьуба
Агудзавай, чан зи газет!

Сагъ алакьа - халкъдихъ галаз,
Гаф - члал сад яз, дуьз рехъ къалаз,
Гьар макъамда чун риклеваз,
Мугъман жезвай, чан зи газет!

Тарихдини яшари ви,
Гьар нумради - къашари ви,
Гъажибеган цларари ви
Вал зар гьизва, чан зи газет.

Кхьена за вун фад вилик,
Гьамиша вун ква зи гьилик.
Ксурлани жезва къилихъ,
Чан рикл алай "Лезги газет".

БЕНЕВША

* * *
Авайди туш вичихъ къимет,
Чехиди я халкъдин гуьрмет.
Лезги члалал рахазва ам,
Заз, билбил хьиз, аквазва ам,
Чи халкъ ада агудзава,
Ирид цавуз акъудзава,
Дуьньядикай чирвал гузва,
Халкъдин дердерихъди кузва.
Гъавилляй за алхишзава,
Гафаралди нехишзава.
Гьар йикъан зи гьевес я вун,
Ризкъини я, нефес я вун,
Акурай вун гьар са къвале,
Келиз, рахаз гьар са гьиле...

Лезги Чал

Экв гузва аз лезги члала,
Рикле твазва буба, диде,
Гьам дагълара, гьамни кала,
Хуьз тазва чав гьар са адет.

Багъабур я гафар гзаф,
Къашар хьтин, къачуз тежер.
Чагайди я шаирдин гаф,
Са члалузни ажуз тежер.

Халкъ бахтлу я гьа вун авай,
Са затл я вун гайи цавай.
Вун я гьар са риклиз дава,
Чандиз къезил я ви гьава.

Заз кланда вун, цуьк акур хьиз,
Гатун билбил, нуьк акур хьиз,
Рагъ акур хьиз, дагъ акур хьиз,
Чи Шарвили сагъ акур хьиз...

Лга ЭНБЕР

* * *
Заз багъа я ви гьар са цлар,
Яргъарайни гурай цларцлар.
Сагъ хъжеда руьгъдин къацлар
Келдай члалуз "Лезги газет".

Чавди ийиз вичин сир - гьам,
Уяхариз гьар са авам,
Начагъбурни жед хуррам
Келдай члалуз "Лезги газет".

* * *
Заз авайвал лугьузва къе,
Са куьнвайни жедач эвез,
Дилавардиз рахада мез,
Келдай члалуз "Лезги газет".

* * *
Дидедин члал пак Кьурьандин
гьайкал хьиз,
Вун дарман я аз зейтундин
стлал хьиз,
Хупл ширин я вун аз багъри
аял хьиз,
Келзава за, рикляй агъзур
хиял физ.

Хуьн, хирде тийин

Гъажиева КЪАЗИЕВ, муаллим

"Гзаф жакъвай кланкълум ничли
жеда".

(ХАЛКЪДИН МИСАЛ)

Хайи члал, адан къисмет гьихьтинди жедатла?..
Адахъ рикл гьакъикъатда кузвайбуруни, кузва лугьуз, чпиз чеб къалурзавайбуруни югъ-къандавай артух жезва. Гьайиф хьи, гьелелги са нетижадал къведай рехъ саклани жагъизвач.

Урусрин машгур сатирик Крыловахъ "Дурна, Балугъ, Къирхаягъ" твар алай басня ава. Ам кхьена асирар алатнаватлани, араба алай чкадилай юзанвач, гьа алайвал алама. Юзун тавунин себебни ам я хьи, ана иштиракзавай "игитар" нарази я, чпин тварар лезгидалди дуьз хьенвач лагъана. "Лебедь" дурна туш, къугъ я. "Дурнадиз" урус члалал "журавль" лугьуда, "Рак" - пахлахан я, къирхаягъ туш. Къирхаягъ вични азербайжан гаф: "Къирх" - "яхцлур", "аягъ" - "квач" - "сороконожка". Им аз гьанвай тек са мисал я.

Фикир гайила, лезги члални девлетлугуьрукай сад я. Советрин власть арадал атайла, хуьрера школаяр ачухайла, цийи техника пайда хьайила, чи члал мадни девлетлу хьана. Гьелбетда, а вахтарани лезги члала маса миллетрин члаларин гафарни ишлемишзавай, иллаки - араб, фарс, турк. Советрин девирда чи члала гзафни-гзаф урус члалан гафар гьатна, себебни техника, промышленность, илим вилик фин хьана. Гележегда хейлин гафар

лезгиламишна, лезги ранг яна, чи члал авайдалай хейлин девлетлу хьана.

Бязи "чунни алимар я" лугьузвайбуру маса члаларин гафар ишлемиш тавун теклифзава. Чидач абуру низ манийвал гузватла. Чи гуьрметлу шаир Азиз Алама вичин эсерра вишералди "цийи" лезги гафар гьизва. Эгер абур чи лексикада ишлемишна кланзавайбур ятла, вучиз абур, фикирдиз къачуна, ктабрани (учебникрани) гафарганра твазвач?

Вучиз ятлани чи лезги члалан алимри школайра къвалахзавай лезги члалан муаллимри къалурзавай теклифриз са акъван фикир гузвач. Бес гьа четинвилер гьалтзавайбур муаллимар тушни? Я тахьайтла, а теклифар къабулайтла, алимриз чпин авторитет агъуз аватиз кичезвани?

За са шумуд йис идалай виликни гьа ихьтин татуьгивилерикай хьенвай. Зи ван, дагъларин чархара акьуна, ("эх" хьиз) мадни элкьена аз хьхьана. Вучиз гьалатлар алимри, санал къват хьана, ктабра дуьзар хьийизвач?

Инал аз гьеле университетда келдай йисара зи къилел атай са агъвалат рикле хкиз кланзава. За заочнидаказ келзавай. Чи дестеда 16 лезги авай. Кьуд лагъай курс куьтягьна, чна профессор Ражидин Гъайдароваз (рагъметрай вичиз) лезги члалай имтигъан вахузвай. Гьарда са билет къачуна, чун гьазур жезвай. За Ражидин муаллимдиз зун гьазур тирдакй хабар гана. Завай имтигъан къуна, вири суалризни жавабар гана, "вад" эцигиз кланзавай. Садлагъана завай ада 9-10-классар патал цийиз акъуднавай вичин учебникдикай зи фикирар лугьун тлалабна. За-

Чна мубаракзава

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Яргъал йисарин гъакъисагъ зегъметдай Сулейман-Стальский райондин Къасумхуьруьн (Алидхуьруьн) 2-нумрадин юкъван школадин директор Мамед Велибегович ВЕЛИЕВАЗ РД-дин Къил Владимир Васильеван 2018-йисан 25-декабрдиз акъудай 170-нумрадин Указдалди Дагъустан Республикадин Гъурметдин грамота ганва.

Чна школада адан гъилик чирвилер къачур ученикрин дестедин, гъакъи вири хуьруьнвийрин тварунихъай Мамед Велибеговичаз шабагъ рикин сидкъидай тебрикзава.

Мадни еке агалкъунар хъана кланивилини келимаяр шаир ва журналист Мерд Алиди туькуьрнавай шиирдин цараралди лугъуза:

*Шумуд йисар сердер я вун саваддин,
Чирвилерин майданар мад абадиз!
Мешребда тваз гъар са къайгъу мектебдин,
Вун вилик ква, Шарвили хъиз, ажебдиз!..*

*Несилри вал дамахвава, твар къуна,
Ви рекъай физ, аскерар хъиз, цар къуна...
Мад къакъан хъуй дережа ви гъурметрин,
Авайди туш звездар ви зегъметрин...*

Къейд ийиз кланзава хъи, им Мамед Велибеговичаз ганвай сад лагъай шабагъ туш. Акъалтзавай несилриз дерин чирвилер ва тербия гунай, общественный уьмуьрда активвилелди иштиракунай ам "РСФСР-дин халкъдин образованидин отличник" (1986-йис), "Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим" (2002-йис), "РФ-дин умуми образованидин гъурметлу работник" лагъай гъурметдин тварарин сагъибни хъана. И дережайрихъ еке тарих гала.

...Хъсан чирвилер авай жегъил пешкардиз Махачкъалада муаллимвиле акъвазун, илимдин кланладал машгул хъун теклифнай. Диде-бубадиз авай са хва яз, Мамед муаллимдивай абур ялгуздиз таз хъаначир. 1977-йисалай хайи ерийра вичин зегъметдин рехъ давамарна. Алатнавай йисара Мамед Велибегович, партиядин райкомдин лектор ва пропагандист яз, райондин общественно-политический уьмуьрдани активвилелди иштиракна. Адан зегъмет КПСС-дин обкомдин, райкомдин гъурметдин грамотаяр, къиметлу пишкешар гуналди къейдна. 12 йисуз адан шикил КПСС-дин Дагъустандин обкомдин Гъурметдин доскада хъана. Ам КПСС-дин ЦК-дин столдал эцигдай Ленинан медалдизни лайихлу хъанай...

Гъелбетда, наградаяр, авторитет ва гъурмет къуру чкадал арадал къевезвайди туш. Ам гъар сада жуван гъар йикъан зегъметдин, алахъунрин ва алакъунрин нетижада къазанмишзава. Мамед Велибеговичан уьмуьрдин ва зегъметдин рекъиз вил вегъейтлани, гъакъи я. Гъеле 1966-йисуз эцигнавай школадин куьгъне дарамат къени аялриз дерин чирвилер гудай макан яз амукъун, ам гъар йисуз "жегъиларун" директордин везифаяр 1985-йисалай инихъ къилиз акъудзавай Мамед Велибеговичан гъакъисагъ зегъметдин ва еке чалишмишвилерин нетижа тирди талгъана жедач. Зунни а мектеб акъалтларнавай рушарикай сад я...

Эхъ, райондин, республикадин къиле авай ксарин чалишмишвилер ва куьмекни галаз и мукъвара зи хайи маканда - Алидхуьрел фадлай вилив хуьзвай цийи школадин дарамат ишлемишиз вахъунин вакъани къиле фида. Зи фикирдалди, цийи школа Мамед Велибегович Велиеван тварунихъ ягъайтла, мадни хъсан кар жеда...

Школайрин уьмуьр

Четинвилерал расалмиш жезватлани...

И мукъвара чи штатдик квачир мухбир Рагъидин ЭМИНОВ Ахцегъ райондин Хкемрин хуьруьн школадин директор, РД-дин лайихлу муаллим А.И.ИСМАИЛОВАХЪ галаз гуьруьшмиш хъана.

1980-йисуз Ахцегърин 1-нумрадин юкъван школа куьтягъайдалай къулухъ А.Исмаилова армиядин жергейра къуллугъна. Гуьгъуьнлай ДГПИ агалкъунралди куьтягъна. Физкультурадин муаллимвилеин диплом къачур жегъил Хкемрин школадиз рекъе туна. Ина 15 йисуз муаллимвилеин ва 15 йисузни завучвилеин везифаяр тамамарна. Алай вахтунда ада и школадин директорвиле клвалахзава.

■ **Арсен Исмаилович, чаз куьн къиле авай коллективдин къайгъуйри-кай суьгъбетнайтла кланзавай.**

- Алай вахтунда чи школада 39 аялди клелзава. Абуруз 15 муаллимди чирвилер гузва. Чи 11 муаллимдихъ пешкарвилеин 1-категория, садахъ къилин категория ава. Ученикар тарсарай агакъунин дережа 75 процентдиз барабар я. Школадин дарамат 1968-йисуз эцигна. И девирда ам садрани капитални-даказ ремонтнавач. Къавал алай шифер дегишариз хъанайтла, хъсан тир. Чи школа эцигдайдалай инихъ директордихъ вичин иллаки четин жезва. Муаллимар къватл жезвай чкани дарискъалди я. Мебелни куьгъне хъанва. Ина клвалахзавай хейлин муаллимар Ахцегъай яхъдиз къевезва. Абуруз хуьтлуьн вахтунда клвалахал атул иллаки четин жезва.

Инал заз къейд ийиз кланзава, райондин бязи школайриз улкъведа кардик квай "Образование" милли проектдин сергъятра аваз автотранспорт чара авуна. Чи школа и жигъетдай, вучиз ятлани, рикелай ракъурнава. Виликдай чакъ чи автотранспорт авайди тир. Ам куьгъне хъана. Школадихъ автотранспорт авачиз 37 йисалайни гзаф вахт я. Чаз райондин ва республикадин дережадин спортдин гъар жуьредин акъажунра иштиракунни четин акъваззава. Эгер автотранспорт авайтла, ида хейлин четинвилер алуддай мумкинвал гудай. Чна умудзава хъи, талукъ тир идарайри и месъаладиз, пил хъайитлани, фикир гуда.

■ **Райондин къиле авайбурун патай квев куьмекар агакъзавани?**

- Агакъзава. Мисал яз, абурун куьмекалди чна школадин къулухъ галай (гзаф йисара ламувал члугуналди сувагъар алатзавай) цлан чкадал 30 метрдин яргъивал алай бетондин цал, цийи санузел эцигна, гъаятдик ракъун цийи раklar кутуна, школадихъ галай 800 квадратдин метр чилихъ сетка агалдна, гъаятдиз, кухнядиз, чилин участкадиз яд гъана, школа газдин линиядик кутуна. Райондин руководстводи чаз гъакъи 45 агъзур манатдин къимет авай компьютер пишкешна. Мумкинвиликай менфят къачуналди, чаз къе жуван ва чи педколлективдин, ученикрин патай райондин къил О.М.Абдулкеримоваз рикин сидкъидай сагърай лугъуз кланзава.

■ **Методикадин клвалах гъикъ тешкилнава?**

- Школада методикадин клвалах план-графикдин бинедаллаз тухузва. И рекъай устадвал кхажун патал чи педагогри махсус литературадикай менфят къачузва. Чахъ лезги, урус ва ингилис члаларин, физикадин, химиядин, компьютеррин кабинетар ава. Абур лализ тирвал тадаракламишнава. Ина са шумуд кружок кардик ква. Абурун аялрин иллаки рикъи ала. Тежрибалу педагог, 1-категория авай муаллим Замира Меьгарамова аялриз математикадай хъиз, информатикадайни дерин чирвилер гузва. Компьютеррин кабинетдиз аялар ашкъидалди къевезва. Компьютердал клвалахунай чирвилер къачунай Алина Саидова, Алик Меьгамедов (9-класс), Камила Эмирова, Эльзана Шалбузова (7-класс), Байрамбег Ибрагъимов (8-класс) тафаватлу жезва.

■ **Клвалахда тафаватлу жезвай муаллимар къейднайтла кланзавай.**

- Ахътинбурун жергедай яз, чавай урус члалан ва литературадин къилин категориядин муаллим Мая Гъажиевадин, 1-категорияр авай РД-дин лайихлу муаллим, математик ва физик Фариза Эмировадин, биолог, завуч Тажидин Сулейманован, химиядин муаллим Камалдин Меьгамедован, РФ-дин образованидин отличник, ингилис члалан муаллим Къанитат Эйланбеговадин, сифтегъан классрин 1-категориядин муаллим Тамара Девлетхановадин, муаллим Замира Меьгарамовадин ва масабурун тварар къаз жеда. Абурун гъилик клелзавай аялрихъ дерин чирвилер ава.

Къилинди ам я хъи, абуру аялриз неинки дерин чирвилер гузва, гъакъи абур халис ватанпересар яз тербияламишунин важиблу месълани рикелай ракъурзавач. Чи педагогар мукъвал-мукъвал аялрин диде-бубайрихъ галаз гуьруьшмиш жезва. Школадин пионеррин организациядик квай аялри (старший пионервожатый - З.Меьгарамова) хуьре авай яшлу, ялгуз пенсионерриз куьмекар гузва. Ик, "Тимуровец", "Юный армеец" отрядрин пионерри мукъвара пенсионерар тир Керим Шагъбановаз, Селията Шихкеримовадиз куьмекар гана.

Чина вахт-вахтунда пионеррин линейкаяр тухузва, тарсарай гуьгъуьна

амукъзавай аялрал къаюмвал къачуна, абуруз алава вахтунда чирвилер гузва. Пионеррин организацияди школадин дирекциядихъ, педколлективдихъ, райцентрадал алай ДДТ-дихъ галаз сих алакъада аваз клвалахзава. И карди клелунинни тербиядин клвалахдиз хъсан патахъай таъсирзава. Пионерар тир Шапери Абдурагъмановади, Мадина Севзихановади, Фатима Мердалиевади линейкайра ва сборра активвилелди иштиракзава. Чи пионеррин тешкилатдихъни къилдин кабинет авач.

■ **Дерин чирвилералди ва чешелу низамдалди тафаватлу жезвай ученикар авани?**

- И жигъетдай чпин тварар школадин гъурметдин доскадал алай Фатимат Мердалиева, Эмиля Назаралиева, Анита Ибрагъимова, Оксана Севзиханова, Алик Меьгамедов къейд ийиз жеда. Абуру хъсандиз клелунихъ галаз санал школадин общественный уьмуьрдани активнидаказ иштиракзава, районда къиле тухузвай спортдин акъажунра, олимпиадайра лайихлу чкаяр къазва.

■ **Гъевчи аялриз чими тлуьнар гун тешкилнавани?**

- Чи школадин гъевчи классра клелзавай 20 аялдиз гъар юкъуз чими тлуьнар гуз са шумуд йис я. Хуьрекар гъазурун патал чкадал бес къадарда продуктар хъизва. Ина ашпазвиле 2009-йисалай инихъ вичихъ гзаф йисарин тежриба авай Замира Хаметовади клвалахзава. Кухняда чими ва михъи я. Санитариядин къайдайрал амалзава. Аялриз дуьгуьдин, гречкадин аш, картофурин поре, яклу хуьрекар, ширинлухар, чай, компот ва маса продуктар теклифзава. Тлуьнрилай аялри гзаф разивалзава. Кухнядиз яд гъанва, продуктар хуьдай холодильник, бес къадар къаб-къажакъ ава. Хуьрекар гъазурунал чна гуьзчивалзава. За жуван патай кухнядиз 2 шкаф пишкешнава.

■ **Аялар физкультурадал, зегъметдин тарсара машгул жедай шартлар авани?**

- Аялар физкультурадал машгул хъун патал гъевчи майдан ава. Анал абур волейбол, футбол къугъвазва. Къезил атлетикадин тадаракрикай чакъ брусар, перекладина, яргъивилиз хкадардай чка ава. Физкультурадин муаллимвиле Сияра Гъамзаевади клвалахзава. Махсус щитар авачирвилай школьникривай баскетбол къугъваз жезвач. Спортзал тахъуниз килигна, хуьтлуьн вахтунда, кжекей гъаваяр авайла, чи ученикар спортдал машгул жедай мумкинвиликай магърум я. Чи аялри райондин ва республикадин сергъятра тухузвай спортдин акъажунра активнидаказ иштиракзава. Ик, чи жуван спортсменри районда шахматрай, шашкайрай, футболдай, волейболдай тухузвай акъажунра призрин чкаяр къазва. Мисал яз, чи рушарин команда эхиримжи 2 йисуз волейболдай райондин акъажунра клвенквечи чкайриз лайихлу хъана. Абуруз къиметлу пишкешар ва гъурметдин грамотаяр гана.

Спортзал авач лагъана, Роспотребнадзордин къуллугъдин векилри мукъвара чи школа 50 агъзур манатдин жерме авуна. Школадихъ спортзал эцигдай пулдин такъатар авач. Ахътин объект анжах талукъ тир идарайрин куьмекалди эцигиз жеда. Гъевчи хуьре школадихъ спортзал тахъун директордин тахтин туш къван. Ятлани чал жерме илитнава...

■ **Къуй лежегеда куь мектебдин мумкинвилер артух хуьрай.**

- Сагърай.

Чи духтурар

Чка гуьрчегарнавайди

Муграгъ САЛАХЪ,
шаир

Эхиримжи вахтара инсанрин сиверай "Хъсан духтурар амач, авайбур туплал жерягъаря" лугъудай ванер гзаф къвезва. И гафари зи рикиз, риб сухай хъиз, тларзава. Жув са вахтара духтурвилехъ галаз алакъада хъайивилляй, духтурдин пешедин вири сирерни четинвилер жуван вилералди акур ва жуван хамуналди гъиссай кас тирвилляй ихътин къайи келимайрин члалахъ жез кланзавач. Гъикл хъи, духтурвиллин четин, баркаллу ва гуьрметлу пеше хъягъайди эвелни-эвел тлебиатди гъа рекъай бажарагъ ганвай ва инсанвиллин жигъетдай члехи жавабдарвал хивез къачунвай кас хъун лазим я. Ик тирди жуван сагъламвиллин месэлайри зун Республикадин медицинадин центрадик квай Ветеранрин госпиталдиз аватайла, мад сеферда тестикъ хъхъана. Ина зун зурба бажарагъ авай, вичиз гъам пешедин, гъам инсанвиллин жигъетдай алаз хъиз пай ганвай духтур Мегъамед Гъамидович МEGЪАМЕДОВАХЪ галаз таниш хъана. Адан алакунри, алахъунри, ам азарлурихъ гелкъвезвай тегъерди, абурухъ галаз михъи рикелди ийизвай рафтарвиллин зун гъейранарна. Мегъамед Гъамидовичалай разиди, и тварцихъ дуьаярни алхишар ийизвайди са зун тушир, адан твар виридан-гъам азалурир, гъамни адан кваллахдин юлдашрин мецрал алай, дамах гвачир, къени, рикл ачух и касдиз вирида гуьрметзавайди аквазвай.

ГЪАВИЛЛЯЙ за ихътин касдикай "Лезги газет" клелзавайбуруз сугъбет авун къетна. Адахъ галаз мукъувай таниш хъана, санал кваллахзавай духтурри зун адан умуьрдин уламрикай ва илимда ада къачунвай дережайрикай хабардарна.

Мегъамед 1957-йисан 15-декабрдиз Къуругъ райондин Хпукърин хуьре члехи ва зегъметкеш хизанда дидедиз хъана. Хизандин вири векилрин везифа умуьрдин ацайвални гуьзелвал артурхаруникай, гъарда вичин везифаяр ян тагана къилиз акъудуникай ибарат тир. Мегъамедан буба Гъамида веледриз теизвай крар чирунин, хивез къачузвай крарив жавабдарвиллиди згечлунир чешне къалурзавай. Вичин экв масадбурални хъичирдай ам иман гвай кас, ягъдинни намусдин къаяб тир. Адаз пак Меккадиз гъаждални фин къисмет хъана. Мегъамедан члехи бубани араб клелунар авунвай, тидреседа тарсар гайи муьмин инсан тир.

Инсанвиллин, ацукунин-къарагъунин, ахлакъдин рекъай Мегъамедан дувулар деринбур ва мягъкембур я. Гъеле аялзамаз Мегъамед хуьруьн яшайишдин вири уламрихъ галаз сих алакъада хъана. Риклел хкизвайвал, ада, гъвечли гада яз, вичин бадедиз галайвилер ийидай, адаз дарман-векъер квай чаяр гудай, булахдилай къайи яд гъидай. Гележегда гадади духтурвиллин пеше хъягъунни бадединни хтулдин и рафтарвилелляй згечлалдай шак алач. Сагъламвиллин рекъай четин гъалда авайдан хамуна гъахъунин, адан рикликай хабар къунин важибувал дагъви гадади гъеле гъа члавуз аннамишна.

1976-йисуз Къурагърин 2-нумрадин мектеб лап хъсан къиметар аваз къутягъай Мегъамед Дагъустандин медицинадин институтдин лечебный факультетдик экечна. Келунин гъевесди михъиз желбнавай ам сятералди, герек ктабар клелиз, библиотекада жедай, институтда кардик квай студентрин кру-

жокра иштиракдай. Ина вири патари хъай чпелай чешне къачуз жедай муаллимар-духтурар авай. Абурувай тежриба ва чирвилер къачудай мумкинвал хъун Мегъамеда члехи бахт яз гъисабзавай. 1982-йисуз мединститут агалкъунралди аквалтарна, жегил пешекарди вичин чирвилер хъажунин рехъ Казань шегъерда давамарна. Ина ада хирургиядин рекъай интернатурада клелна. Вичин пешедин рекъай илимдин дадуна гъатай жегилдиз чирвилерин дережа генани хъажунин гъевес атанай. Ам Татарстанда, Казандин ГИДУВ-да, клиникадин ординатурадиз (профессор В.А. Кузнецова регъбервал гузвай) гъахъзава. Адан гъилик жегил дагъустанвиди ахтармишунардай хирургдизни клиницистдиз теориядани практикада герек жедай вири алакунар вичик кужумна.

Гила ватандиз уьзягъдаказ, вини дережадин пешекар яз, хтайтани жезвай.

КАЗАНДАЙ М.Мегъамедов Къурагъиз хъвезва ва ина пуд йисуз райондин больницадин хирургиядин отделенидин заведующийвиле кваллахзава. Ина адаз сад лагъай категориядин хирургвиллин квалификация гузва.

Амма датлана чирвилерихъ къаних, аямдин медицинадихъ галаз кам-камуна аваз физ вердиш хъанвай Мегъамед Гъамидович вичи муьтубъгарай куклушрал рази хъана акъваздайбурукай яз хъанач. 1992-йисуз ам илимдин цийи куклушрихъ физва: Дагъустандин мединститутдин профессор А.И.Хамидован регъбервиллик квай умуми хирургиядин кафедралдин аспирантурадик экечизава ва ина ахтармишунин деринра гъахъзава. Илимдин цийи куклушар къачунин карда адаз регъбервал ва куьмекар профессор М.Р.Рамазанова гана.

Чирвилер къачунин ва ахтармишунар тухунин рекъе адан алахъунри 1995-йисуз сифтегъан члехи нетижа гана. Духтур М.Гъ. Мегъамедова "Комплексное лечение облитерирующих заболеваний артерий нижних конечностей" темадай медицинадин илимрин кандидатвиллин диссертация хвена. Идалай гуьгъуьниз, 1996-йисалай, адакай Дагъмедакадемида умуми хирургиядин кафедралдин ассистент хъана, са йисалайни адаз къилин категориядин хирургвиллин квалификация гана. И члехи дережа гуьгъуьналлай вири йисара Мегъамед Гъамидовича кардалди ва алакунралди тестикъарна ва тестикъарзава.

ИЛИМДА жезвай цийивилерихъ жезва: ада вичин чирвилерин дережа высший школада онкологиядай, проктологиядай, ортопедиядай-травматологиядай, педагогикадайни психологиядай агалкъунралди тамамвиллин агакъарнава. Ростовда авай кардиологи-

ядинни риклин, дамаррин хирургиядин областной центрадани ада са йисан курсара клелна, пешедин сирерай къил акъудна, пешекарвиллин дережа мадни хъажна.

И алахъунрин нетижа яз, М.Мегъамедова мад 2001-йисуз Дагъмедакадемиядин диссертационный советдал "Комплексное лечение и реабилитация больных с посттромбофлебитической болезнью нижних конечностей" темадай медицинадин илимрин докторвиллин диссертация агалкъунралди хвена. Са йисалай гъа ина ам и кафедралдин доцентвиле, 2010-йисузни и кафедралдин профессорвиле хъана.

ДУХТУРВАЛ, са шакни алачиз, пак пеше я. Адан аквалтай сагъиб хъун патал эвелни-эвел тлебиатди ганвай бажарагъ, ахпани а касди вичелни вичин пешекарвал хъажунал йифдиюгъди зегъмет члугуна клан жеда. Мегъамед Гъамидович гъахътин кас, адан илимдинни пешекарвиллин дережайар члехи бажарагъдалдини зегъметдалди хъаж хъанвай, виридаз аквадай ва вичел желбдай зурба ва мягъкем тар хъиз я.

Инсанрин сагъламвал хуьнин практикада ишлемишун патал чи ватандашдин 30-далайни гзаф теклифар къабулнава ва кардик кутунва. Россияда ва чи республикада жуьреба-жуьре квалталра адан илимдинни методикадин гзаф кваллахар чапнава. Ада теклифнавай 16-далайни гзаф цийивилериз патентар, теклифриз 9 шагъадатнама ганва. 2016-йисуз Мегъамед Гъамидович "Дагъустан Республикадин лайихлу изобретатель" лагъай гуьрметдин тварциз лайихлу хъана. Адаз медицинада герек жедай алатар тукъуьрунай Международный "Архимед-2007" салондин гимидин медаль, Международный биотехнологический "РосБиоТехник" Форумдин, 2015-йисуз Францияда къиле феийи Европадаин изобретенийрин выставкадин къизилдин медалар ганва.

МЕГЪАМЕД Гъамидовича илимдин ахтармишунар члехи пешекарвилелди давамарзава. И рекъай адан алахъунар дамаррин хирургиядихъ, цлу кайи чкайрихъ, яна хъанвай хирерихъ галаз алакъалу я. Алимдин гъилик 3 касди медицинадин илимрин кандидатвиллин дережа къачун патал диссертацияр хвена.

М.Мегъамедов 1989-йисалай Р.П. Аскерханован тварунихъ галай Дагъустандин хирургрин обществодин член, 1996-йисалай Республикадин медицинский центрадик (РМЦ) акатзавай Ветеранрин госпиталда ва Махачкъала шегъердин 1-нумрадин больницадин къецепатан консультант ва хирург-онколог я. Ада республикадин ва международный майданра хирургрин илимдинни практикадин конференцияра, Дагъустандин хирургрин съездра, Вироссиядин конгрессрани симпозиумра иштиракзава.

Винидихъ къейд авурвал, Мегъамед Гъамидович инсанвиллин виниз тир ерияр хас кас я. А патал алай касдин рикликай яд хъваз, адан гъал жуванди хъиз къабулунин къетлен бажарагълувал адаз диде-бубадилай, хайи ерийрилай атанвайди, гъа са вахтунда вичин члехи тежрибади лигимарнавайди я. Са шакни алачиз, вичин чка намуслу зегъметдалди гуьрчегарзавай и халис ва зурба дережайрин духтурди къачунвай вири куклушрин бине адан члехи инсанвал я. Гъавилляй ада авунвай гуьзел ва хъсан крарин къадар гзаф я ва абур генани къалин жезва.

Мегъамед Гъамидовича мадни члехи куклушар муьтубъгарун чи мурад я. Сагърай вич!

Куьмек артухарда

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Дагъустандин здравоохраненидин министерстводин сайтда хабар ганвайвал, 2019-йисуз виниз тир технологийрин медицинадин куьмекдин къадар (ВМП) 20 процентдин артухарда. Цинин йисуз алай аямдин технологийрикай менфят къачуналди 7 агъурдалай виниз операцияр къиле тухун пландик кутунва. 2018-йисуз лагъайтла, четин операцияр авурбурун ва сагъламардай серенжемар агакъай азарлурир къадар 5 агъурдалай виниз тушир.

Къейд авун лазим я хъи, ихтилат физвайди неинки четин операцийрин къадар артухаруникай, гъакни икъван вахтунда республикада къиле тухун тавунвай жуьрединбурни чкадал тамамардай мумкинвал яратмишуникай я. Республикада члехибурук акатзавай вири больницяра къетлен жуьредин цийи операцияр къиле тухун пландик кутунва.

"Виниз тир технологийрин медицинадин куьмек вилик тухун къилин месэлайрикай сад я. Алай аямдин сагъламардай къайдаяр умуьрди кечирмишунин республикадин агъалийриз виниз тир технологийрин ерилу куьмек чкадал, Дагъустандидай къеце патаз фин тавуна, къачудай мумкинвал гузва", - къейднава РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гъажимбрагъимовна.

РИКЕЛ ХКИН: ВМП - им залан ва къериз гъалтзавай азардикди начагъ инсанриз илимдин ва техникадин эхиримжи агалкъунрин бинедаллаз виниз тир технологийрикай менфят къачуналди куьмек гун я. ВМП патал такъатар федеральный бюджетдай ва ФОМС-дай (Фонд обязательного медицинского страхования) чара ийизва.

Виниз тир технологийрин медицинадин куьмек ишлемишуналди Дагъустанда виридалайни гзаф операцияр къиле тухузвайбур травматологар я. Гзаф операцияр риклинни дамаррин хирургиядайни къиле тухузва. Республикадин 4 больницада алай аямдин ангиографический багъа тадаракар эцигнава. Абуру рикел ва дамаррал коронарография, стентирование ва маса за-лан операцияр къиле тухудай мумкинвал гузва. Нейрохирургияни активнидаказ вилик физва. ВМП-дикай республикада акушерстводин ва гинекологиядин, онкологиядин, урологиядин, офтальмологиядин ва амай хилерани менфят къачузва.

Къенин юкьуз Дагъустанда виниз тир технологийрин медицинадин куьмек 15 идарада къачуз жезва. Абурук РКБ, ДРКБ, республикадин ортопедо-травматологиядин центр, Дагъустандин кардиологиядин ва риклинни дамаррин хирургиядин центр, республикадин онкологиядин центр, Махачкъала шегъердин 1-нумрадин больница ва масабур акатзава.

Хаталу азар

Ярар тергнавай азар яз гъисабзавайди тир. Амма эхиримжи къве йисан нетижайри чун маса фикиррал гъизва: тергиз хъанвач. Ам мадни заландиз хтанва. РД-да авай гигиенадин ва эпидемиологиядин центрадик делилралди, ярар акатуниз талукъ яз республикада къулан дережадилай винизбур тир гъалар Къумторкъала, Леваша, Тарумовский, Сергокъала районара ва Избербаш шегъерда арадал атанва.

Виридалайни гзаф и азардикди начагъбур (59,3%) Махачкъалада ава. Ина ярар акатнавай 150-далай виниз дуьшубушар малум хъанва. Ихътин гъалари Дагъустандин къиле авай ксарик ва республикадин здравоохраненидин министерстводик екез къалабулук кутунва.

Ярарихъ галаз алакъалу яз республикада арадал атанвай гъалар и йикъара РД - дин Гъукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий Къарибован регъбервиллик кваз къиле феийи совещанидал веревирдна.

РД-дин Кыл В.Васильева гъалариз баян гана. Ада жегил диде-бубайри, и ва я маса себебрикай даях къаз, аялриз азарриз акси рапар ягъуникай къил къакъудзавайди къейдна. "...Къенин юкьуз чун ярари къил хъажнавайдакай рахазва. И месэла неинки здравоохраненидин, гъакл образованидин ва культурадин министерствойризни талукъди я... Чна ихътин хаталу азаррикай агъалияр хвена кланда", - лагъана ада.

"Рапар ягъуникай къил къакъудзавай диде-бубайри чпин аялар хаталувилик кутазава. Ярар гъавадик кваз къвешдай, фад чкидай лап агъур азар я. Адан лишанар акунмазди, гъасятда духтуррин куьмекдикай менфят къачу!" - эвер гузва пешекарри.

Гъахъна гатфар зи риклизни...

Мерд АЛИ

Гъикаятчи яз машгур хъанвай Нажмудин ШИХНАБИЕВА чи вилик сифте яз вичин шиирин клунч гъанва. Тварарайни, цларарайни аквазвайвал, абурун тематика гегенш я: аялриз бахшнавай тарифрин чалар, рушарикай кхъенвай манияр, лирикадин таза гъиссер квай эсерар, тебиатдин сирерикай, классикрин рекъерикай ва ик мадни. Яни автордин гъиссеринни рекъерин майданар гентгур я. Ида куьн гъакъиндай лугъузва?

Н.Шихнабиева шииратдин эсерар фадлай кхъизвай. Студент тир йисара адахъ самбар шиирар урус чалал кхъенвайбурни авай. Иллаки сатирадинни юмордин тах квайбурун таъсирлувал къетленди тир. Ятлани адан гъикаятчи клвенк гъачуна, майдандиз члехи ктабарни акъатна. Ингъе абурун тварар: "Куьредин билбил", "Мехъер", "Уьмуьрдин декъикъаяр", "Хъягъай эсерар". Эхиримжиди 2017-йисуз писателдин 70 йисан юбилейдихъ галаз алакъалу яз акъатна.

Бес шиирар? Абур гила майдандиз акъудзава. Ихътин мисалар хейлин гьалтзавайди я. Месела, машгур гъикаятчи ва драматург Къияс Межидовани эвелдай шиирар кхъизвайди тир. Прозаикар тир М.Гъажиевни, Я.Яралиевни, Ш.Исаевни, З.Гъасановни литературадиз чпин сифтегъан шиирар гъаз атайбур я. Нажмудин Шихнабиевни гъа жергедай я.

Чна автордиз къачунвай кам мубаракзава. Гъикаятда хъиз, шииратдани ада вич устад тирди субутзава...

Нажмудин ШИХНАБИЕВ

Зун багъ я, къелед цлар тежедай,
Зун вац! я, къулухъ элкъвез
тежедай.

Гъевечи руш

Чан гъевечи руш, чан гъевечи руш,
Ви тай гъич хуьревайди туш.
Ийидай кар риклиз жед хуш,
Гъич акъатич ихтилат буш.
Къада вичи гъар са амал,
Дидедин я риклин хиял,
Нехирдизни тухуда мал,
Безетмишда бустанни сал.
Илимарни чирда хъсан,
Нинийривни къугъвад масан.
Гагъ алукиз партал сусан,
Квез амалар акван рушан.
Хуп! манияр яда гуьзел,
Шири гафар жада мецел.
Квар къачуна, фида вич цел,
Шад жада вич, хъайила мел.
Чан бубад руш, чан дидед руш,
Садан хатур гъич хадайд туш.
Икъван риклиз жедани хуш,
Лезгистандин багъдавай къуш.

Эхиримжи зенг

Вуч гуьзел я и югъ къешенг,
Шад умудри язава зенг-
Гележегни хуьрай куь генг,
Куь гъилева сирлу куьлеп.

Эхиримжи мектебдин зенг -
Сефилвал квай шадвал я им.
Къе тарсарин акъазрин женг,
Гурлу ийин шадвилдин ким.

Гъалаба квай жегил риклер,
Къизгин я цай гъиссерин.
Хиялправа пакад рекъер,
Къисмет хъайи мад вишериз.

Айрутмиш жез хъанва гъазур,
Хайи мектеб ва аялар.
Тербияни чирвал къачур
Муаллимрин пак хиялар.

Лув це гила, жегил картар,
Къалуз риклин мерд къенивал.
Риклеваз мектебни дустар,
Гъала девран квез кланивал.

Мубарак хуьй квез и сувар,
Гуьзел рушар, чагъ гадаяр.
Дурумлу хуьй риклин къастар,
Пакад йикъан чи архаяр.

Зун рик! я...

Зун жив я, вун акурла црадай,
Зун гар я, вун атайла къугъвадай,
Зун чил я, тек са цавува рахаддай,
Зун дагъ я, тек са чили зурзурдай.

Зун рагъ я, гъамиша ваз хуьредай,
Зун варз я, йифиз са ваз тьюмердай,

Зун гъед я, умуд атлун тийидай,
Зун гел я, цава-чиле таквадай,
Зун рехъ я, фена куьтягъ тежедай,
Зун хъел я, рикле хер-къац! тийидай.

Зун лекъ я, дагъдиз цавай килигдай,
Зун стлал я, къванцяй ткеквен
акъуддай,
Зун цуьк я, рагак дувул куклурдай,
Зун чад я, ашкъид гъиссер
къизмишдай.

Зун гад я, зул къваллава гъаз
дамагдай,
Зун дад я, емишдин ад акъуддай,
Зун гуьл я, залан дердер
батмишдай,
Зун мез я, инсанвал квайд
саймишдай.

Зун рик! я, гъиссерин клунч!
багъишдай,
Зун ким я, ашукъбуру алхишдай.
Зун цай я, гъулдандин рик!
ифирдай,
Зун сад я, устад я ви тарифдай.

Уьмуьрдин зул (МАНИ)

Уьмуьрдин зул алуькзава,
Живед цъверекв квас цъвелерик.
Межлисд либас алуькзава
Сир йисарив гвай гъиссерни.

ПРИПЕВ:
Нажмудин, Нажмудин,
Чуклурасес манидин.
Залан дердер алудин,
Михъи риклер агудин.

Муьгъуьббатдин нурарикай
Ша илгъамдин сачах хран.
Ашукърин пак чларарикай
Кланибуруз пайдах хран.

Шем хъиз кана црайтгани,
Гъич къуьзуьвал къадач хиве.
Ашкъидин цлал чрайтгани,
Тек жегилвал хуьда рикле

Нажмудин, Нажмудин,
Чуклурасес манидин.
Квас илгъамдин луварик
Ша бахтарин суварик.

Гатфар

Вили я цав, дили я клам,
Къевезва шагъвар, юзуриз гам,
Цуькверикай дагъдин хурал
Хранавай къацу члурал.
Булахдик ква гимидин квар,
Цава ава къугъваз ачкар,

Физва дагъдиз, хуьрез рушар,
Цуькверин гъиз гуьзел клунчар.
Зун рушариз килигзава,
Чпикай клунч илгизава.
Амма клунч ваъ, са цуьк я тек,
Кланзавайди риклиз керчек.
Хквезва руш тек са цуьк гъаз,
Темен гузва адаз, къугъваз,
Ашукъ хъанва руш цуькведал,
Зун - а руш къекъвей чигедал.
Цуьк акъатна, къведа гатфар,
Вахт я гъиле къадай дафтар,
Гъахъна гатфар зи риклизни,
Акъат тийир гъич хуьтлуьзни.

Теснифзава ваз манияр

Мани туюктуьр лугъуз вун зал
Гъавалат я, аваз ви твар.
Я руш, мани яни туплал,
Ифриз къаш хъиз, ягъиз ви твар?

ПРИПЕВ:

Заргар туш зун, я тажир,
Са вун патал я шаир,
Теснифзавай ваз манияр.

Ви ипекдин чларарикай,
Заз чуьнгурдин симер хъана.
За ваз лагъай чларарикай
Муьгъуьббатдин эсер хъана.

Куьз элкъвезва залай вун ик!
Чепелукъ хъиз лампадилай?
Зав агатмир, кузва зи рик!
Куда вунни багънадилай.

Сулейман

Ви гъар са гаф хъана къизил,
Лезгидалди рахаз къезил,
Девир - куьруь, хъана мензил,
Вун куклушдал алаз хъана.

Ваз гележег акунай фад,
Инкъилибар хъжерди мад,
Сиясатдихъ тежерди дад -
Ви чларара аваз хъана.

Чуру ният авай инсан
Ажеб вуна негъна хъсан.
Арифдарар тир ваз масан,
На гъабур чаз къалаз хъана.

Гафар - тимил, мана - гзаф -
Ажайиб тир суьгъурдин саф.
Чладавай шаирдин гаф
Ваз вахтунда акваз хъана.

Накъан югъ чаз тиртла мичли,
Къе чахъ амач крар пичли,
Зурба хъанва камар гъевечи
Сулейман чахъ галаз хъана.

* * *

Заз акурд туш Хорасандин
мичли йиф,
Гъа йиф хъиз я на къуьнелай
вегъей киф.
Ипек гузвай туш хъи я зун савдагар,
Назик чларар вуч ипекдиз я ухшар.

Заз къегъигиз клан хъана ви вилерни
Плузарар ви, хуькверин хъвер,
гилерни,
Амма са зат! жагъанач заз
тешпигъдай,
Усал я хъи гъар са зат! вав
гекъигдай.

Хорасандин мичливал гвай
йиферни,
Ипек лугъуз тарифзавай пекерни-
Къундарма я теснифзавай шаирри,
Вун такуна, буш рахазвай
факъирри.

Хуьруьн руш

Рик! шадардай милаим хъвер,
Гъар са карда къизил гъилер,
Чулава кифер, чулава вилер,
Ажеб хас я ваз, хуьруьн руш.

Я вун халкъай чилер-цавар,
Гатфарин цуьк, такур къаяр,
Гъа вун хътин галаз таяр,
Къекъведа, гуз наз, хуьруьн руш.

Йикъа цудра физ булахдал,
Гъейранариз буй-бухахдал,
Рик! акъудмир, на дамахдал
Жизви салам къаз, хуьруьн руш.

Мехъер я вун авай межлис,
Пехилбурун гъал жада пис,
Агудмир на вав гъич иблис,
Лавгъа гафар гъаз, хуьруьн руш.

Гъар са квале хуьй са гуьзел,
Гъар гуьзелдиз - рикле гъезел,
Вакай мани хуьрай мецел,
Ашукъдив гвай саз, хуьруьн руш.

Шаиррин шагъ

Садбуру чапхунна къизилни гимидиш,
Мержанар къакъудиз, тарашна
гъуьлер.

На жавагъиррин цлараралди дигмиш
Гъейранна илгъамдихъ къаних тир
эллер.

Гъар садан рикликай вуна хъвана яд,
Фана дуьньядин чин авуна астад.
Бейнидин рикле туна ашкъидин дад,
Панагърин руьгъ тир, пачагъ

Етим Эмин.
Дустариз къалана душман риклевай,
Рабъедихъ къекъвезвай Салман

рекевай,
Бегъердихъ ишезвай чинар
йикъевай,
Дердер (икай) яд авур, къуччагъ

Етим Эмин.
Чи лезги халкъдив ви даим я
суьгъбет,

Гъар са келима я несилриз тербет,
Ви илгъам ваз хъанва къизилдин
гуьмбет,
Шаиррин арада шагъ Етим Эмин.

Шихидхуьр (МАНИ)

Ирид рекъин къуна гирве,
Душманриз вун хъанай къеле.
Бахтлу я вун авай уьлкве,
Лекъерин макан Шихидхуьр.

ПРИПЕВ
Шихидхуьр, Шихидхуьр,
Шейхер-пирер авай хуьр.
Тарихдин я шагъид хуьр,
Мелер-мехъер авай хуьр.

Муькьва ийиз аранни дагъ,
Синераллай женнетдин багъ.
Бахтлу хуьрай гъар са утагъ,
Икъван чаз масан Шихидхуьр.

Гуьне патан члал я фарман,
Гъар лезгидин руьгъдин Лукъман.
Самад булахдив гва дарман,
Гъала шад девран, Шихидхуьр.

Школадин юбилейдиз

Инкъилабдин ал пайдахдал
Куьквенай вун са чирагъ хъиз.
Лежберрини вал дамагдай,
Куьрпейриз тир экуь рагъ хъиз.

ПРИПЕВ:
Бахтлувилидин нур я вун,
Чи хуьруьн абур я вун,
Илимдин макан, школа.

Мичивилин перде падна,
Нурлу рекъиз гъана на эл.
Авамвилидин рекъер къатна,
Илимдихъни тухвана гел.

Ви суьрейрихъ хъана дигмиш
Гъар жуьре дад галай емиш.
Алим, духтур ийиз битмиш,
Са асирда хъана вердиш.

Шихидхуьре кледай картар
Чи уьлкведин гъар пилева.
Рикледай фич, азиз дустар,
Школа даим риклева.

Школадин дустар сагърай,
Юбилейдин югъ тебрикиз.
Школадин гатфар сагърай,
Бул бегъердин зул тебрикиз.

Къадир КЪАДИРОВ

Мажбур хъана...

Зун шаир туш, хиялар я кхъизвай.
Бес за вучин, зун ахвариз

тефизвай?
Дуьньяд крар за туплалай ийизва.
Ахпа абур михъи чарчел кхъизва.
Килиг садра куьн дуьньядин

крариз:
Чарадан мал ягъиз вичин варариз,
Лагъай члавуз: - И къайда куьз

тухузва?
"Ам алакъун, виклегъвал я", -
лугъузва.

И гафарин ван хъайи зун пашман я.
За лугъузва, ам алчахрин лишан я.
Симер яна клевава чи уьруьшар,
Гъалтзава чал гъар жуьредин

дуьшуьшар.
Худатиз зун фидай члавуз

са рекъер,
Ярагъ-Къазмайрин патав,
муькъуьн кыле,

Автобусдай авуднай шумуд
жегил,
Гужуналди хуьзвайбур тир

чпин кыл.
Дагъустанда авурбур тир

кар-квалах,
Хуьзвайбур тир чпин папар,
стха-вах.

Милицадиз атаначир клус язух,
Тухвана са-сад автобусдин
къулухъ...

Намус квай сад хъана,
лугъузвай адаз:
"Къамир, яда, абур лезгийар я жуван".
"Абурув пул гва!.."

Лезгийар хуьрай ман!"
Регъуь тушиз, рахаз ик! ачухдаказ,
Алчахдин терс гафар

ван хъайид я заз...
Къачуна незва куьне а

кесибрин пул,
А пад хъайи куь руфуни гъик!
изва къабул?

Гъукуматди гузвачни квез
пул-партал?
Неъ ман, къейибур, куь ризкъи

хуш гъалал
Къачагъри хъиз, къаз гъалал
рекевайбур,
Куьз квадарзава куьне куь абур?..

* * *
Дуьньядилай хъфиз клан туш,
ширин я.

Экуьни я, гегеншни я, берекатар
къалин я.
Дагълар, вацлар, гуьрчег чуьлпер

авадан...
Къейила, бес абур мад ваз
ахквадан?

Гъак! хъайила, рекъиз клан туш
инсандиз.
Амма чна фикир гайитла хъсандиз,
Гъикъван туькуьл крар ава

дуьньяда:
Ягъунарни, къиникъарни
йикъ-шуван...

Багъри ксар къакъатайла,
лагъ, жуван,
Ваз и дуьнья ширинди яз

ахквадан?
Къенва баде, диде, гъакла бубани,
Шел-хвал туна и дуьньяда жувани.
Амач дустар, са папар -

зи муькьвабур,
Гузватлани жува-жуваз за сабур.
Амма туькуьл и дуьнья,

за къатлузва,
"Вучда вакай дуьнья хъана?" -
лугъузва.

Дуьнья - туькуьл, дуьнья ширин
хъанва чаз,
Ихътин уьмуьр чи Худади

ганва чаз.
Аси жадай лукларкай зун тахуьрай.
Бедбахтивилер чаз лап тимил

акурай.
Чан Аплагъ, на зун аси я лугъумир.
Чуру рекъий вуна чун гъич тухумир.
Уьмуьр я ман, ширинни я,

туькуьлни...

Дин

Суал-жаваб

“Ас-салам” газетдай

Алай вахтунда кыгуьвазвай жуьреба-жуьре лотерейрин патахъай Исламдин кърар гыхыгиди я?

Лотерейдиз талукъ яз лагъайтла, ам “аль-майсир” -дик акатзава. Адан патахъай Аллагъ-Таалади Къуръанда лагъанва (мана): “Эй инанмиш хъанвайбур! Гъакъикатда, пиянардай хъвадай затлар, майсир (къизмишардай кыгуьнар ва икI мад), бутариз ибадат авун ва фал вегъедай хылер (суьгуьрчивал) - шейтандин амалрикай тир мурдарвал я. Абурукай кърех хуьхъ, квехъ агалкьунар жедайвал” (“Маида” сура, 90-аят).

Сулейман аль-Бужайраиди вичин баянра кхъизва:

“Аль-майсир - им кыгуьвадайла эцигнавай пул я. Адан мана - я ам ваз акъатда, я акъатдач” (“Гъашия аль-Бужайрами”, 4-том, 376-чин).

КЪАРАР:

Лотерейдин билет ва я купон къачун, нетижада инсан кыгуьунин иштиракчи жезвай, къадагъа я ва акъатай пулни гъарам я. Ихътин жуьреда хъайи мал-деветни абурун иесийрив вахкун лазим я, эгер абуру вужар ятла чиз хъайитла. Нагагъ чизвачтIа, ам вири мусурманри ишлемишзавай чкайриз харжда.

“Лезги газетда” диндин пак кхъинар жезва. Гъавилия ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Чи ватанэгълияр - гъар сана
Миграгърин дамах

къейд авурвал, чпин хайи ерияр аваданла-мишунин къайгъу члугваз гъазур тир баркаллу ватанэгълийри гъар са пипляй чпкай хабар гузва.

И сеферда зи ихтилат мергъяматлу крар кылиз акъудзавайбурукай сад тир жегил карчи, вичин ери-бине Докъузпара райондин Миграгърин хуьряй тир **Тарлан Микайлович ИСМАИЛОВАКАЙ** я. Ам 1986-йисан 7-ноябрдиз Бакуда дидедиз хъана. СССР чкайдалай кылухъ хизан Дагъустандиз кучъ хъхъана.

2004-йисуз Миграгърин юкъван мектеб кытягъайдалай кылухъ Тарлан Красноярск ше-гъердиз фена ва эцигунрин техникумдик экечIна. Виклегъ жегилди студент йисара “Монолит Строй” ООО-да бригададин начальник яз кIвалахна. 2009-йисуз Москвадиз феи жегил карчивилел машгул хъана. Крар агалкьунралди кылиз акъудиз эгечIай Тарлана 2012-йисуз Москвада ва Санкт-Петербургда вичин аптекаяр ачухна. Алай вахтунда ам аптекайрин сетдин ва медицинадин косметологиядин центрадин руководитель я. Ада уьлкведин маса регионрин медицинадин затлар, дарманар ага-кързава. Ватанэгълиди 2018-йисан майдиз импортозамещенидин проект - дарманар арадал гъунин ва чарара тунин завод кардик кутуна.

2016-йисалай мергъяматлувилин кIвалахрал машгул я. Тарлана пис азарикди азиятдик квайбуруз алакьдай куьмекар гузва. Ам мергъяматлувилин “Леки” фондунин иштиракчини я.

Ада вичин дагълух ватан тир Миграгърин хуьрун кьенепатан рекьер ремонтна, яд гъатзавай чкаяр тукьлуьрна ва икI мад. Идалайни гъейри, куьчейра эквер туна, “Усугъчай-Миграгъ” куьгъне рехъ гуьнгъуна хтуна. И рекъе улакьра аваз гъерекатзавайбуру, гъакI вири хуьрунвийри жемят патал хъсан крар кылиз акъудай Тарлан Исмаилов аз алхшарзава. 2018-йисан августдиз Къурбанд суварин вахтунда ада хайи хуьрун агъалийриз садакья-ярни пайна.

Къуй Тарланахъ чандин сагъвал ва кIвалахра мадни зурба агалкьунар хъурай!

Алатай йисарив гекъигаила, алай девирда Лезгистандин бязи хуьрер аваданламишунин крар хъсан еришралди кыле физва. Эхиримжи вад-цIуд йисуз инвесторин куьмекдалди, гъакI госпрограммайрин сергъятра авазни хейлин хуьрера садрани тахъай шартIарни мумкинвилер арадал атанва: аялрин бахчаяр, спортзалар, цийи мектебар... Гъелбетда, дагълух районрин хуьрера дуланажагъдин вири жигъетрай гъеле шадвалдай гъалар авач. Рекьера кър авачирвилай, тIебии газдалди таъминариз тахъанвайвилай бязи хуьрер девирдин истемешунрилай гуьгъуна амуькзава...

Шад жедай кар ам я хъи, чна са шумудра

Квез чидани?
Саламандра

Чилел яшамаш жезвай итижлу гъайванрикай сад саламандра я. Къураматдани, цени яшамаш жедай адан яргъивал 180 сантиметр къван, заланвал 70 килограмм къван жеда. И гъайвандин тIвар персерин “цIай” ва “къене” гафарикай арадиз атанва. Гъавилия абурун жуьрейрикай садаз цIун саламандра лугъузва. Винел патан акунрай чурчулдиз ухшар ятIани, саламандра абурун жинсиникай туш.

Адет яз, ам гзаф миьхи ва къайи це жеда. Саламандраяр Европада, Кеферпатан Африкада ва Мукъвал тир РагъэкъечIдай пата гъалтда. И гъайванрикай гзаф къисаяр чIканва. Месела, дегъ заманадин инсанри, эгер саламандра галу-къайтIа, инсан кьиникъ мумкин яз, эгер ам цин гъавиздиз аватайтIа, ядни гъаишалугъ яз зегъерламиш жедайди яз гъисабзавай.

Саламандрадихъ галаз алакьалу махар мадни ава.

Хъуьтуьн вахтунда саламандра члада гъахъда. Хам, адет яз, члулав, туракъ ва хъипивал квай рангаринди жеда. Вилик квай тапасрал кьуд тIуб ала, кылухъанбурул - вад. Саламандрайрин жуьреяр 7 къван ава. ТIебиатда абуру 15-20 йисуз, лап чIехи жуьреяр лагъайтIа, гъатта 55 йисуз къван яшамаш жеда. ТIебиатда саламандрадин душманар гъуьлягъар, къушар ва ийртижи балугъар я.

Дуьньяда

Гуьзчивал авун давамарда

Сириядай США-дин кышунар ахкъудунин гъерекатрал Россияди гуьзчивал тухун давамарда. “Новости” РИА-ди хабар гузвайвал, идакай къецепатан разведкадин къуллугъдин (СВР) директор Сергей Нарышкина малумарна.

Адан гафарай, Америкадин яракьлу куватар Сириядин мулкарай хъфин - им Вашингтонди къабулнавай гъахълу кърар я. И гъерекатрал дикъетлу-даказ гуьзчивални тухуьва. “Сирияда а кышунар, международный ихтиярар чIурна, къанунсуздаказ ава. США-дин президентдин кърар гъикъван фад тамамардатIа, гъа кардизни чун килигта”, - лагъана С. Нарышкина.

Са шумуд югъ идалай вилик малумарнай хъи, чпин кышунар Сириядай ахкъуддайла, хатасузвал хуьн патал Америкадин ВМС-ди Сириядин сергъятриз аскерар авай гимияр, вертолетар ва маса техника ракъурна.

2018-йисан эхирра США-дин президент Д. Трамп, Сирияда авай ИГ-дин (ИГ тешилат Россияда къадагъа авунва) террористрин дестейрин винел гъалибвал къачунвайдакай малумаруналди, Америкадин аскерриз и уьлкведай экъечIунин буйругъ гана.

Махсус чкайра гун теклифзава

“RT” чешмеди малумарзавайвал, и мукъвара Госдумада недай суьрсетар авай адетдин тукьвенрай ички ва пIапIрусар маса гунал къадагъа эцигунин гъакъиндай законопроект тукьлуьрнава.

Цийи законопроектди кълурзавайвал, тIвар кунвай метягъар анжа махсус чкайра кылди маса гун теклифзава. Идалайни гъейри, йифен вахтунда махсус тукьвенар ахъа жедач.

Проект арадал гъайи ЛДПР-дин патай депутат Андрей Свинцован фикирдалди, ихътин серенжемди гъакI риклеп акъалтуналди пIапIрусар ва ички къачуз-вайбурун къадар тIимилардай мумкинвал гуда. “Вири тукьвенра булдалди ички амай къван жегилар абуру ишлемишунин таъсирдик акатда”, - лугъузва ада.

Алатай йисан декабрдиз малумарайвал, Минздравди 2020-йисан январ-дилай 16,5 градусилай гзаф туьнт ички 21 йисалай гъевчи яшда авайбуруз маса гунал къадагъа эцигзавай законопроект гъазурнай.

Часпар кьетIендаказ хуьзва

Украинадин государстводин сергъятрин къуллугъди Россиядин сергъятрал алай чпин кърарулури къадар мадни артухарна. Идакай а къуллугъдин сайтди хабар гузва.

Махсус подразделениди Сумский, Харьковский ва Луганский областрин сергъятар мягъкемарда. Къейдзавайвал, гуьзчивал артухаруник хаталувал арадал атун мумкин тир мулкар акатзава. Украинади гъа са вахтунда Белоруссиядин сергъятдизни кьетIен дикъет гузва, гъикI хъи, гуя Кремль Киевдал Минскдин терефдихъай гъужум ийиз алахъзава.

Закондал къл чIугуна

Россиядин образованидин ва илимдин министерстводи интернетда авай аялрин уьмуьрдизни сагъламвилеиз кърху гузвай информация жагъурун патал 628 миллион манат чара ийида. Идакай “Коммерсантъ” чешмеди хабар гузва.

Талукъ тир законопроект министерстводи жегилрин крарин рекъай федеральный агентстводихъ (Росмолодежь) галаз санал гъазурна. Законопроект кылиз акъудун патал абуру коммерциядинди тушир “Центр изучения и сетевого мониторинга молодежной среды” автономный тешилатдив пулдин такъатар вугудай кърардал атанва. Росмолодеждин кыл Александр Бугаева такъатар гъи къайдада пайдатIа ва аялриз кърху гузвай информация интернетдай гъикI жагъурдатIа тестикъарнач.

2018-йисан декабрдиз Россиядин Президент В. Путин аялрив хаталу крар ийиз тадай информация авай сайттар тади гъалда кIевирунин гъакъиндай тир закондал къл чIугуна.

Ноябрдин вацра депутатри Россияда къайдаяр хуьзвай органрихъ галаз санал интернетда авай чIуру информация дуьздак акъудун патал кибердружинаяр арадал гъунин законопроектни гъазурнай. Ихтилат дяведин таблугъат тухуниз, миллетрин, динрин арада кълмакъал, мидявал твадай информациядиз аксивал авуникай физва.

Вилик пад къуна

И мукъвара Сириядин ПВО-дин куватри Израилди цавай авур гъужумдин вилик пад къуна. Идакай Сириядин SANA агентстводи хабар гузва.

Чешмеди къейдзавайвал, ПВО-дин системади чувудрин государстводи цавай авур гъужумдин вилик пад нетижалудаказ къуна. Гъавилия абурун гъич са ниятни кылиз акъатнач. Малумарзавайвал, гъужумдин макъсад Сириядин къилбепатан объектриз ягъунар кун тир. Арадал атай агъвалатдин гъакъиндай баянар гуник Израилдин екилри кыл кутунач. Гъа са вахтунда Сириядин сергъятрихъ ачухай ракета “Железный купол” системади ягъайдакай военныйри хабар гана. Ракета ни ва гъинай ахъайнатIа, гъадакай са малуматни раижнавач.

13-январдиз Израилдин премьер-министр Биньямин Нетаньяхуди хиве кьурвал, абурун уьлкведин ВВС-ди Сириядин са жерге объектрал гъужумна. Адан гафарай, цавай гъужумар Сириядин мулкара Ирандин объектарни складар алай чкайрал авуна. Гъужумар инлай кылухъни давамардайвал я.

Ирандин куватри Сириядин гъукуматдин кышунриз душмандихъ галаз женг члугваз куьмек гузва. Израилди ва США-ди лагъайтIа, Ирандин кышунар Сириядай ахкъудун истемешзава.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

понеделник, 28 января

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
07.50 «Заряжайся!» 6+
08.00 Мультфильм 0+
08.20 «Служа Родине» 16+
08.45 «Заряжайся!» 6+
08.50 Д/ф «Азербайджан: страна негаснущих огней» 12+
09.10 Х/ф «Ночные забавы»
11.55 «Гдекан» 12+
12.30, 14.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Человек и право»
14.05 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Махачкала»
14.55 Х/ф «Без вести пропавший» 12+
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 Х/ф «Долгая дорога в дюнах» 1 с. 12+
18.20 «Здравствуй, мир!» 0+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Сегодня 28 января. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Ланцет». (12+).
22.30 Большая игра. (12+).
23.30 Вечерний Ургант. (16+).
0.00 Познер. (16+).
1.00 Т/с «Безопасность». (16+).
3.00 Новости.
3.05 Т/с «Безопасность». (16+).

РОССИЯ 1

11:25, 14.25, 17.00, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан
17.25 ТОКС. «125 блоккадных грамм с огни и кровью пополам»
17.45 Республика
18.00 Док. фильм
18.15 Акценты.
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.40 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.40 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Другие». (12+).
23.20 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «Каменская». (16+).

НТВ

5.10, 6.05, 7.05, 8.05 Т/с «Лесник»
6.00, 7.00, 8.00 Сегодня.
9.05 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00, 13.00, 16.00 Сегодня
10.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
12.00 Вежливые люди.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.30 Место встречи.
17.10 ДНК. (16+).
18.10 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).
21.00 Т/с «Возмездие». (16+).
23.00 Т/с «Специалист». (16+).
0.00 Сегодня.
0.15 Поздняков. (16+).
0.25 Т/с «Специалист». (16+).
1.30 Т/с «Этаж». (18+).
1.55 Место встречи. (16+).
3.40 Поедем, поедим!
4.20 Т/с Москва. Три вокзала

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.35 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.40 Давай разведемся!
10.40 Тест на отцовство. (16+).
11.45 Реальная мистика. (16+).
12.50 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.30 Мелодрама «В погоне за счастьем».
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Х/ф «Зимнее танго».
22.40 Т/с «Женский доктор 2». (Украина). (16+).
23.40 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Запретная любовь».
3.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
3.50 Реальная мистика.
4.40 Д/с «Восточные жены в России». (16+).
5.35 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.20 Х/ф «Суета сует».
10.00 Д/ф «Фрунзик Мкртчян. Трагедия смешного человека».
10.55 Городское собрание.
11.30, 14.30 События.
11.50 Т/с «Чисто английское убийство».
13.40 Мой герой. Кирилл Плетнев. (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Мисс Марпл Агаты Кристи».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Х/ф «Парфюмерша 2». 1 и 2 с. (12+).
19.40 События.
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Наша Арктика. Второе дыхание. (16+).
23.05 Знак качества. (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Хроники московского быта. «Левые» концерты
1.25 Д/ф «Бурбон, бомба и отставка главноком.»

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
9.00 Новости дня.
9.15, 10.05 Т/с «Лектор».
10.00 Военные новости.
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Лектор». (16+).
13.40, 14.05 Т/с «Псевдоним «Албанец 3». (16+).
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Отечественное стрелковое оружие».
19.35 Скрытые угрозы. «Вещи, которые мы покупаем. Брак по расчету»
20.20 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым».
21.10 Специальный репортаж. (12+).
21.35 Открытый эфир. (12+).
23.00 Новости дня.
23.15 Между тем. (12+).
23.45 Т/с «Приказано уничтожить. Операция «Китайская шхатулка»».
3.35 Х/ф «Здравствуй и прощай».
5.10 Д/ф «Навеки с небом».

вторник, 29 января

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
07.55 «Заряжайся!» 6+
08.05 «Здравствуй, мир!» 0+
08.45 «Заряжайся!» 6+
08.55 Д/с «Грещия глазами гурмана» 16+
09.25 Х/ф «Ковбои» 16+
11.50 «На виду» 12+
12.55 «Дагестан туристический» 12+
13.15 «История Дагестана в лицах. Бестужев-Марлинский» 12+
14.00 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Балхар»
14.10 «Учимся побеждать»
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «В семнадцать мальчишеских лет» 12+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Сегодня 29 января. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Ланцет». (12+).
22.30 Большая игра. (12+).
23.30 Вечерний Ургант. (16+).
0.00 Т/с «Безопасность». (16+).
2.10 На самом деле. (16+).
3.00 Новости.
3.05 На самом деле. (16+).

РОССИЯ 1

9.00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
11:25, 14.25, 17.00, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан
17.25 Музыка жизни. М.Кажлаев
18.20 Умки и умницы
5.00 Утро России.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.40 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.40 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Другие». (12+).
23.20 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «Каменская». (16+).

НТВ

5.10, 6.05, 7.05, 8.05 Т/с «Лесник»
6.00, 7.00, 8.00 Сегодня.
9.05 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00, 13.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
12.00 Вежливые люди.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.30 Место встречи.
17.10 ДНК. (16+).
18.10 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).
21.00 Т/с «Возмездие». (16+).
23.00 Т/с «Специалист». (16+).
0.00 Сегодня.
0.10 Т/с «Специалист». (16+).
1.10 Т/с «Этаж». (18+).
1.35 Место встречи. (16+).
3.20 Квартирный вопрос.
4.25 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.30 Давай разведемся!
10.30 Тест на отцовство.
11.30 Реальная мистика.
12.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.10 Мелодрама «Дублерша»
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Когда зацветет багунник».
22.55 Т/с «Женский доктор 2». (Украина). (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Запретная любовь». (Великобритания). (12+).
2.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
3.50 Реальная мистика.
4.35 Д/с «Восточные жены в России». (16+).
5.25 6 кадров. (16+).
5.35 Домашняя кухня. (16+).
6.25 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф «Вам и не снилось»
10.35 Д/ф «Евгения Глушенко. Влюблена по собственному желанию».
11.30, 14.30, 19.40 События
11.50 Т/с «Чисто английское убийство».
13.40 Мой герой. Анна Невская. (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Мисс Марпл Агаты Кристи».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Х/ф «Парфюмерша 2»
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Осторожно, мошенники! Родные жулики.
23.05 90-е. Врачи-убийцы.
0.00 События. 25-й час.
0.35 Прощание. Ян Арлазоров. (16+).
1.25 Д/ф «Как утонул командер Крабб». (12+).
2.20 Т/с «Мисс Марпл Агаты Кристи».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
9.00 Новости дня.
9.15, 10.05 Т/с «Лектор».
10.00 Военные новости.
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Лектор». (16+).
13.40, 14.05 Т/с «Псевдоним «Албанец 3». (16+).
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Отечественное стрелковое оружие».
19.35 Легенды армии с Александром Маршалом. Петр Лидов. (12+).
20.20 Улика из прошлого.
21.10 Специальный репортаж. (12+).
21.35 Открытый эфир. (12+).
23.00 Новости дня.
23.15 Между тем. (12+).
23.45 Х/ф «Строгая мужская жизнь». (12+).
1.40 Х/ф «Жаворонок». (12+).
3.25 Х/ф «В добрый час!»
5.05 Д/ф «Маршесв: продолжение легенды».

среда, 30 января

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
07.55 «Заряжайся!» 6+
08.05 Мультфильмы 0+
08.45 «Заряжайся!» 6+
08.55 Д/с «Грещия глазами гурмана» 16+
09.20 Х/ф «Почтальон всегда звонит дважды» 16+
11.35 Проект «Поколение» Магарам Ахмедов 12+
12.05 «Подробности» 12+
12.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
14.05 «Живые истории» 0+
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «Весенняя сказка» 0+
16.55 Х/ф «Долгая дорога в дюнах» 3 с. 12+
18.20 «Аг-клуб» 0+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Сегодня 30 января. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «Ланцет». (12+).
22.30 Большая игра. (12+).
23.30 Вечерний Ургант. (16+).
0.00 Т/с «Безопасность». (16+).
2.00 На самом деле. (16+).
3.00 Новости.
3.05 На самом деле. (16+).

РОССИЯ 1

9.00 Канал национального вещания «Рубас» (на табасаранском языке)
12:00, 14.25, 17.00, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан
17.25 Республика
17.40 Моя малая родина. С. Гюнода
18.00 Дагестанская наука сегодня и завтра
18.30 Здоровье и жизнь. Санкт-Петербург Дагестану.
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.40 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.40 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Другие». (12+).
23.20 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «Каменская». (16+).

НТВ

5.10, 6.05, 7.05, 8.05 Т/с «Лесник»
6.00, 7.00, 8.00 Сегодня.
9.05 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00, 13.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы». (16+).
12.00 Вежливые люди.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.30 Место встречи.
17.10 ДНК. (16+).
18.10 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).
21.00 Т/с «Возмездие». (16+).
23.00 Т/с «Специалист». (16+).
0.00 Сегодня.
0.10 Т/с «Специалист». (16+).
1.10 Т/с «Этаж». (18+).
1.40 Место встречи. (16+).
3.25 Дачный ответ.
4.20 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.35 Давай разведемся!
10.35 Тест на отцовство.
11.35 Реальная мистика.
12.45 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.55 Мелодрама «Знахарка». (Россия - Беларусь). (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «В ожидании любви». (16+).
22.55 Т/с «Женский доктор 2». (Украина). (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Запретная любовь». (Великобритания). (12+).
3.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
3.30 Реальная мистика.
4.20 Д/с «Восточные жены в России». (16+).
5.05 Тест на отцовство. (16+).
6.00 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.05 Доктор И... (16+).
8.35 Детектив «Будни уголовного розыска». (12+).
10.20 Д/ф «Жанна Прохоренко. Баллада о любви»
11.30, 14.30, 19.40 События
11.50 Т/с «Чисто английское убийство».
13.40 Мой герой. Иосиф Пригожин. (12+).
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Мисс Марпл Агаты Кристи».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Х/ф «Парфюмерша 3». 1 и 2 с. (12+).
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Линия защиты. (16+).
23.05 Прощание. Евгений Осин. (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Хроники московского быта. Многомужничи.
1.25 Д/ф «Битва за Германию». (12+).
2.20 Т/с «Мисс Марпл Агаты Кристи».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
9.00 Новости дня.
9.15, 10.05, 13.13 Т/с «Клянемся защищать».
10.00 Военные новости.
13.00 Новости дня.
13.40, 14.05 Т/с «Псевдоним «Албанец 3». (16+).
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Отечественное стрелковое оружие».
19.35 Последний день. Героий Бурков. (12+).
20.20 Д/с «Секретная папка»
21.10 Специальный репортаж. (12+).
21.35 Открытый эфир. (12+).
23.00 Новости дня.
23.15 Между тем. (12+).
23.45 Х/ф «Семь невест ефрейтора Збруева».
1.45 Х/ф «Голубые дороги».
3.30 Х/ф «Строгая мужская жизнь». (12+).
5.05 Д/ф «Города-герои. Тула». (12+).

четверг, 31 января

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана» 12+
07.55 «Заряжайся!» 6+
08.05 Мультфильм 0+
08.45 «Заряжайся!» 6+
08.55 Д/с «Грещия глазами гурмана» 16+
09.25 Х/ф «Джонни-гитара» 16+
11.30 «Аг-клуб» 0+
11.50 «Аутодафе» 16+
12.55 «Здоровье» 12+
13.45 «Профессионал» 12+
13.55 «Городская среда»
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «Вратарь» 0+
1

пятница, 1 февраля

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке
07.55 «Заряжайся!» 6+
08.05 Мультфильм 0+
08.45 «Заряжайся!» 6+
08.55 40 Х/ф «Змей» 16+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Сегодня 1 февраля. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
17.25 Репортаж с сессии НС РД
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 Утром главным. (12+).

НТВ

5.10,6.05,7.05,8.05 Т/с «Лесник»
6.00,7.00,8.00 Сегодня.
9.05 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Д/ф «Валентин Зубков. Поцелуй над пропастью». (12+).

ЗВЕЗДА

5.25 Х/ф «Семь невест ефрейтора Збруева». (12+).
7.45 Х/ф «Волчье солнце». (12+).

суббота, 2 февраля

РГВК
07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке
07.55 Мультфильмы 0+
08.55 «На виду» 12+
09.30 Х/ф «Кто смеется последним» 12+

ПЕРВЫЙ

6.00 Новости.
6.10 Х/ф «Два долгих гудка в тумане». (12+).

РОССИЯ 1

5.00 Утро России. Суббота.
8.40 Местное время. Суббота. (12+).

НТВ

5.25 Х/ф «Свой среди чужих, чужой среди своих».
7.25 Смотр.
8.00,10.00,16.00 Сегодня.

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
7.45 Мелодрама «Спасибо за любовь». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.40 Марш-бросок. (12+).
6.10 АБВГДека.
6.40 Детектив «Будни уголовного розыска». (12+).

ЗВЕЗДА

5.50 Х/ф «Тайна железной двери».
7.15 Х/ф «Горожане». (12+).

воскресенье, 3 февраля

РГВК
07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

5.30 Х/ф «Зимний вечер в Гаграх». (12+).

РОССИЯ 1

4.30 Т/с «Сваты». (12+).
6.35 Сам себе режиссер.
7.30 Смехопанорама.

НТВ

5.05 Захар Прилепин. Уроки русского. (12+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
8.00 Д/с «Предсказания: 2019». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Х/ф «Первое свидание».
7.45 Фактор жизни. (12+).

ЗВЕЗДА

5.40 Х/ф «Экипаж машины боевой».
6.55 Х/ф «Горячий снег».

КУЛЬТУРА 28 января по 3 февраля

ПОНЕДЕЛЬНИК
6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком... Москва торговая.
7.05 Правила жизни.

СРЕДА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком... Москва якуская.
7.05,20.05 Правила жизни.

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком... Москва итальянская.
7.05,20.05 Правила жизни.

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком... Москва дворняжская.
7.05 Правила жизни.

СУББОТА

6.30 Библиейский сюжет.
7.05 М/ф «Приключения Хомы».
8.20 Т/с «Сита и Рама». (Индия).

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 М/ф «Зояц Коська и родничок».
7.25 Т/с «Сита и Рама». (Индия).

РАДИО

ИСПЛЕН, 28-ЯНВАРЬ
11.10 «Дагустан». Хабарар
11.30 «Хважамжам».
САЛАСА, 29-ЯНВАРЬ
11.10 «Дагустан». Хабарар

Диндин рекъяй алимар хъайи ялахъвиар

(шейх ИСМАИЛ эфенди ва гъажу ИБРАГЪИМ эфенди)

Замир ЗАКАРИЯЕВ,
тарихдин илимрин доктор, ДГУ-дин
араб филологиядин кафедрадин профес-
сор, ДГУНХ-дин къецепатан чӀаларин
кафедрадин заведующий

Эхиримжи вахтара лезги жемиятди хайи ерийрин тарихдиз, къилди къачуртӀа, чи халкъдин арадай акъа-тай гуьндур дережадин ксарин уьмуьрдиз ва абуру тунвай ирсиниз ийизвай итиж къвер-давай артух жезва. И макъалада XIX асирда Лезгистанда ислам диндин рекъяй кесерлу алимар хъайи бубадинни хчин агъур къадар-къисметдикай суьгъбетзава. Ихтилат лезгийрин Ялахърин хуьррай тир, чпин тӀварар кӀел-дайбурун гегенш дестейриз малум тушир **шейх Исмаил эфендидикайни гъажу Ибрагъим эфендидикай** физва.

Къадин Ялахърин хуьр дагълара Ахцегърин хуьруьвай кефердинни рагъакӀидай патяхъ тахминан 18 километрдин мензилда ава. Ялахърин хуьруьн Мегъреванар тухумдай тир шейх Исмаил эфендидиз ва адан хва гъажу Ибрагъим эфендидиз талукъ делилар за са шумуд йисуз кӀватӀайди я.

Самур округдин Ялахърин хуьруьн хизанриз талукъ яз Дагъустан Республикадин государстводин Центральный архивда хуьзвай 1850, 1865, 1873 ва 1886-йисарин сизгъра гъатнавай делилри шейх Исмаил эфендидин асил-несилдай къил акъуддай мумкинвал гузва. Чаз тайин хъанвайвал, Исмаил тахминан 1828-йисуз, адан буба Ибрагъим тахминан 1790-йисуз дидедиз хъана, 1859-йисуз рагъметдиз фена. Бубадин рекъяй Исмаил эфендидин чехи бубадин тӀвар Юсуф тир. Ам тахминан XVIII асирдин юкъвара дидедиз хъана, 1829-йисалай гуьгъуьниз рагъметдиз фена. Исмаил эфендидихъ кьве стха авай: чӀехиди - Искендар (тахминан 1819-йисуз дидедиз хъана, 1873-йис жедалди рагъметдиз фена), гъвечиди - Къариб (тахминан 1835-йисуз дидедиз хъана, 1862-йисуз рагъметдиз фена). Искендаран рухвар, Исмаил-эфендидин хтулар - Юсуф (тахминан 1850-йисуз дидедиз хъана), Имам (тахминан 1853-йисуз дидедиз хъана), Къариб (тахминан 1861-йисуз дидедиз хъана), Абдуллагъ (1864-йисуз дидедиз хъана). Юсуфанни Имам тӀварар Ялахърин хуьруьн куьгъне паюна, Къулан магъледа авай тагъ алай муькъуьн патав гвай саки чкӀанвай кӀвалин цла тунвай къванцел атӀанвай, 1296/1878-79-йисуз араб чӀалалди авунвай кӀвалин иеси вуж ятӀа къалурзавай кхьинра кунва. Сифтедай и кӀвал Исмаил эфендидин хва гъажу Ибрагъим эфендидинди тир. Къванцин юкъвал атӀанвай, иеси вуж ятӀа къалурзавай кхьин-

рал, кьве цӀарцин кхьинар алава хъувунва. Абуру халиф Али ибн Абу Талибан тесниф яз гъисабзавай къасидадай къачунвай ихьтин келимаяр я: "1) И дуьньядин темягъар къулухъ ая. Уьмуьрда, са квел ятӀани рикӀ ацукъна, ягъалмиш жемир. Девлетар кӀватӀмир. Ваз вуна абуру вуж патал кӀватӀз-авайди ятӀа чизвач эхир. 2) Гъакъикъатдани къевезвай пай гъеле чара авунвайди я, на-гъакъан фикиррикай лагъайтӀа, хийир хкӀа-дач. Азгъун нефес авай гъар са кас - кесиб, авайдал разивалзавай гъар сад лагъайтӀа, девлетлу я".

Къванцин нехишар атӀанвай юкъван паюна къуд цӀарце аваз сихдаказ ихьтин кхьинар авунва: "И кӀвалин иесияр Юсуфни Имам юзбаши Искендеран ва юзбаши Ибрагъиман рухвар я. 1296".

Тарих къванцин юкъни юкъвал атӀанва. Гъижридин 1296-йис Григориан календардин 25.12.1878 - 14.12.1879-й. ацалтзава.

Юсуфан хва Ибрагъиман хва Искендеран рухвар тир Юсуфни Имам Ибрагъиман хва, Ялахърин шейх Исмаил эфендидин хтулар тир. ГъакӀ хъайила, Юсуфни Имам шейх Исмаилан хва, диндин рекъяй алим, ялахъви гъажу Ибрагъим эфендидин имидин гада-яр тирди ашкара жезва.

Чаз тесстикъ хъанвайвал, Исмаил эфенди Кавказдин дяве кӀиле физвай чӀавуз ялахъви мугъаджиррикай сад тир, яни ам Шамилан Имаматдин мулкарал куьч хъанай. Ам аниз 1851-йисуз куьч хъайидан гъакъиндай шагъидвалзавай керчек делилар ава. А чӀавуз Исмаилан яшар 20 йисалай са тӀимил гъаф тир. 1859-йисуз Шамил есирвиле гъатайдалай гуьгъуьниз Исмаил эфенди хайи хуьруьз хтана. Амма 1864-йисуз, переписдин документда лагъанвайвал, ам "Сибирдиз" суьгъуьн авуна. Инал баян гун лазим я хъи, дагъустан-вийри а вахтара Россиядин Европададин паюна авай юкъван губернийризни "Сибирь" лугъузвай. Гуржистандин государстводин тарихдин Центральный архивдин материалрани 1859-йисуз Исмаил эфенди Имаматдай вичин хайи ватандиз хтайдакай лугъузва.

Дагъустандин областдин начальникди Кавказдин армиядин главнокомандующийдиз 1872-йисан 2-декабрдиз гайи рапортта лугъузвайвал, 1859-йисуз Имаматдай хтайла, Исмаил эфенди пачагъдин гъукумдардин кӀели гуьзчивилик хъана. Идалайни гъейри, 1864-йисуз "зикридикай" чирвилер чукӀурзава лугъуз тахсирар кутуна, ам полициядин гуьзчивилик кваз Россиядин къенепатан губернийрикай саниз ругуд йисан вахтуналди суьргъун авуна. Россиядин а чӀаван документа "накшбандиядин" суфийрин тарикъатдикай чирвилер гуниз "зикридикай чирвилер гун" лугъузвай. XIX асирдин 20-йисара Дагъустанда "накшбандиядин" суфийрин тарикъат-

дикай чирвилер чукӀурун лезгийрин чӀехи шейх ва диндин рекъяй алим Ярагъ Мегъамедан тӀварцихъ галаз алакълу я. 1838-йисуз Ярагъ Мегъамед кечмиш хъайидалай гуьгъуьнизни Дагъустанда и тарикъатдикай чирвилер адан руьгъдин ирсинин сагъибри гегеншдаказ чукӀурун давам хъана. Абурун арада Къази-Къумухъдай тир Жамалуддин ва Сугъратлидай тир Абдурагъман хътин машгъур ксар авай.

1870-йисан сифте кӀилера Исмаил суьргъун авунвай чкадай вичин хайи хуьр тир Ялахъиз хтана. Диндал кӀели мусурман, муьмин кас, имандал мягъем тирвилляй басрухрик акатай кас яз, адаз чкадин агъалийри еке гуьрмет ийизвай. Исмаил эфендидихъ инсанар сагъар хъийидай, гъатта кечмиш хъанвайбурухъ галазни рахадай алакълуна авай лугъуз хъана.

1872-йисан гатуз Исмаил эфенди "накшбандиядин" тарикъатдикай чирвилер чукӀурун патал Къуба уезддин ва Куьре округдин хейлин хуьрериз фенай. Ада вичин патав къевезвай чкадин агъалийриз ахлакъдин, эдебдин жигетдай насигатар гузвай. Имандин рекъяй гъаф кесерлу кас яз, Исмаил эфендиди вич фейи хуьрерин мискинра кӀлар ийидай чӀавуз имамдин везифаярни тамамариз хъана.

1872-йисан июлдин юкъвара Исмаил эфенди Куьре округдин хуьрериз атанвайдакай хабар агакъай округдин начальникди адаз вичин патав эвер гана ва, кӀевелай жавабдарвилиз чӀугвада лугъуз, къурхуяр гуналди, адавай диндин рекъяй тухузвай кӀвалах акъвазарун истемишна. Амма вич и саягъда тагъкимарнатӀани, Исмаил эфендиди вич элкъвена кӀвализ хкведай рекъе гьалтзавай хуьрера вязер авун давамарна. Ада инсанар нянихъ геж мискинра кӀватӀзавай, жезмай къван и кар гъейри ксариз чир тийиз алахъзавай.

1872-йисан сентябрдин къвед лагъай паюна пачагъдин гъукумдарри Кьиблепатан Дагъустанда диндин рекъяй вични кесерлу алим тир Штул гъажу Рамазан эфенди (Исмаил эфендиди адахъ галаз сих алакълу аяр хуьзвай) дуьстагъ авурдалай гуьгъуьниз ялахъви мад Куьредин округдиз втана. И гӀилера ам Къутур-Куьредин наибстводин лезги хуьрериз фена. Наибство куьре округдин юкъван паюна авай ва адак гилан Сулейман-Стальский, Къурагъ, Хив ва Мегъарамдхуьруьн районрин са къадар мулкар акатзавай. Ина ада, агъалияр мискинра кӀватӀиз, вичин вязер, виридахъ галаз санал зикр ийиз хъана. Мискинра и кӀватӀ хъунар, къерехдин ксарин фикир желб тежедайвал, чинеба кӀиле тухузвай. Идалайни гъейри, Исмаил эфендиди чкадин са бязи агъалийриз тарикъатдикай чирвилер вяз ийидай их-

тияр гана. Лезгийр яшамеш жезвай Цналрин хуьруьн (гилан Хив район) жемятди Исмаил эфендидин тӀварцихъ араб чӀалал кхьенвай, адавай вязер авун патал чпин хуьруьз атун тӀалабзавай чар амазма. А чарче Исмаил "акъалтӀай тамам дережадин муршид" я лагъанва.

Арадал къевезвай гъаларикай делилар агакъайла, Куьре округдин начальникди ялахъви дуьстагъ авуна. Исмаил эфендидин делодиз талукъ силсидин материалрай акъвазвайвал, пачагъдин администрацияди Исмаил эфендидин вязерик гъукуматдиз акси кӀвалахдин лишанар квачирди хиве къазвай, амма, икӀ ятӀани, ада диндин рекъяй тухузвай кӀвалахди гъукумдиз къурху гузвайди яз гъисабзавай. ГъикӀ лагъайтӀа, тарикъатдикай чирвилер чукӀурунин къилин мурад, Россиядин властри гъисабзавайвал, гавурриз акси яз мусурмандин диндин рекъяй дяве къарагъарун тир. Исмаил эфенди, гележегдани вичин хайи ерийра амуькуникай зиян хкӀун, ида татугай нетижаяр арадал гъун мумкин яз гъисабуналди, властри ам, вахтунин сергъятар эциг тавуна, полициядин гуьзчивилик жедайвал, Россиядин къенепатан областриз суьргъун авун къарардиз къачуна. Харьковдай яна, Исмаил эфенди Тамбовский губерниядин Темниковский уезддиз, Кадом шегъердиз (гила ам Рязанский областдин Кадомский райондин административный центр я) рекъе туна. Гъа ина ам суьргъунда хъана.

1873-йисан февралдиз Кавказдин сердердин тӀварцихъ Ялахърин хуьруьн вири жемятдин, гъакӀни Самурдин округдин маса хуьрерин (Ахцегъ, Хуьруьгъ, Къакар, Цуругъ, Мацар, Хъуьлуьд) векилрин, гъа гъисабдай яз диндин куьллугъчийрин патай Исмаил эфенди чкадин агъалийрин заминвилик кваз "Сибирдиз" суьргъундиз ракъурнавай чкадай ахъай хъувун тӀалабзавай чар рекъе туна. 1874-йисан апрелдиз Исмаил эфендидин уьмуьрдин юлдаш Шагъумагъади Кавказдин армиядин главнокомандующийдиз ам азад хъувун тӀалабзавай чар ракъурна. Исмаил эфендидин уьмуьрдин юлдашди гъуьл дуьстагъ авурдалай гуьгъуьниз вич къил хуьдай мумкинвал авачиз, гъвечли аялар галаз амуькнаваз хъуникай делил къазвай. 1877-йисуз Исмаил эфендиди вичини Россиядин пачагълуьгъдин МВД-дивай вич азад авун ва хайи ватандиз рекъе хтун тӀалабзавай чар кхьена. Амма министерстводи, Дагъустанда а чӀавуз арадал атанвай общественно-политический гъалар фикирда къуналди (1877-йисуз Дагъустандани Чечняда Урусатдин гъукумдиз акси яракълу чӀехи бунтар къарагънавай), и тӀалабун къулухъди элкълуьрна.

(КъамӀа има)

Спорт

Агалкъунар хъун алхишзава

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Адет хъанвайвал, январдин эхирра Красноярскда азаддаказ къуршахар къунай Иван Ярыгинан Гран-при патал международный турнир кӀиле фида. Спортдин и акъажунрин важиблувал а кардикай ибарат я хъи, адан нетижайриз килигна, дагъустанви спортсменрикай Европададин чемпионатда иштиракдай команда хъяда...

ЦӀи республикадин спортсменри и важиблу турнирдиз Каспийскда, 5-Караман района, Дагъустандин хъянавай командаяр патал цӀийиз кардик акатнавай спортдин гъазурлухвилдин региональный центрада (РЦСП) чпин устадвални тежриба хкажна. (Инагъ виликдай футболдин "Анжи" клубдин кӀелунринни вердишарунрин база тир).

Лугъун лазим я хъи, икъван чӀавалди чи спортсменрихъ ихьтин къулай шартӀар хъайиди туш. Виликан йисара абуру Махачкъаладин ЦОП-да (центр Олимпийской подготовки) устадвал хкажзавай. Анагъ гъвечли ва дар тирвилляй гъаф спорт-

сменриз ана тренировкайра иштиракдай мумкинвал жезвачир.

Спортсменар Красноярскдиз рекъе гъатдалди вилик Дагъустандин физический культурадин ва спортдин министр Мегъамед Мегъамедов, РД-дин Халкъдин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидов "азадбуру" гъазурвилер акъазвай

шартӀарихъ галаз таниш хъана, спортсменривай тренировкайрин цӀийи центр бегенмиш ятӀа хабар къуна, международный турнирда агалкъунар хъун алхишна.

Ина устадвал ва тежриба хкажзавайбурун тӀварунихъай Дагъустандин хъянавай командадин къилин тренер, РД-дин къуршахар къунин спортдин федерациядин президент Сажида Сажидова Мегъамед Мегъамедоваз ва Хизри Шихсаидоваз спортсменриз еке фикир гунай сагърай лагъана.

Гуьгъуьнлай мугъманар спорткомплексдин вири залриз ва патарив гвай чкайриз килигна.

* * *

Чаз малум хъайивал, Красноярскда кӀиле фидай Иван Ярыгинан тӀварунихъ галай международный турнирда Дагъустандин хъянавай командадик кваз чи ватандаш **Даурен КУРУГЪЛИЕВАНИ** 86 кг-дин заланвал авай спортсменрин арада вичин алакълунар къалурда. Винидихъ тӀвар къунвай спортдин центрада адани вичин устадвал хкажна. Ана яратмишнавай къулай шартӀариллай виридахъ галаз чи ватандашдини разивал къалурна.

РИКӀЕЛ ХКИН: алатай йисуз и турнирда Дагъустандин хъянавай команда, къизилдин - 7 ва гимшидин 4 медаль къазанмишуналди, 1-чкадиз лайихлу хъанай.

Чаз цӀини республикадин "азадбурухъ", гъа гъисабдай яз Даурен Куругълиевахъни, нубатдин турнирда еке агалкъунар хъана кланзава.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациярин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КБИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КБИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М. А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ

65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА

65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Д. БЕЙБАЛАЕВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникациярин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къулгудин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016-йисан 12-декабрдиз регистрацая авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туькуьр хъийизва. Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур элкъвена вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспекти, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249
Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 17.50

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 7516

Ⓜ - И лишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбуур я.

Ⓜ - Икъван яшар хъанвайбуур келрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Гъалибчи Русланбег

Лена САИДОВА

Алатай йисуз РФ-дин Федеральный Собранидин Федерациядин Советди, Госдумади, РФ-дин образованидин илимдин министерстводи, Москва шегъердин образованидин департаментди ва Россиядин писателрин Союзди куьмек гуналди, халкъарин садвилдин "Белые журавлята России" илимдин проектдин сергъятра аваз образованидин идарайра 4-11-классра келзавайбуурн яратмишунрин Вирироссиядин конкурс кыле туьвана. Ана 7 номинациядай (литературадинни художественный яратмишунар, музыкадин яратмишунар, суьрет члугунин искусство, шикилар ягъун, аялрин гаф, художественный гаф (декламация) ва Россиядин жаван аскерар) аялри чпин уstadвал ва бажарагъ къалурна.

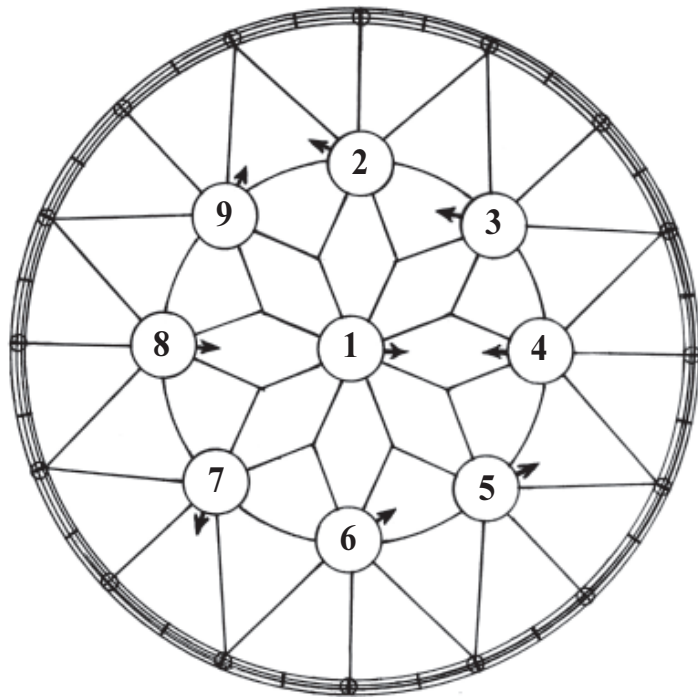
И конкурсда "Литературадин

ни художественный яратмишунар" номинацияда Курхуьруьн 2-нумрадин юкъван школадин 5-классдин ученик **Русланбег СУЛТАНОВА** кхъей "Работайте, братья!", "Нет терроризму в России!" къвалах гъалиб хъана. Ам Вирироссиядин конкурсдин лауреатвилдин тиварциз ва 1-дережадин дипломдиз лайихлу хъана.

Кроссворд

Туькуьрайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

1. Куку. 2. Вичикай масадаз зарар гудайди. 3. Папан вахан гъуьл. 4. Законар. 5. Сягинал жеда. 6. Якутияда Лена вацлун кьерехдал алай са шегъер. 7. Инсандин хамуник акатдай азар. 8. Конго вацлун са хел. 9. Фагъумсуз, къайгъусуз.

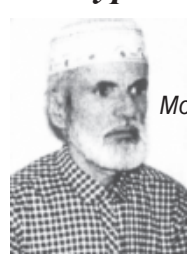
"ЛГ"-дин 3-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

1. Гъалат. 2. Гъалаб. 3. Гъавая. 4. Гъарай. 5. Дуван. 6. Зурар. 7. Булут. 8. Кулак. 9. Курум. 10. Зулум. 11. Къулан. 12. Къуруш. 13. Къясас. 14. Цирав. 15. Шалам. 16. Клараб. 17. Лапаг. 18. Макан. 19. Нажах. 20. Кламаш. 21. Жагъан. 22. Фашал. 23. Чагъан. 24. Царак.

Ⓜ

ЦЕЛИТЕЛЬ

Ашуралиев Шарпудин Саламович

Космоэнергет I-II ступени
Международная Федерация классической космоэнергетики
Московский диплом № 01020 от 21.06.2011 г.

Проводит лечение от различных внутренних болезней. Пациентам гарантирует результат.
Звонить в среду с 10:00 до 15:00
Тел.: 9-963-373-35-63

Приемный день - четверг с 10:00-15:00
Лечебные дни, сеансы - суббота, воскресенье, понедельник, вторник с 10:00 - 15:00.

Обр. по адресу: Левашинский район, село Верхнее Арши, ул. Молодежная, дом 39.

2019-йисуз "Мавел" издательстводи Къ. Акимован "Лезги халкъдин философия" (урус члалал) подписка ийизва. И ктаб алай йисан сентябрдиз акъатда. Са ктабдин кыммет - 500 манат.
ЧИ АДРЕС: Махачкъала, О.Кошевойн куьче, 42 а.
Тел: 8-988-691-01-69

Нумрадиз чар Аферин, Абдулгъамид!

(РФ-дин Госдумадин депутат А.ЭМИРГЪАМЗАЕВАЗ)

Лезгийт ШАГЪПАЗОВА

Кылиз акъатна чи мурад-метлеб,
Ава чи хуьре кье цийи мектеб.
Акур члавуз вич жезва чаз хвечи,
Келунрин рекье артух жез ашкъи.
Цийи свас хъиз и мектеб аквазва,
Гуя дарамат чав хуш рахазва.

Инай акъатай рухвайри зурба,
Хийирлу крар ийизва пара.
Ина кел авур чи кьегьал са хва
Депутат я кье чи Госдумада.
Хайи жемьятдиз авуна куьмек,
Эцигна хуьре дарамат гуьрчег.
Гелхенвиар, эхъ, хъана пара шад,
Мектебдин раklar ахъаяй члавуз.
Хуьруьнвиарни кивачин хъанва мад
Абдулгъамидаз аферин лугъуз.

Сагърай лугъузва!

Докъузпара райондин Миграгъ-Къазмайрин хуьре жаванар ва жегъилар патал спортдин цийи комплекс ачухунин хабарди чак, гъа дередин вири агъалийрик, шадвилинни дамахдин гъиссер кутунва. Им, дугъриданни, акъалтзавай несилар патал тербиядинни жуьрэтдин, сагъламвал мягъкемарунин, халисан ватандашар гъазурунин хъсан чешне хъанва.

Ихътин имарат эцигай, адаз чпин къуьватар, такъатар серф авур, мердвал, жумартвал къалурай вирибуруз, иллаки адан кылин спонсор **Шагълар БУХ-САЕВАЗ**, адан хизандиз сагърай, баркалла, куь мумкинвилер мад-ни артух хуьрай лугъузва чна.

Куь жумартвал, мергъяматвал
Мадни артух вине хуьрай!
Чи чилерал саламатвал,
Сагъвал кылин бине хуьрай! Амин.

"Муграгъ" тешкилатдин векилар,
гъа дередин алмиринни яратмишдай ксарин са десте.

Камалдин ибараяр

Чалан кьенивал ва культура хуьн адакай менфят къачузвайбуурн лап важиблу вецифа я.

Ваз ам гуьрчег акуналди винелай,
Чалахъ жемир, килиг цийи кылепай.

Назир МИРЗОЕВ

Къабачийри лекьер чилерай галчлурдай девир алуькнава.

Арбен КЪАРДАШ

Балкдан кланидаз адан цлар пар такдан хъана виже кьеведач.

Буба ГЪАЖИКЪУЛИЕВ

Инсан лагъай и пак тир тлар анжах кье кивачеллаз къекъуьналди тестикъ жезвач.

Зияудин ЭФЕНДИЕВ

Тарихни члал са арабадин кье чарх я.

Расим ГЪАЖИ

Ягъай гуьлле хкведайди туш луьледиз.

Кичибег МУСАЕВ

Яракъдивди мийир вуна гьерекат,

Меслятдалди кватла михьи берекат.

Лезги АРИФ

Хуьруьг ТАГЪИР

Писвал са легъезда жеда, амма хъсанвал авун патал гзаф вахтар герек кьеведа.

Зара ФЕЙЗУЛЛАЕВА

Кавха кламаш хъайила, Хуьр жеда хирде.

Муграгъ САЛАХЪ

Чалахъ жемир пис гафарин, гъакъикъатдиз ятлани ухшар.

Забит РИЗВАНОВ

Дуьз рехъ хътин рикли кланда,

Тахъун патал татабар.

Шихнесир КЪАФЛАНОВ

Чарарин рехивлияй камаллувилдин дережа чириз хъанайтла, вуч хъсан тир.

Мегъамед ВЕДИХ

Чирвилер мискъал-мискъал кватлазвайди я.

Якъуб ЯРАЛИЕВ

Киватлайди - Куругъли КЪАЛАЖУХВИ

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди "РД-дин эцигунра кыметар арадал атунин региональный центр" ГБУ-дин директордин заместитель
Эльман МИСРИХАНОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизанриз, багърийриз башсагълугъвал гузва.

"Дагагропромпроект" институтдин коллективди архитектор Садяр Асадуллаевич Уружеваз стха
ЖАМИДИН
кечмиш хъунихъ галаз алакьалу яз, дериндай хажалат члугунивди, башсагълугъвал гузва.